

ARKA KAPAK

kitap ve kültür dergisi
arkakapak.com

Yıl:2 Sayı:22 Temmuz 2017 / 10,00 ₺

S.17

Dosya

J. R. R. Tolkien

Yüzüklerin Efendisi

“Ölüm sadece başka bir yoldur
hepimizin aşması gereken

S.36

Röportaj

Behiç Ak

S.4

Mustafa Özel

S.6

Enis Batur

S.10

Haydar Ergülen

S.30

Hasanali Yıldırım

S.44

A. Ali Ural

Mehmet Ali & Akşamsefası

Yalnız, akklı karışık, cümleleri yarım, küskün bir kadın, hafızası yavaş yavaş silinen bir resim...

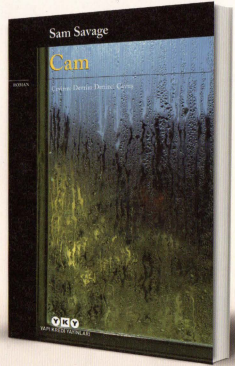
Merhum kocası Clarence'ın romanını yeniden basan yayınevi ondan bir önsöz isteyince, Edna dolabın dibine tıktığı daktiloyu çıkarıp yazmaya başlıyor. Bugünü ve geçmişi, yaşadıklarını ve kurguladıklarını... Bugünü yaşlılık, yalnızlık, komşusunun evindeki bitkilere ve hayvanlara bakma görevi demek. Geçmiş ise birbirinden ilginç karakterlerin resmi geçidi, sıradışı bir yaşam yolculuğunun dökümü.

Çağdaş Amerikan edebiyatının en özgün ve akılda kalan karakterlerini yaratan yazarlarından Sam Savage, *Cam*'da maceralı bir evliliğin ve sınırlarını zorlayan bir zihnin resmini çiziyor.

Cam

Sam Savage

Çeviren: Devrim Denizci Çavuş
Roman, 158 s.

YKY'DE YENİ KİTAPLAR

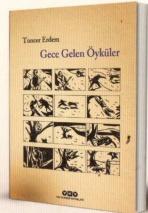
Muhalefet Defteri

Türkiye'de Mizah Dergileri ve Karikatür
Levent Canteke - Levent Gönenç
Tarih, 228 s.

Sen Surat Okumayı Bilir misin?

Kara Kitap için resimler
(Orhan Pamuk'un önsözüyle)
Selçuk Demirel
Sanat, 132 s.

Gece Gelen Öyküler

Tuncer Erdem
Çizgi Öykü, 252 s.

ARKA KAPAK

kitap ve kültür dergisi

Yıl2 Sayı: 22 - Temmuz 2017

Ayda bir çıkar
arkakapak.com
ISSN No: 9772149827008

İmtiyaz Sahibi

Libronet Bilgi Hizmetleri ve Yazılım San. Tic. Ltd. Şti. adına
Mehmet Ali Çalışkan

Yayın Yönetmeni

Yunus Emre Tozal
yunusemre.tozal@libronet.com

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Erkan Şimşek
erkan.simsek@libronet.com

Editor

İsa Karaaslan
isa.karaaslan@libronet.com
Yardımcı Editor: Esra Nur Akbulak

Yayın Kurulu

Erkan Şimşek, Yunus Emre Tozal, İsa Karaaslan, Cemil Üzen,
Zahid Yıldırım, Esra Nur Akbulak, Cüneyt Gönen, Adnan Sarçoğlu,
Fırat Demirel, Murat Çiftçi, Ümit Yaşar Özkan

Görsel Yönetmen

Zahid Yıldırım

Mizanpaj

Cemal Keskin

Kapak İllustrasyonu

Paul Shipper
Dosya Kapak İllustrasyonu Onur Erler

Kurumsal İletişim ve Reklam

editon@arkakapak.com

Satış

Yeşim Özdemir
0530 176 79 69
yesim.ozdemir@libronet.com

Basım Yeri

Elma Basım Yayın ve İletişim Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
Halkalı Cad. B4 Blok 164 Sefaköy, Küçüçekmece, İstanbul
Matbaa Sertifika No: 120 58

Dağıtım

Doğan Dağıtım
Tel: 0212 449 63 63

Yazı Göndermek İçin

Yazılarınızı "editor@arkakapak.com" adresine gönderebilirsiniz.

Yönetim Yeri

Altunizade Mh. Tophaneliöğü Cd. Başaran No:3 D.10
Üsküdar - İstanbul
Arka Kapak Papersense'in yayınıdır.

© Her hakkı saklıdır.

Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamdan da dahil olmak üzere çoğaltma hakları Libronet Bilgi Hizmetleri ve Yazılım San. Tic. Ltd. Şti'ye aittir. Yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.

Arka Kapak'ın Temmuz 2017 sayısıyla huzurunuzdayız.

Dergimizin içeriğine geçmeden evvel, 15 Temmuz'un yıldönümü vesilesiyle bir kere daha ülkemize ve demokrasimize canları pahasına sahip çıkan şehitlerimizi rahmetle anıyoruz. Arka Kapak Türkiye'den ve özgürlüklerden yana olmaya devam edecektir...

Bundan 63 yıl önce yine bir Temmuz günü, tam olarak 29 Temmuz 1954'te dünya muhteşem bir epik fantezi ile tanıştı. Evet, *Yüzüklerin Efendisi*'nin ilk cildinin ilk baskısı yapılmıştı. İngiltere'den dünyaya kısa sürede yayılan bu üç ciltlik roman, yüz milyonlarca kopya sattı, filmiyle de popüler kültürün ikonik bir malzemesi oldu. Güç, iktidar, kardeşlik, iyi-kötü mücadelesi, erdem, cesaret ve sınırları zorlayan linguistik yapısıyla *Yüzüklerin Efendisi* edebiyat tarihinin deniz fenerlerinden biri. Bir roman düşünün ki Rus ve Fransız klasiklerinin derinliğine, sinemanın yarattığı heyecanına, postmodern anlatıların sürükleyiciliğine, Batı mitolojilerinin kahraman kadrosuna aynı anda sahip olsun. Ve içinde yazarının icat ettiği yepyeni diller yer alsın.

Haritasından tanı kavramına, tarih çizelgesinden antropolojisine, etnik yapılarından farklı uygarlık deneyimlerine kadar her şeyi ince ayrıntısına kadar düşünülmüş olan *Yüzüklerin Efendisi* bu yönüyle bir romandan da edebiyattan da biraz daha fazla ve farklı bir üretilim. Bunun sebebi ise Tolkien'in biyografisinde ve niyetlerinde gizli. T. S. Eliot'un ünlü "Tradition and individual talent" makalesi bize bu sırrı anlatıyor. Büyük sanatsal üretimler için iki nokta çok önemlidir: Büyük gelenek ve bireysel yetenek. İngiliz dili ve edebiyatı profesörü olan ve iki dünya savaşı görmüş, uzak kökleri Almanya'dan gelmiş olan mitoloji ve efsanelere meraklı Tolkien, *Yüzüklerin Efendisi*'ni yazmak için doğmuş diyebiliriz. Bugün farklı yönden eleştirileri yapılsa da *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesi Batı ve İngiliz merkezli amaçlarını çoktan aşmış, evrensel kabule ulaşmış, eskimeyecek bir roman olmuştur.

Biz de Arka Kapak olarak elbette bu büyük yazarı ve romana kayıtsız kalmadık. Medeni Yılmaz, Feyza Şener, Erkan Şimşek, Zeki Dursun, İrem Uzunhasanoğlu, Ümit Yaşar Özkan, Hasanali Yıldırım'ın yazılarından oluşan dosyamızla Tolkien'i selamladık.

Dergimizin bu sayısında röportaj konumuz ise Behiç Ak oldu. Çocuk edebiyatının usta ismi Ak'ın kültür dünyası elbette sadece bu türle sınırlı değil. Oyuncular yazıyor, karikatür çiziyor ve mimarlığa devam ediyor. Biz kendisiyle kitaplarını, çocukların dünyasını ve çocukların gözünden şehirlerimizi konuştuk. Bu sayımızda bir de soruşturmamız var. Esra Nur Akbulak, Mesut Varlık ile taşra edebiyatı üzerine konuştuk.

Selçuk Küpçü'ün enikonu müzik sosyolojisine daldığı yazılarında bu ay Türkiye'de arabeskin gizli kralı Burhan Bayar var. Burhan Bayar, yakın dönem müzik tarihimizin önemli figürlerinden biri ve yazıyı okuyunca bunun neden böyle olduğu net bir şekilde anlaşılıyor. Sinema sayfamızda da bu ay fantastik türüne perdenizi araladık. Tuğba Güner, az bilinen fantastik filmleri yazarken, Ayşe Yılmaz da fantastik Türk sinemasının metafizliğini kaleme aldı.

Yaz aylarının rahavetine kapılmayan bu dopdolu sayımızla sizi başbaşa bırakıyoruz.

İyi okumalar.

Saygılarımızla
Arka Kapak

ARKA KAPAK

kitap ve kültür dergisi

İÇİNDE NE VAR?

YIL: 2 / SAYI: 22

TEMMUZ 2017

6

ENİS BATUR
ŞİİR KİTAPLARI,
ŞİİR ORTAMI

4

MUSTAFA ÖZEL

HİDAYET,
SANAT VE
MÜSİKİDİRİ

10

**HAYDAR
ERGÜLEN**
YAZLIK

17

MEDENİ YILMAZ
FEYZA ŞENER
ERKAN ŞİMŞEK
ZEKİ DÜRSÜN
İREM UZUNHASANOĞLU
ÜMIT YAŞAR ÖZKAN
HASANALİ YILDIRIM

DOSYA

36

BEHİÇ AK
ÇOCUKLARIN DA
ENTELEKTÜEL
SEVİYELERİ VAR

ROPORTAJ

44

A. ALİ URAL
"KAÇAN
AYNA'DAN
YANSİYANLAR

48

FERİDUN ANDAÇ
YERSİZ
YURTSUZLAŞAN

66

**KAAN MURAT
YANIK**
YUKIO MIŞIMA

7 / SEDAT ALBAYRAK / İMKÂNSIZ SAHAFIN PEŞİNDE

8 / SELİM AHMETOĞLU / "DİYAR-I RUM" NE YANA DÜŞER?

12 / ÖZKAN ALI BOZDEMİR / MODERNİZM FELAKETİ

13 / GİZEM YİĞİT / KEDİLERİN BAŞKENTİ İSTANBUL

14 / HASAN ÖZTÜRK / MUHARRİR NEDEN YETİŞMİYOR?

16 / ŞEYMA ÖZDEMİR / YERYÜZÜNDESİN. BUNUN BİR TEDAVİSİ YOK!

33 / CÜNEYT GÖNEN / "SİYAH BİR KUĞU" OLDUĞUNU UNUTMA!

34 / AHMET DEMİRHAN / GÜNCELE MAHKÛM EDİLİVERMEKİ

46 / SAVAŞ KILIÇ / LÉVI-STRAUSS VE AYNININ HUZURSUZLUĞU

50 / ANIL MERT KILIÇER / MODERN AKLIN DÜNYASI

51 / EKREM SAKAR / OSMANLI'NIN ÂLİMLERİ VE ÂRİFLERİ

52 / VOLKAN ZAMANOĞLU / SYLVIA PLATH İLE SİRÇA FANUS

54 / ESRA NUR AKBULAK / SORUŞTURMA - MESUT VARLIK

56 / ABDURRAHMAN ÜZÜLMEZ / BERNARD LEWİSİ OKUMAK

58 / MERVE AKBAŞ / EVSİZLİK ÖYKÜSÜ

59 / FIRAT DEMİREL / YAPAY ZEKÂNIN GELECEĞİ

60 / ALPER GÜRKAN / HEGEL İDEALİZMİ VE DİN FELSEFESİ

61 / NİHAL YORMAZ / GEORGES PEREC

62 / ADNAN SARACOĞLU
ELİF KONAR ÖZKAN

ÇOCUK EDEBİYATI

64 / ÇİZGİ ROMAN / GELECEĞİ GÖRMEK

68 / ASLI TUNÇ / GENÇLİK BAŞIMDA DUMAN

70 / SELÇUK KÜPÇÜK / BÜYÜK ŞARKICILARIN BESTECİSİ

72 / TUĞBA GÜNER / AZ BİLİLEN FANTASTİK FİLMLER

74 / A. RIDVAN CAN / PERDE

76 / AYŞE YILMAZ / FANTASTİK TÜRK SINEMASININ METAFİZİĞİ

78 / BERRAK SİRAL / ORADA BİR KİTAP VAR UZAKTA

80 / ESRA NUR AKBULAK / KİTAP VİTRİNİ

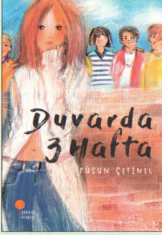
82 / ETKİNLİK GÜNLÜĞÜ / ELİF KURT

83 / MEHMET AKİF MEMMİ / EDITÖRÜN MASASI

84 / İDRİS MAHFİ / ARKA BLOG

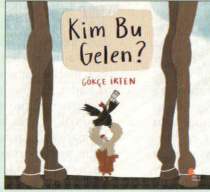
GÜNEŞİĞİ KİTAPLIĞI

Bu yaz havada edebiyat kokusu var!

Sevilen yazar Fusun Çetinel, farklı ülkelerden gençlerle zenginleşen romanında, yurtdışındaki bir kamp alanında geçirilen sürenin, birey olma serüvenindeki gençlere kattığı deneyimi içten bir dille anlatıyor.

DUVARDA 3 HAFTA
Fusun Çetinel
Genç Kitaplar

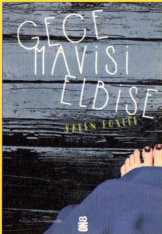
Genç illüstratör Gökçe İrten'den çocukların ve yetişkinlerin birlikte eğlenerek okuyabileceği bir ilk kitap. Merak duygusunu ve büyüklük-küçüklük kavramlarını işleyen bu renkli "sessiz kitap" tam bir görsel okuma şöleni sunuyor.

KİM BU GELEN?
Gökçe İrten
İlk Kitaplar

Türkçe'nin dilli yazarlarından Leyla Ruhan Okyay, son kitabında çocukların kurduğu her hayalin bir yolculuk olduğunu duyumsatıyor. Kalplere dokunan, bulutlarla haşır neşir bir hikâye anlatan yazar, anılar yüklü bir trenle okurlarını Kars'a kadar götürüyor.

BULUT DELİSİ
Leyla Ruhan Okyay
Resimleyen Merve Atılğan
Çocuk Kitaplar

**Tehditkâr bir başlangıç,
siyaha çalan gotik bir son.**

Dünya çapında tanınan yazar Karen Foxlee, ödüllü gençlik romanıyla ilk kez Türkçe'de! Geçmişin izlerini süren iki gencin hikâyesini, polisiye tadında anlatan roman, kusursuz kurgusu, katmanlı olay örgüsü, ilginç karakterleriyle dikkati çekiyor.

GECE MAVİSİ ELBİSE
Karen Foxlee
Türkçesi Mine Kazmaoğlu

on8@on8kitap.com facebook/on8kitap
twitter/on8kitap instagram/on8kitap

ON8
on8kitap.com

info@gunisigikitapligi.com facebook/gkis.gunisigikitapligi
twitter/_Gunisigi instagram/gunisigi_kitapligi

güneşiği
kitaplığı

keciedebiyat.com

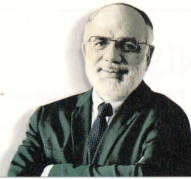
Edebiyat e-dergisi
KEÇİ YAZ 2017
yayında!

Behçet Çelik
Kutlukhan Kutlu
Neslihan Önderoğlu
Sevgülü Sönmez
Murat Özyaşar

HİDAYET, SANAT VE MÛSİKÎDİR!

Mustafa Özel

Tanpınar'ın yalancısıyım, o da kendi roman kahramanının! *Mahur Beste*'de mûsikî buruk bir romana dönüşüyor. Mehmet Genç, Osmanlıların "Düşüşü yükselişlerinden muhteşemdi" diyor, Cemil Meriç ekliyordu: hem de "şirsiz ve şikâyetsez". Tanpınar'ı okuduğumuzda, sürecin "şarkılı ve şikâyetli" geçtiğini hissediyoruz. Yazar, romanın orta yerinde unuttuğu kahramanına sonradan gönderdiği mektupta, eski hayatımızın en kuvvetli, hayatı en çok etkileyen yanının *mûsikî* olduğunu belirtiyor. "Mûsikî başka kültürlerde romanın, resmin, tiyatronun iştirakiyle yaptığı tesiri bizde tek başına, iyi kötü kendi hamlesiyle yapıyordu." Şimdi, unutulmuş kahramanın nazarında yarım bırakılmış da olsa, *roman* yazıldığına göre, ya mûsikîmin başına bir hâl gelmiş, yahut hayatımız bir başka istikamete kaymış olmalı. Heyhat! Terakki uğruna gül ile bülbüle, âb ile mehtâba kıyıldı mı yoksa?

Bu arada sanat işleri de gelişti
Tekke ilahileri, Minakayan tiyatroları,
Bilmemkimin fırçasında
Manolyalar ölmezleştii..
Hele bir Yahya Kemal yetiştii ki
Yahya Kemal derim sana!
Tanzimat, Servetifünun, Fecriî...
O dehşetli yazarlar bir olup
Bunca gerçeği tefe koydular.
Bülbülle mehtabın hakkını,
Heceyle aruzun şerefini korudular.
Bu memleket başka türlü nasıl kalkınsın?
Yaşasın,
Vallah billah yaşasın!
(“Bit Yeniği” / Metin Eloglu)

Tanpınar'ın ilk romanı, 35 yıl önce “sırf kadın inadinı yerine getirmek için” anlamsız bir hastalık bahanesiyle zevcesi Atiye Hanımefendi'nin kendisini terk ettiği Behçet Bey'in sıkıntılı rüyasıyla başlıyor. Başta babası İsmail Molla olmak üzere, “her tarafı sımsıkı kapalı ömrüne” girmiş bir yığın insan, kahramanımıza uykuyu haram ediyor.

Huzursuz Behçet Bey eşya ve kitaplarına gömülü yaşıyor. “Sevdiği kitaplarını oraya, yorganın içinde bir kenara toplar, sonra onlarla beraber, tıpkı oyuncakı ile beraber yatan ve onu kucaklamak için zaman

zaman tatlı uykusundan uyanan bir çocuk gibi, onlarla koyun koyuna yatar.” Etrafındaki çoğu antika eşyaya muamelesi de farklı değildir. “[...] gece oldu mu, mutlak bir ebediyet imanıma içtimai mevki fikrini o kadar garip surette birleştiren eski Mısır hükümdarlarının bütün zenginliklerini topladıkları mezarlarında ölüm uykularını uyumaları gibi, o da bu sevdiği eşya arasında, *hangi zamanı saydıkları bilmeyen* bir yığın saat tıkırtısı içinde uyuyordu.” Bir firar kapısıydı eşya onun için. Ömrü boyunca *hiç kımıldanmadan* “kaçmak, gitmek!” istiyordu. Eşya ona hayatın en anlamlı yanını sunuyordu. “Eski saatler bakılması, iyileştirilmesi lazım gelen temiz yüzlü, iyi yürekli hastaları ve kitaplar, iyi ciltlenince, birdenbire gençleşiyor, güzel giyinmiş kadınlar benziyorlardı.”

Komşuyalının önünden sandalla geçerken ağayının dibine atılan bir gül “onun için yıllarca devam eden bir iç hayatın başlangıcı olmuştu.” Bitişteki Necip Paşa Konağı alaturka mûsikînin merkezlerinden biriydi, bir nevi bediî mektep. Bir medeniyet, mûsikî vasıtasıyla ayakta durmaya çabalıyordu. “Bu büyük ev, değişen zamanın içinde, tasfiye edilmiş zevk ve âdetiyle, *artık son günlerini yaşayan bir ırkın* adeta devamı için çalışırdı.” Behçet Bey'in babası İsmail Molla Bey gençliğinde bütün İstanbul'un dinlediği ender insanlardandı. Behçet Bey babasını çok sever, fakat pek az tanır. Molla Bey ise, kendisine benzemeyen pısrık oğluna hiç ısınmadı, sevmedi bile. Onu “bir insandan ziyade kendi ördüğü ağa takılıp çırpınan, büyük bir yaralı örümçeğe” benzetiyordu.

İstibdatın yıktığı hayat

Bir kahkahanın kahrettiği adamdı Behçet Bey. Müstebit bir hükümdarın, sırf bir şehzadeyi “dessa bir muhterisin” (Ata Molla) damadı yapmamak için, zoraki evlendirdiği kahramanımız, *ne* fiziği ne de ilgileri bakımından gelin hanıma (Atiye Hanım) uygundu. Bu nispetsizlik gerek gecesi bir faciaya yol açtı: “Gözlerini yukarıya, genç kadına doğru kaldırdı. Niçin bu kadar uzun boyluydu? Karısının kendisine böyle birbuçuk karış yukarıdan bakmasına lüzum var mıydı? Behçet Bey'i terlere batıran bu düşüncelere Atiye Hanım'ın attığı kahkaha son verdi. Niçin gülmüştü? Bunu genç kadın da bilmiyordu. Belki de ağlayamadığı için gülmüştü.”

Ata Molla'nın kızıydı Atiye Hanım. Babası ihtiyaç yıldıznın altında doğmuştu sanki, sürekli para sıkıntısı çekiyordu. Bir sürü mali teşebbüste bulunmuş, hepsinde kaybetmişti. "Buna rağmen ne teşebbüslerini bırakmış ne de babadan gördüğü debedebeli ve zevkli hayatını terk edebilmişti. Birden kazanmak iptilası onu birden kayıplara götürür, fakat hiçbir cesaretini kırmazdı." Kafası yeni olan hiçbir fikre açılmadan, onu yaşadığı devrin aleyhine döndürdü. [...] Devrine olan düşmanlığı onu ileriye değil, geriye götürdü. "Kafası, tersine işleyen bir saat gibi geçmiş zamanı yaşamaya başladı. [...] Yeniçerisiz, ihtilalsiz İstanbul'u beğenmiyordu."

Atiye'nin hayatı biraz kayınpederi İsmail Molla, biraz da müzik sayesinde şenleniyor. Kocasını adeta unutarak yaşamaya başlıyor. *Hikâyeye* sığmıyor. "Atiye bu sohbetlerdeki kalabalık içinde, tıpkı bir masal dinliyormuş veya kitap okuyormuş gibi kendisini kaybeder, onların hayatını, talihini benimserdi. Hikâyeye devam ettikçe çoğu birbirine zıt bir yığın duygunun tesiri altında yüzü, hareketleri değişir, sessizliği, dikkati mânâlaşırdı." Ablaları kendisini boşanmaya teşvik etseler de Atiye Hanım onlara uymadı. Hayır, İsmail Molla'yı üzmezdi. O kendisine bir akşam "Mahur Beste"nin hikâyesini anlatmıştı.

"Mahur Beste", Atiye'nin küçük eniştesi Lütfullah Bey'in babası Talat Bey'in eseri idi. Karısı kendisini terk etmişti. İsmail Molla onlara bu aşk türküsünü okumuş, sonra da Talat Bey'in hikâyesini anlatmıştı. Hiç kimseyi mesut etmeyen, yıkıcı bir kadere benzeyen bu aşk hikâyesinin anlatılmasını önlemek için Behçet Bey elinden geleni yapmıştı çünkü bunun karısına örnek olmasından korkuyordu. Behçet Bey'in o akşamki hâli Atiye'ye öylesine dokundu ki, ondan ayrılmayı kafasından büsbütün çıkardı. "Bu adamı bırakmayacaktı. Sonuna kadar onun yanında, onun karısı olarak kalacaktı."

Kocasını, beğenebileceği bir hâle sokmanın çarelerine kafa yormaya başladı. "Mademki aşkın kapısı onlara kapalıydı, o halde başka kapıları açmak lazımdı." Kocasını ihtilalci yapacaktı!..

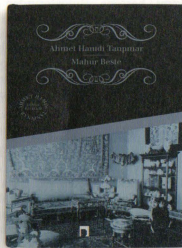
Unutuldu, birey oldu!

Romanımızı yarılalık sayılır. Fakat *bayalı* ihtilalcimizi bundan sonra pek az görüyoruz. Onun yerini *bakikî* ihtilalci Sabri Hoca, Halit Bey, iki molla (İsmail ve Ata), Nuri Bey, Agop Efendi ve Soloski alyor ve bunların her biri müstakil bir yazıyı hak ediyor. (Kapitalizmin manevi boşluğuna ayna tutan "Agop'un Delik Lirası" yazıldı bile!) Bizi şimdilik ilgilendiren, Behçet Bey'in romanın sonuna kadar niçin *unutulmuş* olduğudur. Bu garipliğin hikmetine kafa yorarken, birden romanın sonunda yazardan Behçet Bey'e gönderilmiş bir mektupla

karşılaşıyoruz. Anlıyoruz ki, unutulmuşluğu nefnese yediremeyen kahramanımız, yazara zehir zemberek bir mektup döşeyip şikâyet etmekte, daha doğrusu hesap sormaktadır. Unamuno'nun *Sis* romanını çağrıştıran bu etkileyici yüzleşme Müslüman/Osmanlı/Türk bireyinin doğuş serüveninin özeti gibidir. Bir nevi muhtasar modern *Tekvin*.

Yazar, Behçet Bey'in roman kahramanı olmaktan çıkıp "roman münekkidi" olmasına şaşırmıştır. Cevabından anlıyoruz ki, Behçet Bey çok değiştiğini, adeta bir filozofa döndüğünü yazmış. "Hakkınız var. Kendinizi tanımaya başladınız. Felsefenin değilse bile, hikmetin eşliğinde olduğunuz muhakkak." Felsefeyi hikmetten üstün tuttuğunu hissettiren yazar, kahramanını kendi üzerinde düşündürmüş olmanın gururunu yaşamaktadır. "*Hikâyenizi yazmamış olsaydım* hangi vesileyle kendinize bu kadar dikkat edecektiniz?"

Modern bireyin zuhurunda romanın kritik etkisini Tanpınar'dan önce farketmiş kaç Türk vardır? Kapalı dünyasında yaşayan Müslüman/Osmanlı/Türk'ün Aydınlanma'nın yüreğine yolculuğu, kurnaca yani uydurma'sız mümkün olabilir miydi? "Kapalı bir kutuya benzeyen bir hayatınız vardı. O kutuyu ben sizin için açtım. Belki yalnız sizin için... Çünkü başkaları, sizi tanımayanlar orada sadece *uydurulmuş* bir şey göreceklidir. Fakat siz..." Evet, modernliğimizin tüm hikâyesi bu *fakat* siz yarım kalmış cümlesiyle başlanabilir. Bu yıl Bilim Sanat'taki "Edebi Hakikat" derslerimi bir dua ile açtım: "Allah'ım, bizi hakikate yaklaştıracak yalanlar uydurmayı nasip et!" *Dua* bizi başlıktaki *hıdayet* kelimesine götürse de, yazıyı tıpkı *Mahur Beste* gibi yarım kalmaktan kurtarmıyor. Kemana bağlı hıdayet Ağustos ayına kayıyor... ■

Mahur Beste
Ahmet Hamdi Tanpınar
Dergâh Yayınları

ŞİİR KİTAPLARI, ŞİİR ORTAMI

Enis Batur

Heterotopya Yayınları'ndan çıkan iki şiir kitabı, iki yoğun ışık huzmesi, masamda: Mehmet Mümtaz Tuzcu'nun *Dönüşünün Selinde*'yle Sevinç Çalhanoglu'nun *EtlveFal*'ı. Tuzcu, 2001'de toplu şiirlerini *Yazöte*'de (YKY) topladıktan sonra epey geri çekilmişti. Benim kuşağımın en özgün şiir çikşilarından biridir onunkisi, bütünüyle nevi şahsına münhasır bir yazınsal kişilik geliştirdi baştan beri. Kurduğu dil bir çarpışma dili, yatıştırılmış bir üsluba dayanmıyor. Bir başka "hakettiği ölçüde görülmemiş" şairimizin, Metin Eloglu'nun bıraktığı yerden bayrağı devralmış olduğu söylenebilir. Sözcükleri eğip biçişine, bir tür çağrışım ağırlıklı otomat(ik) yazı geliştirmesine bayılıyorum. Temponun, ivmenin taşıyıcı rolü öne çıkıyor şiirinde. Durmadan çenesi takırdayan, lirik ironik tadını elden bırakmayan hareket halinde bir iskelet. Kimi parçalarını dergilerden izleyebildiğim deneme kitabı *Yaşamsanat*'ı meğer 2006'da yayımlamış, ulaşamadığım için hayıflandım, çünkü nesir yazısı da kimsenininkine benzemez Mehmet Mümtaz Tuzcu'nun, bazı geceler sıkışan gökyüzünde peşpeşe çakan şimşeklerle doludur: Hem ışık, hem ses.

Çalhanoglu'nun *EtlveFal*'ı, trajik yaşantı boyutu ağır bastığı halde ağırlığa hiç düşmeyen, olgunluguyla iç burukluğu yaratma gizilgücünü yükselten, kesif ve keskin bir adagio. Koyu kokusuyla, oynak ışıklarıyla kimi hastane atmosferinden süzölmüş peşpeşe ince şiirlerden oluşan bütünlüklü bir kitap. Son bölümdeki renkli fotoğraflar bir bakıma şiirleri dolaşan ışık ayarlarının somutlaşmış belgeleri gibi okunuyor: Gün bir doğuyor, bir batıyor orada. Çalhanoglu'nun melodram tehlikesini bertaraf etmesi, *adımı koymaması* zorlu sınavdan hakkını vererek çıktığının kanıtı.

Bir selam da, kitapların yayıncısı Murat Üstübal'a: Konya'da, kendi olanaklarıyla, dağıtım tekeline karşın direndiği için. İyi şiir kitaplarının ezici çoğunluğu pek sınırlı sayıda, pek kısa süre için dolaşıma çıkabiliyor; kitabevi raflarında ayrılan daracak alanı bir avuç "oturmuş satışlı" şairin kitapları kaplıyor, neredeyse tek umut, bu durumda, internet üzerinden iz sürmek ya, bir başka okkallı sorun çıkıyor karşımıza: İyi şiir kitabının çıktığı nasıl duyulacak?!

Ergin Günce İçin Yararlı Bir Kaynak

Kurşunkalem Portreler'imin yeniden basımıyla aynı

anda, Edebişeyler Yayınevi'nden *Ergin Günce – Bir Kalkışma Yüreginde Çiçek* çıktı; buluşturuyorsam, Ergin Günce portre denemem o kitabımda olduğu için. Kitabı hazırlayan Özkarcı, kimi tanışıklık/tanıklık söyleşileri yapmış; gerçi çoğu "şöyle bir karışlaştım" eksenli konuşmalar, biri dışında: Sonda Dadal Günce'yle dolgun bir söyleşiye yer verilmiş. "Arkadaşlıklar" arabaşlığı taşıyan bölümde Dadal'ın söylediklerini aktarıyorum buraya:

"Enis Batur vardı eve gidip gelen. Yakın oturuyorduk Enis Batur ile. Zaten mektuplaşmışlar bir süre. Enis Batur Paris'te, babam Türkiye'deyken öyle bir dönemleri olmuş. Onunla epey tartışıldılar. Garip bir şekilde, Enis Batur sert mizaçlı biri olarak algılanır ama babamla konuşmaları çok yumuşak geçerdi. İkisi de çok alt perdeden konuşurlardı".

Ergin ile ilişkimiz gerçekten de mektup yoluyla başladı. Bir ufak düzelti: Ben Paris'teydim, o Frankfurt'ta yaşıyordu henüz. Arazımızda köprüyü neredeyse ısrarla, genç yaşında yitirdiğimiz sıkı matematikçi Renan Samurçay kurmuştu, yoksa karşılaşmış değildik. Renan Ergin'i nereden tanıyordu anımsayamıyorum, büyük olasılıkla diyorum, annesi Neriman Samurçay ile Gülseren Günce meslektaşlardı, bağlantı oradan doğmuş olsa gerekti. Ergin'in mektuplarına bakınca yazı yoluyla hafiften el ense çekişleri içinde yazılmış olduğumuzu kestirebiliyorum. Tanışmamız, yüz yüze gelmemiz 1978'de Ankara'da oldu, bu kez bizi bir araya getiren Çetin Öner idi (Dadal babasının 1979'da döndüğünü söylüyor). Başlangıçtaki buluşmalarımızda mahiyetini tam anlamadığım, 'bir gizlilik koşulu devredediy, "takipte" olduğundan haklı ya da haksız kuşkulanan Ergin düpedüz saklanıyordu evinde. Sonra dağıldı yavaş yavaş bulutlar, Ergin bazan yalnız, bazan en az onun kadar sevdiğim ve değer verdiğim Gülseren ile bizim eve gelirdi. Arasına Çetin, Ergin'in deyişle "Niçin Füsün Altıok" (*Niçin Diyaletik* kitabından⁴dolaylı), Yusuf Atılgan bize katılırdı.

Kitapta hiç belirtilmemiş olması tuhaf: Ergin Günce'nin şiirleriyle yazın dünyasına dönüşü o dönemde *Yazı ve Oluşum* dergilerinde, 1970'lerde yazdığı *kült* şiirleriyle gerçekleşti. 1983 başında Ankara'dan kesin kopuşuma dek kesintisiz gördüğüm Ergin'le, bellegim doyum olmaz anılarıyla dolu.

Ergin Günce kitabı yararlı bir kaynak. ■

İMKÂNSIZ SAHAFIN PEŞİNDE

Sedat Albayrak

Polanski'nin *Dokuzuncu Kapı* (1999) filminde kitaplarla ilgili enteresan bir meslek konu edilir. Kitap koleksiyonerlerinin kıtalar arası bir yarışa girdiği dönemde nadir eserleri araştırıp bularak replikalarından ayrıran profesyonel kitap dedektifinin macerası anlatılır. Kahramanımız Corso (Jonny Depp) Newyorklu büyük koleksiyoner Boris Balkan'a ait ender bir eserin diğer nüshalarını araştırmak için Toledo, Lizbon ve Paris'e giderek sahaf ve koleksiyonerlerle görüşür ve pek tabii olarak bir takım esrarengiz olaylar gelişir. Avrupa tarihi açısından düşünüldüğünde basılı eserlerin beş asırlık serüveni, matbaa devrimiyle reform çağının hız kazanması ve müşterek dil olarak Latince'nin varlığı sahafîye kültürünü canlandırarak bugüne kadar yaşatan güçlü etkenler arasında sıralanabilir.

Bir grup iyi okur ya da genç akademisyen bir araya geldiğinde ticarete atılma hayalinin daha naif bir kurgusu olarak çoğu zaman sahaf açma düşüncesinde mutabık kalır. İçlerinden bir kısmı buna, kimi zaman da bir mecburiyetle, girişmiş olmakla birlikte ancak bunların pek azı muvaffak olabilmıştır. Yakınlarda bir grup arkadaşın Vefâ semtinde açtığı Kürkçü Dükkanı Sahafevi yine böyle bir gayretin enteresan numunesi olarak zikredilmeye değer. Birçok kadim meslekte olduğu gibi sahaflığın da usta-çırak ilişkisi içerisinde tevarüs edildiği ve hakikaten *ehl-i kitap* bu meslek erbabının yetiştiği devirler bugün artık ancak hayırla yâd ediliyor. Ve hatta bu mesleğin "azizleri" olarak anılan belli başlı simaların bir nevi menkıbeleri bugün raflar arasında anlatılmaya devam ediyor. Bu bakımdan sahaf-ı şeyhi Muhaffer Özak ve Raif Yelkenci'nin yâdi bugün halen diri olarak yaşatılmaktadır.

Sahaflığın neredeyse tamamen internete aktarıldığı, eskicilerin topladıkları mamülleri artık seçmeksizin hurda yığını şeklinde Amazon Nehri'ne bırakır gibi sitelere yüklediği akıl almaz bir piyasaya dönüştü eski zamanın bu nadide mesleği. Belki de yazılı kültür açısından ulema, katipler ve sadr-ı kütübler kadar canlı bir hafızayı yaşatan sahafı geleceğe taşıyamamak sınırlı entelektüel dünyamız adına büyük bir kayıp. Mektepleşmiş sahaflarımızı hatırladıkça "Neyi kaybettiğini hatırla" köşesinde ilim sarrafının terazide hafif kalmasının ağır cezalarını çekiyor hafızamız.

Sahaflığa dair belki de tarihte ve kurgularda eşi görülmeyecek bir rehber isim olarak Hans Peter Kraus'un da hatırlanmalı. Viyana'da kitapçı çırağından başlayarak Newyork'ta sahaflığa açılan, oradan da dünyanın en meşhur sahafı olan esanevi isim. Zaten otobiyografisinin adı da *Bir Nadir Kitap Destanı*. Kraus'un I. Dünya Savaşı yıllarında geçen sıkıntılı çocukluğuna rağmen sonsuz ilgisi Roma sikkeleri ve imparator büstleriyle başlamıştır. *Metcator Atlası*'nı alarak ilk köşelik başarısının ardından bu kısmeti tüm hayatı boyunca onun önünü açar. Pek çok Musevi gibi o da ticarete atılmayı seçer ve sevdiği bir meslek olarak kitapçılığa dört elle sarılır. Savaş sırasında ailesinin desteğiyle ayakta kalsa da tam da Zweig'in *Sahaf Mendel*'inin kaderini paylaşılarak Viyana'nın tanınmış Yahudilerinden olarak toplama kampına gönderilir. Kaderin iki garip cilvesinden biri çırağının gizli Nazi çıkararak tüm mal varlığını sahiplenmesi, diğeri ise hatırlı bir müşterisi olan Nazi subayı sayesinde kamptan kurtulması. Buradan sonra soluğu Newyork'ta bulan Kraus, namını kendinden önce göndererek Amerikalılara Colomb'un haritasını getirdiğini haber verir ve şöhreti burada da yürür. Dünyanın en meşhur sahafına dönüştüğü yıllarda Martin Luther İncili'ni bularak ana vatani Almanya'ya astronomik bir rakama satar ve şöhretine şöhet katar. Otobiyografisi sayısız nadir hikâyeyle dolu bu esanevi isim aranan sayısız eseri koleksiyonlara, kütüphanelere ve ülkelerle kavuşturmuştur. Bugün hâlen İstanbul'un hatırlı sahaflarından Sakallı Lütfi mahallası Müteferrika Sahaf'ın bu eseri tercüme ettirerek nesretmesi tarihin ve kurgunun peşindeki imkânsız sahaf hayaline yaşanmış müthiş bir hediye sunarak meraklılarınca okunmayı bekliyor. ■

Bir Nadir Kitap Destanı
Hans Peter Kraus
Çev. Nurettin Elhüseyni
Müteferrika Yayınları

HEMŞERİM, “DİYAR-I RUM” NE YANA DÜŞER?

Selim Ahmetoglu

Hem zevkle okunan hem de derinlemesine düşündüren kitaplarla denk geldiğim zaman ayrı bir mutluluk duyuyorum. Bu ay, sizlere, Metis Yayınları tarafından 2017 yılının Mayıs ayında basılan ve Prof. Dr. Cemal Kafadar'ın kaleme aldığı *Kendine Ait Bir Roma: Diyar-ı Rum'da Kültürel Coğrafya ve Kimlik Üzerine* adlı kitaptan bahsedeceğim. Uzun yıllardan beri Harvard Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak akademik hayatına devam eden Cemal Kafadar'ın bu eseri, “Teşekkürler” kısmının haricinde “Giriş” ve “Kendine Ait Bir Roma” adlı iki bölümden oluşmaktadır.

İlk olarak; “Teşekkürler” kısmında yazarın ifadelerine bakıldığında, bu kitabın ana metnini oluşturan “Kendine Ait Bir Roma” başlıklı bölümün 2006 yılında gerçekleştirilen “Diyar-ı Rum'da Mimari Tarihi” başlıklı bir konferansta yapılan bir konuşmanın genişletilmiş hali olduğu ve bu metnin önüne konulmak üzere hazırlanan oldukça uzun “Giriş” bölümünün yeni kaleme alındığı görülmektedir. Bu kitabın

iki önemli anahtar kelime, *diyar-ı Rum* ve *Rumilik* ve bu iki önemli anahtar kelimenin yansıttığı toplumsal ve kültürel gerçekliklerin tarihi üzerine kurulduğu anlaşılmaktadır.

“Giriş” bölümüne tarih yazıcılığının özgürleştirici olmak zorunda olduğunu, aksi takdirde görevini yerine getiremeyeceğini belirterek başlayan Kafadar, tarihin cilveli, hürriyetin efsunkâr ve zulmün kurnaz olduğunu belirttikten sonra Osmanlı-Türk kültür hayatında hürriyet ve vatan kavramlarının üzerinde duran Namık Kemal'den hareketle öncelikle bu iki kavramı tartışmaktadır. Özellikle, vatan kavramının günümüzde algılandığı anlama gelene kadar geçirdiği değişimlerden söz etmektedir. Bugün kullandığımız anlamıyla vatan fikrinin modern ideolojilerin bir ürünü olmasına karşın bir yere aidiyet hissinin de oldukça eski zamanlara uzanan köklerinin bulunduğunu vurgulamaktadır. Vatan kelimesinin yanı sıra Türklerin il kelimesini de kullandığını belirtmektedir.

Bu görüşlerini ifade ederken oldukça ilginç bir örnek vererek yağurdun nasıl bir toplumsal ayırıştırma aracı olarak kullanıldığını bahsedilen Cemal Kafadar, bir dönemler yağurdun köylü, taşralı, kaba saba çağrışımlar içerdığını ve 1924 Türk-Yunan nüfus mübadelesinde Yunanistan'a gönderilen İstanbul'un ve Anadolu'nun Türk dili Ortodoks Hristiyanlarının yeni yurtlarında "yağurtla vaftiz edilenler" denilerek tahkir edildiğini söylemektedir. On birinci yüzyıldan itibaren Roma ve Bizans'ın mirası bu "Rum" coğrafyasında yaşayan Türk dili insanların bir kısmının o coğrafyaya ait ve onun kültür mirası ile gündelik hayatın akışı içinde hemhal olmak anlamında *Rumi* olduklarını ifade eden Kafadar, on dokuzuncu yüzyılda "medenileştirici emperyal misyonu" sahiplenmek anlamında Romalıların temsil bayrağını en hararetle taşıyan ve en sistematik şekilde devlet kültürüne ve eğitimine yerleştiren devletin Britanya olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca, yazar, kendini *Rumi* olarak adlandıranların Roma imgesini değil yerleşik oldukları toprak ve süregelen kültürel gelenek ve tutumları miras aldıklarını da vurgulamaktadır. Ardından *diyar-ı Rum* neresidir sorusuna cevap arayan yazar, günümüzde pek çok tarihinin bir ön kabul olarak bu soruyu Anadolu şeklinde cevaplandırılmalarına karşın bunun tam anlamıyla kapsayıcı olup olmadığını tartışmaktadır. Bu tartışmanın neticesinde de *diyar-ı Rum*'u Balkanları ve Anadolu'yu kapsayan ve modern zamanlarda adını koymakta zorlanılan bir "yer" olarak tanımlamaktadır. Bu coğrafyanın insanların da kendilerini *Rumi* olarak adlandırdıklarını çeşitli örneklerle ortaya koymaktadır. Coğrafyaya kimlik ve anlam kazandırılan insanlar, insanlara da kimlik ve anlam kazandırmanın coğrafya olduğunu belirten Kafadar, bunun da Hacı Bayram-ı Veli'nin dilinden "taş ü toprak âresinde" yağrularak gerçekleştiğini ifade etmektedir.

"Kendine Ait Bir Roma" başlıklı ikinci bölümde ise on ikinci yüzyıldan itibaren Avrupa dillerinde *Turchia*, *Osmanlı Türkiyesi*, *Avrupa* ve *Asya Türkiyesi* gibi adlandırmalara rastlanırken, Arap kaynaklarında Anadolu'dan bahsedilirken *berri-i et-Türkiyye el-ma'ruf bi-bilâd er-Rum* (*diyar-ı Rum* olarak bilinen Türk toprakları) gibi betimlemelere denk geldiği ifade edilmektedir. Yazar, *diyar-ı Rum* tabirinin zaman içerisinde Türkçe konuşanların ikamet ve hükümet ettikleri bölgeyi ifade edecek şekilde genişletilerek kullanıldığını belirtmektedir. *Rumi* kelimesinin de bu bölgede yaşayan Müslümanlar tarafından kimlik olarak benimsendiği ve kullanıldığını söyledikten sonra bugün dünyanın dört bir tarafında *Rumi* denilince Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin anlaşıldığını söylemektedir. Kafadar ayrıca geç Ortaçağ döneminde *Rumi* kelimesinin toplumsal tabakalaşma neticesinde Türkçe konuşan ve şehirli kimseleri ifade

etmek için kullanıldığına, *Rumi*'nin zıddı olarak ise aşiret yaşam tarzı ve kültürel kodlara işaret etmek amacıyla *Türk* kelimesinin kullanıldığını değinmektedir. Başka bir değişle *Rumi*'nin burjuvayı ifade ederken *Türk*'ün köylüyü ifade ettiğini vurgulamaktadır. Klasik dönemde Osmanlı aydınlarının, kendilerini *Rumi* olarak adlandırmalarına rağmen dış dünya tarafından *Türk* olarak adlandırıldıklarını bilincinde olduklarını söyleyen Kafadar, *diyar-ı Rum* ve *Rumi* kelimelerinin hiçbir Osmanlı resmi belgesinde geçmediğinin altını çizmektedir. On sekizinci yüzyıl boyunca kullanımları iyice azalan *diyar-ı Rum* ve *Rumi* kelimelerinin, özellikle, 1821 Yunan İsyanı sonrası süreçte anlam değişikliğine uğradıklarını ve Yunanlılarla ilgili anlamlar yüklenediklerini belirten Kafadar, bu dönemden sonra *Anadolu*, *Osmanlı* ve zaman içerisinde *Türk* kelimelerinin yeni anlamlar yüklenerek daha yaygın biçimde kullanıldığını ifade etmektedir. Kafadar, *Anadolu*'nun Osmanlılar arasında düzenli olarak ve derin bir anlam atfedilerek, imparatorluğun Avrupa'daki neredeyse bütün topraklarını kaybettiği 1912-13 Balkan Harbi'nin ardından kullanılmaya başlandığını belirtmektedir.

Sonuç olarak, bir halkın ve bir coğrafyanın yüzyıllar boyu birbirlerini karşılıklı biçimlendirmeye çalışmalarının sonucunda önceden sadece toprak olan şeyin vatana dönuştüğünü ifade eden Cemal Kafadar, insanın kendi kimliğini tarihten soyutlayarak tasarlamayacağı için kendisine ait bir Roma'nın olamayacağını belirterek eserini sonlandırmaktadır. Oldukça akademik bir konuda zevkli bir üslup ve dikkat çekici örneklerle şekillendirilmiş bu kitabın okuyucularının ilgi ve takdirini toplayacağı kanaatindeyim. ■

Kendine Ait Bir Roma: Diyar-ı Rum'da Kültürel Coğrafya ve Kimlik Üzerine
Cemal Kafadar
Metis Yayınları

YAZLIK

Haydar Ergülen

İnsan en çok hangi mevsimde düşünür? Bir rivayete göre yaşlılar kışın düşünürlermiş en çok, baharı, yazı görecektir miyiz diye. Rivayet demeyelim, yakındır diyelim öyleyse bizim de arpacı kumrusu gibi baharı düşünmemiz. Şairlerin gülmek ve bilinen şeylerdendir, fakat burada şairlerin ve ediplerin bu düşüşü bile tatlandırma, ballandırma, ve dahi kuru yapraklardan yağ çıkarma hünerleri olduğunu da akıldan hiç çıkarmamak gerekir. Ece Ayhan'ın "Ren Düşüncesi"ne benzer bir biçimde biz de sonbahardaki bu düşünme işine "gazel düşüncesi" diyelim ki, yaprak boş yere düşmüş olmasın! Belki de bu yazıyı okuyan bir şair, yaprak düştüğü yeri doldurur bile diyebilecektir. Son zamanlarda gençler ve onlara öykünen katlem erbabı arasında pek moda olduğu gibi, biz de buna "eyvalah" diyelim.

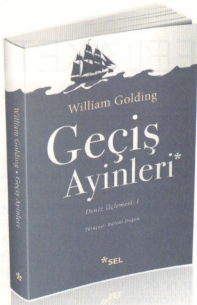
Baharda kim düşünür acaba? Bahar, renginden, giyiminden kuşamından, süsünden, kokusundan, lezzetinden; cıvı, işvesi, latifesi diye de siz sürdürün lütfen bu baharlık cümleyi, en sevdiğim semt adlarından biri Bahariye bu arada; ötürü, sanki uçarı bir düşüncenin bahçesi, balkonu, sokağı, bilemedin göğümüş gibi gelir bana: Bahar nereden ve nasıl gelse, hoş geldi, sefa geldi güzellemesi yapalım ona. Çingene bizzat bahardır da dese, bahar bizzat çingenedir diye de çevirsek onu, Ahmet Haşim üstadımızın bahara yaptığı bu büyük jest, aklımıza başka bir şey daha getiriyor. Deleuze'ün "göçebe düşüncesi"ne, yalnızca kavram ve söyleyiş olarak diyelim de yanlış anlaşılmasın, benzeterek, baharın bir "çingene düşüncesi" olduğunu söyleyebiliriz. Haklısınız, bahar bizzat düşüncedir ya da felsefe bizzat bahardır demek de mümkün, niye olmasın? Hatta "özgür düşünce", "düşüncenin kanat açtığı mevsim", "göksel

düşünce" bile olabilir, "sular seller", "kuşlar gibi" diye bile düşünebiliriz bahar gelince. İyisi mi baharı özgür bırakalım o da "serbest düşünce"nin yurdu, göğü, suyu, ormanı olsun, malum dünya yeniden güvenlik kavramına geçti, öyleyse "Vur düşünceye!" çağı başladı. Bari doğal bir düşünce mevsimi olarak baharın da başını yakmayalım, kodesi boylatmayalım!

Tabii başlığın da yarısının söylemeye çalıştığı gibi, niyetimiz, sözü üç mevsimden geçip, sanırım çoğunluğun da "açık ara" sevdiği, seçtiği mevsimlerin sultanı, yaza getirmek. Sultan demeyelim, haklısınız, padişah, kral, hükümdar, şah, bey, ecc, kraliçe... Bilemedim, karar da veremedim. Hani şairin adının önüne şair sıfatının eklenmesinin gereksiz olduğu gibi, yazın önüne de nice büyüklük sıfatı getirsek gü-lünç olur, olulur. Yaz, yazdır, ne desek azdır!

Kış, güz, baharı geçtim, düşünmek için yazı seçtim. Hem şu adı geçen üç mevsimde uzun uzun düşünecek vaktim yok hem de yaz düşünceleri daha iyimser olabilir diye bir iyimserliğim var. Bu düşüncemi de ilk kez bu yazıda dile getiriyorum, nasıl karşılarsın bilmiyorum: "Düşüncenin mevsimi mi olur behey..." diyebilirsiniz, benden uzak dur da, nerede, hangi mevsimde düşünürsen düşün diyenler de çıkabilir, bu yazıyı yazacağına oturup biraz düşünseydin yahu dersenin, bunu niye daha önce düşünmediğime yanarım...

Neyse bu yazıyı düşünceğim. Yazılar sanki yaz uyardıymış ya da orta dünyadaymış ya da öbür taraftaymış gibi kısa veda yazıları yazarlar ya. Şunun gibi şeyler söylerler: Yaz dönüşü görüşmek üzere, güzün görüşürüz. Ben öyle demem tabii, hem bilmem hem de yaz yabancıdır değil, şurası. Bir koşu düşünür gelirim! Buz gibi nasıl da iyi gelir! Size de tavsiye ederim. ■

William Golding Geçiş Ayinleri

Deniz Üçlemesi: I

Deniz Üçlemesi'nin birinci kitabı olan ve Nobelî yazar
William Golding'e Booker Ödülü kazandıran
Geçiş Ayinleri, yazarın edebi dehasının
dil işçiliğiyle yoğrulduğu, klasikleşmiş bir eser.

Edebiyatta Kötünün Yeniden Doğuşu

Peter-André Alt

Türkçe: Sabir Yüceoy

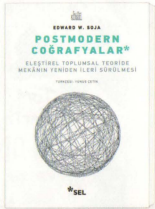
YerKuşAğı

Deniz Gezgin

Avare Gençlik &
Gardenbar Geceleri

Fikret Adil

Postmodern Coğrafyalar

Edward W. Soja

Türkçe: Yunus Çetin

Sonsuz Dikkat Dağınıklığı

Dominic Pettman

Türkçe: Yunus Çetin

Mehmet Ali & Akşamsefası

***SEL**
YAYINCILIK

🐦 selyayincilik 📞 Selyayincilik 📷 selyayincilik * www.selyayincilik.com

MODERNİZM FELAKETİ

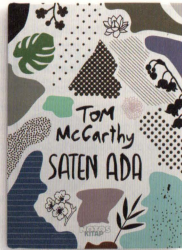
Ozkan Ali Bozdemir

“Tek yönde ilerlemesine rağmen geçmişe kaymakta olan şimdi ile hep kuramsal kalacak olan geleceğin arasında bocalarken, devamlı dönüşüme uğrayan bir uzamdan geçiyoruz, her şeyin ‘eskidiği’ veya tarih olduğu bir süreçte, modernliğin kendisi boş bir inançtan başka bir şey değil.”

İngiliz yazar Tom McCarthy, *Notos Kitap* tarafından Türkçeye çeviren son romanı *Saten Ada*’da modernizm ve tüketim kültürü arasındaki keskin bağıntıyı ifade ederken toplumların yaşam mücadelesiyle birlikte değer yargılarını da mercek altına alıyor ve ortaya kendi deyimiyle kusursuz bir “şimdiki zaman antropolojisi” çıkarıyor. Romanın kahramanı S. adında kırklı yaşlarında bir akademisyen ve antropolog. Modern toplumların içinde bulunduğu çöküntüyü antropolojinin imkânları dahilinde analiz edebilmesi ve günümüzün yaşam modellerine bir anlamda tanı koyabilmesi için önemli bir şirketin yöneticisi tarafından özel sektöre transfer oluyor ve “büyük proje” sini tamamlayabilmek için bir dizi araştırmanın içersine giriyor. Şirketin Peyman adındaki üst düzey yöneticisi ve patronu, bu projesini en iyi biçimde sürdürebilmesi için S.’yi teşvik eden -romanda varlığıyla ön plana çıkmasa da mevkisi itibarıyla kapital sermayenin simgesi olarak yer alan- bir güç odağı aynı zamanda. S., şimdiki zamanın antropolojisini anlamlandırmaya ve tanımlamaya çalışırken teknolojinin, dijital dünyanın, Batı medeniyetlerinin ve her fırsatta gözlemlediği insan ilişkilerinin etkisini göz ardı etmeksizin büyük çaplı bir araştırmanın içine giriyor ve bu meseleye bir tanı koymaktansa var olan gerçekliği işaret ederek içinde bulunduğumuz çöküntüyü tüm çıplaklığıyla gözler önüne seriyor. Dünyanın neredeyse her yerinde patlak veren petrol sızıntılarından, çevre kirliliğinden, çarpıklaşan şehir ve bölge planlamacılığında ve artık sözü bile edilmeyen insan doğasının yozlaşmasından hareketle büyük resmin parçalarını bir bir ele alıyor. Yaşadığımız çağın ve geçmiş çağların birbiriyle olan ilişkisini temelde yetersiz ve hatalı bulan anlatıcı, böyle bir ayrımın gereksizliği üzerinde duruyor ve esas meselenin “bakış açısı” olduğunu savunuyor. Çağdaş değerlere şüpheyle yaklaşılması gerektiğini ifade eden antropolog, modernliğin değişen orantısını anlayabilmek için öncelikle bakış açısının değişmesi gerektiğini belirtiyor bu sebeple. Geçmiş ve şimdi arasındaki uçurumu görebilmek için çağları ayırmak ve adlandırmaktansa, içinde bulunduğumuz zamanı yönetebilmek ve gerçeğe bu noktadan ulaşabilmek mümkündür ona göre. Büyük raporunu hazırlarken tahmin edemeyeceği kadar korkunç bir tablona ortaya çıktığını

gören S.’nin, kendi projesini sabote etmeye kalkıştığını ve her şeyi yıkıp dökerek bu çöplükten kurtulmak istediğiyle karşılaştığını da okuyoruz daha sonra. Bu hayalini paylaştığı arkadaşı Madison’ın konuyla ilgili yaptığı yorum, tehlikenin boyutlarını bir kez daha gözler önüne seriyor: “Nükleer santralleri patlatan, elektrik şebekelerini çökerten, otomasyon sistemlerini karman çorman edip milyarları on dakikada kuruşa çeviren ne devrimciler ne de teröristlerdir – bunların hepsini sistemler kendi kendilerine yapar.”

Modernizmin ve medeniyetin büyük bir felaket olarak tarif edildiği romanda Batı uygarlıklarının bu felaketin habercisi ve destekçisi olabileceği görüşü de büyük bir açıklıkla ifade ediliyor. Üstelik bu durum, medeniyetin bize dönük olmayan ama işte kültürümüzün gerçek yüzünü de ortaya koyan bir felakettir anlatıcısı göre. Büyük raporun en önemli verilerinden sayılabilecek şu ifadeler, meselenin özünü ve çözümsüzlüğünü çok açık bir biçimde özetliyor: “Tarifsiz karmaşıklıkta yapıların kotarıldığı bir laboratuvar olan Batı’nın düzeni ve uyumu, pek çok zararlı yan ürünün salınımını gerektirir. Medeniyeti çevreleyen çitlerin dışına çıkan bir antropologun karşılaştığı şey, medeniyetin kötü kokuları ve onun zehirli atıklarından başka bir şey değildir. Dünyayı dolastığımızda ilk rastladığımız şey, insanlığın yüzüne fırlatılmış kendi pisliğimizdir.” ■

Saten Ada
Tom McCarthy
Çev. Esra Birkan
Notos Kitap

KEDİLERİN BAŞKENTİ İSTANBUL

Gizem Yiğit

Baudelaire'in hakkında "Tanrı mı?" diye sorduğu Mark Twain'in "Kedilerle çiftleşebilseydi / Kazançlı çıkardı tümümüz" dediği, Rembrandt ve Leonardo da Vinci'nin ise İsa'yı onunla birlikte tasvir ettiği canlıdan öte, güçlü bir imgedir "kedi". Şüphesiz ki dünyaya getiriliş nedeni de insana hizmet etmek değil, ona haddini bildirmek içindi. Bazen bizden çok insanken bazen de hiç anlaşılamaz olardı. Fakat her iki halde de hem sıradan olmayı hem de bizleri hayrete düşürmeyi adeta şiar edinmiş gibi davranandı. Belki de bundandır aklımızı bin yıllardır kurcalaması, ayaklarımıza dolanması. Gündüz Vassaf da bu noktaları uzun vakitlerde düşünmüş olsa gerek ki ortaya İstanbul'un yedi kulesine bir gözcü misali yerleştirdiği kedilerin şiirsel bir roman tındındaki geçmiş *İstanbul'da Kedi* eserinde kendine yer buldu. Kitabın girişindeki Vassaf'ın çevirisini yaptığı İrlandalı papaza ait şu şiir ise belki de Vassaf'ın bu kitabı yazdığı süreçte peşinden ayrılmayan kedilerine ve aklında uçan kelimelere bir nazire niteliğindedir.

*"Kedim Pangur ve ben
Ayrı dünyalarda, aynı düzen.
Fare kovalamak onun keyfi,
Benimki, gece boyunca kelimeleri"*

Kitabın sayfaları arasında gezindikçe düzene ve otorteye aykırı söylemler geliştiren Vassaf "biz" diyerek tanımadığı insanın Antik çağlardan bu yana gelen bencilliğini ve yükünü kediye bırakır gibi itham ettiği nankörlüğünü öne çıkartıyor. Bu yaklaşımını kitabındaki her dizesinde görüyoruz fakat şu alıntılar bunu belki de en net ortaya koyanlardan birkaçıdır.

*"Yeryüzünde yedi milyar insan
Tek anladıkları kendi dilleri
Hayvanları dinlemek yerine
Onlara Latin alfabesini
Öğretme gayretleri!
"Ben!" "Ben!" "Ben!"
Aynalarından
Kediler bencil diyen insanlar
Her sürtüldüğünde kediler kendilerine
Sevildiklerini sanmaktalar."*

*"Astsız, üstsüz
Rütbesiz, apoletsiz
Canlılar aleminde
Kendini taçlandıran
Hayvanlığının inkarında hayvan
Tahtına yapışmış şımarık insan"*

Yazar, insanın "logos"unu inşa edemeyen ya da mütemadiyen yanlış kuran bir canlı oluşunu ve buna dair eleştirisini aslında *Cennetin Dibi*, *Cehenneme Övgü* adlı eserlerinde de sıkça dile getirir. Fakat *İstanbul'da Kedi*'de bunu mitolojik öğeler ve alegorik bir üsluba dayandırarak yazmış olmasıyla kendi "kedi destanını" yazmıştır diyebiliriz. Ki Vassaf kitabında da bu destanın muhtevisiyatını "Destansa köpeklerin kahramanlıkları, kediler şiir yazar." cümlesiyle belirtir. Destanın içinde seyre çıkarken kitabın da büyük bölümünü kaplayan kedi tarihinin mitolojik ve tarihsel boyutlarıyla karşılaşılıyor. Kuzey Avrupa mitolojisinde güzellik ve aşk tanrıçası olan Freya, aynı zamanda kedilerin anası olarak da kabul edilir. Vassaf dünyanın ataerkil bir tahakküme teslim olmasıyla bunun cezasının da kedilere ve kadınlara kesildiğini söylüyor satırlarında.

İslam geleneğinde Ebu Hureyre'ye dayanan kediye duyulan ilgiye dair de Hz. Muhammed'e ait olan rivayeti seçerek yer yer insanın politik fakat rüyakar yönüne de vurgu yapmaktaki, Vassaf.

*"Kedi beslemek sünnettir
Her kedi öldürenin
Yedi cami yaptırması gerekir.
Ve her Müslüman bilir
Müezza adlı kedisini
Rahatsız etmemek için
Peygamber'in eteğini kestiğini.
Lakin modern mahrem
Protestan taklitçisi
Türkiyeli çağdaş Müslümanlar
Kedileri camilerden kovmaktalar."*

Özetle, her kedi yürüyüşü gibi hafif ve kararlı adımlarla ilerleyen Karakarga Yayınları'ndan bu yıl çıkmış olan *İstanbul'da Kedi*, kedi tarihine ilştirilen dipnotlardan biri olarak nitelendirilmesi gereken bir kitap. Üslupları bakımından birbirinden çok farklı olsalar da Charles Bukowski'nin *Kediler Kitabı* ile birlikte okunursa daha keyifli bir okuma deneyimi yaşayacağımızı söyleyebiliriz. ■

İstanbul'da Kedi
Gündüz Vassaf
Karakarga Yayınları

MUHARRİR NEDEN YETİŞMİYOR?

Hasan Öztürk hasanozturktrb@hotmail.com

"Muharrir neden yetişmiyor?" sorusunun karşılığı, Deleuze'un, "Yazmak, aynı zamanda yazardan başka bir şey olmaktır." (*Kritik ve Klinik*) cümlesinde saklı gibi. Söz yerindeyse "aşırı yorum" gerektiren cümledeki "yazardan başka bir şey olmak" deyişini, edebiyat evreninin sınırsızlık ve belirsizliklerine imgesel bir vurgu sayıyorum. Tolstoy'un aktardığıyla "kitapların yazgıları, okurların anlayışlarına göre" (*Sanat Nedir?*) belirlendiğinde ne çok "başka şey" çıkıyor yazarın karşısına. Bir devrimin kuramcı öncüsü Lenin, yoldaşı Lunaçarski'ye yazdığı mektupta, dönemine damgasını vurmuş Mayakovski için "Bana kalırsa onun yazdığı on şeyden biri basılmayı hak ediyor, o da ancak 1.500 adet, kütüphaneler ve kaçıklar için." (*Sanat ve Edebiyat Üzerine*) buyruğuyla tarihsel süreçte yazar olmanın, olabilmemenin edebiyat dışı güçlüklerini belgeliyor adeta. Tefvik Fikret'in, "Kolay mı? San'atı siz öyle kendi kendisine / Olur biter mi kıyas edersiniz?.. Heyhât! / Vücuda gelmek için bir sahife-i nağamât" / Neler çeker o beyinler, neler çeker de yine / O nağmelerdeki te'siri bulamayıp kâfi / Arar bu aczini tasvire bir lisan-ı hafî" dizelerindeki estetik kaygıyı öteleyerek soruyu, "Muharrir neden yetişmiyor?" biçimiyle ya da önüne "bizde" sözcüğünü ekleyerek sormak, cevabı pek

fazla değiştirmez. Yazının/yazarın "olmak" sorunu, zamana ve mekâna göre pek değişmiyor çünkü.

Muharrir Neden Yetişmiyor? (Cümle Yay., 2015), 1949'da *Akşam* gazetesi için yapılmış anket cevaplarının toplamı bir kitap. Nurcan Anıy ile Deniz Depe'nin yayıma hazırladığı kitap, vaktiyle "anket ve röportajlarla dikkat çekmiş" Saadettin Gökçe'nin konuştugu yirmi bir ismin görüşlerini içeriyor. Bugün adları arşivlerde saklı İskender Fikret Akdora ve Ali Rauf Akan'ı kenara ayırırsak Halide Edip, Fali Rıfkı, Refik Halit, Nadir Nadi, Abdülhak Şinasi, Yakup Kadri, Ercüment Ekrem, Tanpınar, Yaşar Nabi, Vâlâ Nurettin, Rıza Tevfik, Vedat Nedim, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Şevket Rado, Sait Faik, Ziya Osman ve Oktay Akbal, bir biçimde bilindiklerden. On dokuz adı özellikle *sayma*nın nedeni, onların edebiyat anlayışlarının ayrılığı ve duruş yerlerinin uzaklığına karşılık cevaplarındaki benzerliklerdir. Peyami Safa adının eksikliğini gördüğüm listedekilerin, sorulara verdiği karşılıkların bir kısmını atlayabiliriz elbette, ancak handiye yetmiş yıl sonra bile üzerinde durulması gerekenleri var onların.

Edebiyat konuşulduğunda yazar, eser ve okur, bugün de başat konular; söylemek bile fazla "varlığı bir dert

yokluğu yara" onların. Adı geçen gazetenin anketinden önce de konuyla ilgili çokça yazılıp söylenmiş. Osman Cemal Kaygılı'nın "Günün Meseleleri" başlı-ğındaki (1938) yazısı (K24, 10 Şubat 2015), söz konu- su anketin esin kaynağı bence. "Muharrir neden yetişmiyor?" kaygısına, "Yetişecek kadar yetişmiş işte, daha fazlası yetişip de ne olacak sanki? Yetişenleri zaten kaç kişi okuyor ki yetişecekleri kimler okuyacak!" polemikleriyle karşı duran Osman Cemal ekliyor: "Bazı Hint Fakirleri yahut pek yemek içmek sevmeyenler gibi, insanları yıl on iki ay oruç ve perhizle vakit geçiren bir memlekette hiç akli başında bir adam lokantacılığa kalkışır mı?"

Kitaba adını veren anket soruları, "muharrir" sorusuyla sınırlı değil; yeni dil, çeviri, telif ücreti, şiir, gazete vb. konularla ilgili sorular da sorulmuş yazarlara. Anketin yazar/edebiyat eksenindeki sorularına verilen cevapları üç grupta toplamak mümkün. Eleştirilerin birincisi, eskiler dili ve söylemi yeni olan kuşağı anla(ya)mıyor; ikincisi, okur azlığı ve ekonomik getirisi olmadığından yazarlık ilgi görmüyor; üçüncüsü de siyasal iktidar, yazarın yazma özgürlüğünü yok ediyor. Ortak eleştirilerin, edebiyatın genel sorunları olmak yanında onların yeni bir rejime tanık olmuş edebiyatçı- ların, sanatı "ideolojik aygıt" bilmiş rejimin partisinin henüz iktidarda olduğu bir zamanda yönelmiş olma- ları da atlanmaması gereken bir ayrıntı bence.

"Kendisinden sonraki oluşlara gözlerini kapayan in- san yerinde sayan insandır." cümlesiyle Orhan Veli, eskilere anlaşılmak istenmeyen yeni kuşak adına konu- şur. Oktay Rifat, boynuzun kulağı geçtiğini anım- satarak öncüklerin, "yazı alanında gördüğü çorak- lık, ölçülerdeki aykırılıklardan doğuyor" yargısıyla zamandaşını onaylıyor. Ziya Osman da öncüklerin yenileri okumadıklarından, okusalar da anlamadık- larından, bu nedenle yenileri görmezden geldikle- rinden yakınıyor. Kuşağını "öksüz bir nesil" sayan Oktay Akbal da yeni kuşağı okumayan eskilerin, "gençler cahil, gençler kabiliyetsiz" türündeki önyar- gılarından yakınıyor.

Yazarlığın, geçim sağlayan bir "meslek" olup olma- dığı sor(g)usu, *Edebiyat Sosyolojisi* yazarı Robert Escarpit'in, "Dünya kadar eskidir bu mesele: Edebi- yatın insanı doyurmadığı fikri bir atasözü değerinde- dir." cümlesiyle tarihsel yerini bulur. Vedat Nedim Tör, "Bizim sanatkarlar, iki karlı kocalara benzer. Geçinmek için sanat dışı en aşağı bir işleri var- dır. Bunlardan vakit kalırsa kendi sanat eserleri için çalışırlar." sözleriyle sorunun bizdeki gerçekliğini anlatır. Kalemiyle geçinen Refik Halit'in, gençlerin "edebiyatın yatacıcı bir meslek olmaması ve hayatı kolayca, çarçabuk, birkaç hamlede kazanmak im- kânlarını başka mesleklerde daha ziyade görmeleri" tespine başkaları da katılıyor. Orhan Veli'nin de- ğerlendirmesini sorunun ekonomik boyutuna ortak

bildiri sayıyorum: "Yazar yetişmesi, yazının para eder, yazarını geçindirir bir meta olmasına bağlı. Ya- zının para etmesi, müşteri bulmasına bağlı... Müşteri bulması, halkın okuyup yazma bilmesine, ayrıca da kitaba verecek parası olmasına bağlı. Halkın okuyup yazma bilmesi, ailelerin hâllerinin -çocuklarını çifte, oduna, çarşıya, fabrikaya göndermek zorunda ka- lıncı- mamaları için sıkıntı çekmeden geçinebilecek kadar düzgün olmasına bağlı. Yazarın para imkânlarına bağlı..."

"Muharrir neden yetişmiyor?" anketinin yılı 1949'dur ve bu yıl, CHP iktidarının son demleridir. Anket katılanların hemen hepsi Vâlâ Nurettin'in, "Her sıvrilen edebî baş, şü veya bu şekilde birer mat- rak (tokmak) yemiştir." cümlesindeki baskıcı ortam- dan yakınılmaktadır. Rejimin önemli isimlerinden Na- dir Nadi, iktidarın siyasi ve ekonomik baskısından rahatsızdır: "Kalıp halinde insan yetiştirmeye çalışan, fikir hürriyetlerini kısan, bazı formüller dışında yazı yazmayı yasak eden, sonra yazıyı meslek edinen in- sanların geçimini güçleştiren şartlar altında bundan daha fazlasını beklemek zaten imkânsızdır." Yaşar Nabi de zamanındaki "siyasî ve içtimâî umumî şart- ların" olumsuzluğundan huzursuzdur. Rıza Tevfik, sanatın ve düşüncenin yereceği "hakiki demokrasi" ortamı için "inhisarı [tekeli] hükümetin elinden kur- tarmalı" görüşünde. Söz yerindeyse "acılı kuşak" sanatçıları Orhan Veli, Sait Faik ve Melih Cevdet, siyasal iktidarın baskılarına hayli sert tepki veren isimlerdir. Melih Cevdet'in, "Bizde sanatçının yurt sevgisinden de samimiyetinden de namusundan da şüphe edilmektedir. Sanki sanatçı bu yurdun çocuğu değilmiş gibi." serzeniş durumu özetler aslında.

Muharrir Neden Yetişmiyor?, devrimleri, ideolojisi ve politik tercihleriyle konuşulan bir dönemin san- at/edebiyat ortamına tanıklık etmesi bakımından önemli bir kitap. Yalnızca bilgi edinecekler için de- ğil, edebiyat yoluna çıkacak ilgililer için de bu böyle elbette. Kitabın, başka yazıları besleyecek cevapla- rından Refik Halit'in, "Komünizme kaçanlardan başkasında bir fikir yaymak arzusunun bulunması... Bu komünizmler da sahıhta [yüzeyde] kalıyorlar, propagandalar." gerekçesi, bugünler için ayrıca not edilmeli bence. ■

Muharrir Neden Yetişiyor?
Saadetin Gökçepnar
Cümle Yayınları

YERYÜZÜNDESİN. BUNUN BİR TEDAVİSİ YOK!

Şeyma Özdemir

Radyodan Bütün Gün Saçlarının Dağınıklığını Söylediler, Ümit Güçlü'nün ikinci şiir kitabı. Genç şairin yaşadığı dünyayla alâkalı dinmeyen bir kavgası var. Haliyle gündelik yaşamın o telaşesi, gürültüsü, agresifliği bir ton olarak yer alıyor mısralarında. Yeri geliyor, "alt katların nefretiyle bağırıyor", kimi zaman "koşup lavaboya sarılıyor". Kelimelerle çektiği fotoğraflarda diline akraba saydığı şairleri görüyorsunuz. Mesela Amerikalı şair Lawrence Ferlinghetti, "kireçsiz, badanasız, tıks tıks evlerin çok götesinde (belki de hemen dibinde)" ses veriyor. "yitik dünyadan resimler"e bakıyor, "dünyadan çıkış yolları"nı ararken...

Hızlı şiir, düşük vites...

Genç şair, sokak ağzını şiire tahvil ediyor ki, kanaatimizce bu mayınlı bir arazi. Elde dedektörsüz bir yolculuğu tercih ettiği belli; ancak patlayan bombalar sadece ses efekti olarak geçmiyor kulaklardan. Sonrası için elini, ayağını, gözünü kaybetme riski var, ki bu da yazın anlamında yolun henüz başında olan biri için oldukça muhtaralı. Konuyu biraz daha somutlaştıralım: Mesela "gölge oyunları" isimli şiirinin bir yerinde şöyle diyor: "rüyamda her şeyi bilen bi adamla konuştuk / cebinden bir kibrit çıkarıp / mumu yaktı / gölge oyunları düzenledi." Bu mısralar, Alberto Manguel'in deyişiyle "Türkiye'nin büyük ve kudretli kişileriyle alay edebilen ulusal kahramanı Karagöze selam veriyor. Şiirini bu sinematografik dil üzerine inşa etseydi, ortaya nefis bir tasvir çıkacakken; Güçlü, "Bim, Şok, A101, Migros, sahte ayfon alıp satan doğubank esnafın" âdeti boca ediyor. Bir şairin ruh dünyasını tahvil etmek oldukça mesai isteyen, sancılı ve zahmetli bir ameliye. Ama büyük Alman şair Rilke'nin "Çünkü mısralar sandıldığı gibi duyguların değil, yaşamış olmanın verimidir." sözüyle aynaya her baktığında konuşmalı. Çünkü "hızlı şiir"ler yazan birinin şarampole yuvarlanmaması için arada bir frene basması, yahut virajları düşük vitede geçmesi icap eder.

Genç şair, ana akım edebiyat kanonundan biri bunu anlıyoruz. Onun şu cümleleri, II. Yeni'nin kolektif gibi gözükse de "bireyci, yalnız, kişisel dertleriyle hemhâl" tavrıyla imtizaç ediyor, "Kuşağım için bir 'çıkış yolu' aramıyorum. Zaten bahsettiğin kuşak olarak, kendi şiir yazdığımız dönemde (2010-2015)

herkes tarafından ciddiye alınıp herkes tarafından konuşulduk. Yani bizim zaten kendi yolumuz var. Bu soruyu bu genç insanların kitaplarını yayımlatmamak için "olağanüstü çaba" sarf eden, sürü halinde hareket etmekten utanmayan, genç bir yazarı kontrol etmek için plan yapan insanlara sormak lazım." O zaman "Wait and see." diyoruz!

Sevgilin ses gelmesini beklemek

Ümit Güçlü'nün şiirlerinden yer yer (öykündüğünü tahmin ettiğim) Sami Baydar ve Hüseyin Atlansoy'un sedası duyuluyor. "Buzun dili"ni konuşmaya çalışıyor; ama kendi icat ettiği alfabe "mors" olma ihtimali de söz konusu. Biri, (Bu, belki de satır aralarında hararetle, arzıyla istediği sevgilisidir.) kulağına "game over" demeden, şiirin o sağaltıcı merhemlerini kullanmasını salık veriz. Bir diğer tenkit ise İsmet Özel'in o rijit şiir adlarını, "barikat, barut, neşter, zehir" diyerek devam ettirmesi. "Sevgilin ses gelmesini" istiyor ve alternatif bir dünya yaratmak kaygıysındaysa daha sakin, daha ayakları toprağa basan, iç uykulara ve düşselliğe kapı aralayan bir dil kurgulamak zorunda sanki. Her ne kadar "karanlık, bohem, sıkılmış, umutsuz birisi olarak şiir yazmadığını" serdetse de, bence ruhunu masanın karşısına alıp bir sulh muahedesi imza etmeli. Buna pekâlâ "saldırmazlık paktı" da diyebiliriz.

Bütün bunların yanı sıra Ümit Güçlü'nün "bir derginin şairi olan, oradaki şiirlerin şairi gibidir" düsturunun üstünü çizmesi, ayrıca alkışa ve kayda değer bir davranış. Çünkü o, "kulelerin dilyle konuşamıyor, bilmiyor." Sözin özü genç şaire, *Godot'u Bekleyen* Samuel Beckett'in kelimeleriyle seslenmek istiyorum: "Yeryüzündesin. Bunun bir tedavisi yok!" ■

Radyodan Bütün Gün
Saçlarının Dağınıklığını
Söylediler
Ümit Güçlü
Dünyadan Çıkış Yayınları

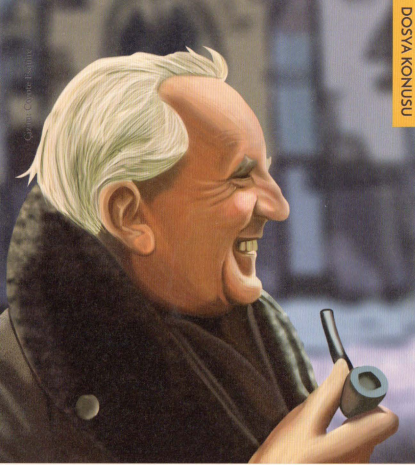
J. R.R. TOLKIEN

YÜZÜKLERİN EFENDİSİ

Bundan 63 yıl önce yine bir Temmuz günü, tam olarak 29 Temmuz 1954'te dünya muhteşem bir epik fantezi ile tanıştı. İngiltere'den dünyaya kısa sürede yayılan bu üç ciltlik roman, yüz milyonlarca kopya sattı, filmiyle de popüler kültürün ikonik bir malzemesi oldu. Güç, iktidar, kardeşlik, iyi-kötü mücadelesi, erdem, cesaret ve sınırları zorlayan linguistik yapıyla *Yüzüklerin Efendisi* edebiyat tarihinin deniz fenerlerinden biri. Bir roman düşünün ki Rus ve Fransız klasiklerinin derinliğine, sinemanın yaratıcı heyecanına, postmodern anlatıların sürükleyiciliğine, batı mitolojilerinin kahraman kadrosuna aynı anda sahip olsun. Ve içinde yazarının icat ettiği yepyeni diller yer alsın.

İngiliz dili ve edebiyatı profesörü olan ve iki dünya savaşı görmüş, uzak kökleri Almanya'dan gelmiş olan mitoloji ve efsanelere meraklı Tolkien, *Yüzüklerin Efendisi*'ni yazmak için doğmuş diyebiliriz. Bugün farklı yönlerden eleştirileri yapılsa da *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesi Batı ve İngiliz merkezli amaçlarını çoktan aşmış, evrensel kabule ulaşmış, eskimeyecek bir roman olmuştur.

GÜNEY AFRİKA'DAN ORTA DÜNYA'YA J. R.R. TOLKIEN EFSANESİ

Medeni Yılmaz @nekedisiznekitapsiz

“Yaşayanların birçoğu ölümü hak ediyor ve ölenlerin bir kısmı da yaşamayı hak ediyor. Yaşamı onlara verebilir misin? O halde hak, hukuk adına ölüm buruşturmakta çok acele etme; çünkü en bilge olanlar bile her şeyin sonunu göremez.”

Böyle diyordu *Yüzüklerin Efendisi* serisinde J. R. R. Tolkien. Kendisi ölümü hak etmiş miydi bilinmez ancak yarattığı fantastik dünya sayesinde ölümsüzlüğe çoktan ulaştığı muhakkak! Zira *Hobbit* ile kurgulamaya başladığı Orta Dünya, *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesi ve *Silmarillion* ile tamamlanmış ve bu seri, fantastik edebiyat okurlarınca adeta kutsal kitap katına çıkarılmıştır. Yayımlandığı günden bu yana, Hristiyan aleminde İncil dışında en çok satılan kitap olmuş; hatta film uyarlamaları arasında müzik tarihinin en etkili gruplarından The Beatles da vardı ve bu ünlü grup kitabı, kendilerinin başrollerde olduğu bir filme uyarlamak istemiş. Hatta işin ciddiyetini şöyle belirtmek gerekirse, filmi sinema tarihinin en iyi yönetmenlerinden biri sayılan Stanley Kubrick'e bile önermişler. Ancak kitap uyarlamalarıyla ünlü

yönetmen Kubrick bu teklifi nazikçe reddetmiş. Gerçekce olarak da kitabın fazla popüler olduğunu söylemiş. Tabii insan düşünmeden de edemiyor; her biri kendi alanının efsanesi olan Tolkien, The Beatles ve Stanley Kubrick bir araya gelse, acaba nasıl bir film ortaya çıkardı? Şairin de dediği gibi, belki de “Hayali cihana değer”.

Orta Dünya'nın yaratıcısı John Ronald Reuel Tolkien, o yıllarda (1892) bir İngiliz sömürgesi olan Güney Afrika'da dünyaya gelir. Güney Afrika'nın vahşi doğası Tolkien'de derin izler bırakacak ve dahası, *Yüzüklerin Efendisi*'ne ilham bile olacaktır. Nitekim tüylü dev örümceklerin bol olduğu Güney Afrika'da Tolkien adeta kâbus gibi bir çocukluk geçirmiştir. Sık sık bu örümceklerle karşılaşan Tolkien, sonraki yıllarda bunu romanına da konu edinecek ve *Yüzüklerin Efendisi*'nin üçüncü kitabı *Kralın Dönüşü*'nde tüylü dev bir örümcek okurların karşısında belirecektir. Afrika'nın iklim koşullarına uyum sağlayamayan anne Mabel, iki çocuğunu da alarak İngiltere'ye döner. Burada ailenin yegane geçim kaynağı baba Arthur'un da gelmesini beklerken ölüm haberi ailede büyük bir yıkım yaratır. Aile kentte geçim sıkıntısı çekmeye başlayınca mecburen “Sarehole”

adında küçük bir köye yerleşecek ve bu küçük şirin köy, Tolkien'in Hobbit diyarı Shire'i yaratırken temel ilham kaynağı olacaktır.

Daha 4 yaşındayken okumayı söken ve annesinden Latince, Fransızca ve Almanca öğrenen Tolkien'in dillere yatkınlığı henüz çocukken fark edilmişti. Gerçekten de Tolkien ileriki yıllarda tam bir dil uzmanı olacak ve yukarıda saydığımız dillere ek olarak Yunanca, Fince, Gotça, Norveççe, İsveççe, Danca, Galce, Hollandaca, İspanyolca, İtalyanca ve Rusça öğrenecekti. Nitekim Oxford'da dil profesörlüğüne kadar yükselecek ve hatta kendisi de başta Elfçe olmak üzere pek çok dil üretecektir. Ancak çocukluğunda döndüğümüzde ise Tolkien adına güzel şeylerden bahsetmek zor. Zira Tolkien ailesi geçim sıkıntısı çektiğinden dolayı bir pedere sınırlar. Bu süre zarfında annesini de kaybeden Tolkien üstünde Peder Francis Morgan ömür boyu etkili olacaktır. Önce onun Katolik Kilisesi'ne kaydı yapılır ve küçük Tolkien hayatı boyunca koyu bir Katolik olarak yaşar. Ancak Peder Francis'in Tolkien üstündeki etkisi bununla sınırlı değildir. Tolkien 16 yaşına geldiğinde kendisinden üç yaş büyük Edith adında bir kızla tanışır. Edith de tıpkı Tolkien gibi anne,babadan yoksundur ve ikili kısa sürede birbirlerine delicesine aşık olur. Ancak bu birbirlerine tutkuyla bağlanan çiftin karşısına ciddi bir engel çıkar: Peder Francis... Peder, Tolkien'i yanına çekerek henüz reşit olmadığını ve ondan 21 yaşına gelmeden önce bir daha asla o kızı görmeyeceğine dair söz vermesini ister. Bu genç aşık için çok zor bir karardır ancak Tolkien hem manevi babası sayılan Peder Francis'e olan minnet borcundan dolayı hem de Edith'in onu bekleyeceğini öğrendikten sonra bu sözü tutmaya karar verir. Birmingham'da ünlü King Edwards Koleji'nden mezun olan Tolkien artık Oxford Üniversitesi'nin burslu giriş sınavlarına hazırlanıyordu. Bu arada, çocukluğunun geçtiği Birmingham kentinin de Orta Dünya'yı yaratırken etkilendiği yerlerden biri olduğunu belirtmekte fayda var. Özellikle o dönem için devasa boyutlardaki (29 m) iki kule, tahmin edileceği üzere *Yüzüklerin Efendisi* serisini yaratırken Tolkien üstünde derin izler bırakmıştır.

Aradan geçen yıllarda Tolkien, Exeter Koleji'nde dil eğitimi alacak ve kendisini geliştirmeye devam edecektir. Evine döndüğünde ilk iş olarak yıllar önce sözleştiği Edith'i aramaya koyulan Tolkien, onun başka biriyle nişanlı olduğunu öğrenince yıkılır. Ancak durum hiç de sandığı kadar kötü değildir. Zira Edith onun gelişini öğrenir öğrenmez nişanı bir kenara atarak yıllardır beklediği Tolkien ile evlenmeyi kabul eder. Birbirlerinin ilk ve tek aşkı olan bu mutlu çift, Warwick yakınlarına taşınırlar. İşte buradaki

dünyaca ünlü Warwick kalesi de Tolkien'in Orta Dünya'yı kurgularken yararlandığı bir başka yapıdır. Mutlu çiftin ilk çocukları evliliklerinin hemen ertesi senesinde meydana gelir ve sadakatıyla ünlü Tolkien, bebegin adını ona adeta gerçek babası kadar çok iyi davranmış olan Peder Francis'ten hareketle "Francis" koyar.

Diğer yandan evli, mutlu ve saygın bir iş sahibi Tolkien adına her şey yolunda giderken 1. Dünya Savaşı patlak verir. Subay olarak Fransa cephesine gönderilir. İçlerinde yakın dostlarının da olduğu yaklaşık bir milyon kişinin öldüğü ve kendisinin de yaralandığı bu cephe, Tolkien üstünde önemli izler bırakacak ve ayrıca Fransa nefretinin de başlangıcını oluşturacaktır. 1916 yılında çok yakınında patlayan bir bomba nedeniyle askerliğine son verilip evine gönderilen Tolkien, bu travmayı bir yıl boyunca yaşar. İyileşir iyileşmez Oxford Üniversitesi'nde çeviri bölümünde çalışmaya başlayan Tolkien, burada profesörlüğe kadar yükselecektir. Bu süre zarfında üç çocuğu daha meydana gelir. *Narnia Günlükleri* adlı romanıyla meşhur C. S. Lewis gibi dönemin diğer dahi yazarlarıyla dostluklar gelişir. Nihayet 1937 yılında Orta Dünya'nın ilk taslağı kabul edilen *Hobbit*'i yayımlar. Bu, ülkede büyük bir tartışmaya da neden olur. Eleştirilerin bir kısmı, nasıl olur da bu kadar saygın bir dilbilimcinin "bir masal kitabı" yazmasına yöneliktir. Ancak Tolkien eleştirileri umursamadan Orta Dünya'yı kurgulamaya ve ona derinlik kazandırmaya devam eder. Sırasıyla *Yüzüklerin Efendisi*'ni de yayımlar. Böylece Tolkien giderek kültürel bir yazar haline gelir. Emekliliğinden sonra ise yazı çalışmalarına ağırlık veren Tolkien, artık dünyada da tanınan saygın bir yazar haline gelmişti. Özellikle Beat Kuşağı yazarlarına göklere çıkarılan Tolkien, o dönemlerde hayranlarının adeta kutsallaştırılmış ve yapıtları tüm dünyada satış rekorları kırılıyordu. Her şey güzel giderken hayatının ilk ve tek aşığı Edith 1971 yılında vefat eder. Bu ihtiyar Tolkien için katlanılmaz bir durumdur. Nitekim sadece iki yıl sonra Tolkien de geride fantastik edebiyatın temel yapıtlarını bırakarak öte dünyaya göç eder. Yarattığı Orta Dünya mitosu ise halen dilden dile, ülkeden ülkeye dolanmaktadır.

Tolkien, her şeyden önce fantastik edebiyata saygılı kazandırmış büyük bir yazardır. Mitolojiden, tarihten, coğrafyadan ve daha pek çok farklı disiplinden hareketle kurguladığı Orta Dünya, modern çağların mitolojisi haline gelmiş ve insanların hayal gücünün sınırsızlığına dair inancı pekiştirmiştir. Güney Afrika'da ilk adımı attığı dünyaya Orta Dünya'dan veda eden Tolkien, kim bilir belki de hala Orkların, Elflerin, Hobbitlerin diyarında eserini geliştirmeye devam ediyordur! ■

YÜZÜKLERİN EFENDİSİ

ALEGORİNİN SINIRLARINI NASIL AŞTI?

Feyza Şener

Ursula K. Le Guin, J. R.R. Tolkien'in kurduğu *Yüzüklerin Efendisi* dünyasının karakterleriyle ilgili ilginç bir tespit yapmıştı. Ona göre Frodo, Sam, Smeagol ve Gollum toplamda tek bir karaktere tekabül etmekteydi. Burada Frodo misyonu ve iradeyi, Sam saf benliği ve eve dönüş çağrısını, Smeagol acı tecrübelerden doğan vicdanı ve Gollum da yaşadığı trajedi sonucu tamamen kendi egosuna hizmet eden bir kötülüğe çağırışı (kötülüğü emreden nefsi) karşılıyordu. Frodo Baggins'in yüzüğü yok etmek üzere çıktığı yolculuğun son bölümünde, yani Hüküm Dağı'na (Mount Doom) yaklaştıkları zaman geriye bu dört karakter kalmıştı ve tıpkı bir insanın zihnindeki "karar alma sürecinin" bir romanda işlenmesi gibi, bu dörtlü arasındaki "tartışma" da misyonun tamamlanması adına yaşanan gelgitlerin yansımıydı.

Müllsüzler, *Yerdeniz Büyücüsü* ve *Karanlığın Sol Eli* gibi önemli fantastik romanların yazarı Le Guin, yazdığı türü diğer edebiyat türlerinden bu şekilde ayırır aslında. Tıpkı geçmişteki efsaneler ve epik, destansı metinlerde olduğu gibi fantastik, bilim kurgu hikâyelerde de karakterler belirli hislerin ya da düşüncelerin taşıyıcısıdır. Onların salt temsili olarak ortaya çıkarlar ve anlatı boyunca da bundan pek şaşmazlar. Klasik roman türünde ise bu çeşitli his ve düşünceler, insanların iç dünyalarındaki çatışmalarda

yahut toplumsal bazı çatışmalarda görülür. Karakter, Ursula K. Le Guin için, edebî ya da bilim kurgu/fantastik [1] metnin belirleyici unsurdur [2].

Karakterlerin salt temsillere dönüşmesi, klasik roman türünde "karikatürleşme" ya da "boyutsuzlaşma" olarak algılanır çoğunlukla ve yüzeysellikle işaret eder. Bilim kurguda ve fantastik romanda ise bu hikâyenin ve o hikâyedeki alt metnin belirginleşmesi için kaçınılmaz olandır, hatta gereklidir.

Daha geçmişe gidersek, Feridüddin-i Attar'ın *Mânâtık-ut Tayr*'ı da anlatım açısından aynı mekanik özelliği kullanır. Kaf Dağı'nın ardındaki Simurg'u bulmaya giden kuşların her biri, insanlarda görülen vasıfları temsil eder. Kimisi kıskançlığın, kimisi öfkeden, kimisi cömertliğin, kimisi de bilgeliğin sembolüdür. Onu takip eden mesnevîlerin çoğu (Firdavsi'yi ya da Mevlana'yı hatırlayın) aynı "meselceliği" kullanır. Yahut bugün Yunan mitolojisinin temelini oluşturan Homeros'un *Odysses* ve *İlyada*'sı da, Mezopotamya'nın kısa tarihini anlatan ve bir nasihat kitabı olarak okunan *Gılgamış Destanı* da, benzer şekilde "epik" metindir. Masallarla bilim kurgu hikâyeler arasındaki benzerlik de buradan ileri gelir. Karakterlerin iç çelişkilerinin bizatihi önemi yoktur, yükledikleri mesajın dışına çıkmazlar ve bizi çok fazla şaşırtmazlar.

İşte *Yüzüklerin Efendisi*'nin alegorisi de, böylece açık seçiktir. Kötülük başkaldırmak üzeredir ve tam olarak hüküm sürbilmek için de yıllar önce kaybolan bir yüzüğü aramaktadır. Neyse ki Bilge Gandalf o yüzüğün nerede olduğunu bilir ve yüzüğün yok edilmesi için kötülüğe karşı daha önce birlikte savaşmış topluluklardan bir "kardeşlik" (direniş hattı) toplamayı başarır. Bu "kardeşlik", kötülüğe karşı savaşacak ve yüzüğü yok ederek kötülüğün ilelebet hüküm sürmesinin önüne geçecektir.

Elbette İngiliz yazar Tolkien'in ustalığı bu görünürde basit alegoriyi işlerken ortaya çıkar. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'na aktif olarak katılan (ilkinde cephe, ikincisinde kriptografi merkezindedir), Avrupa'da sık sık seyahate çıkan (Bilbo Baggins'in yolculuğu, kendi İsviçre yolculuğunun neredeyse kopmasıdır), Oxford'da dilbilimi üzerine çalışan (kurgu evreninde Elfler için bir dil icat etmiştir), coğrafyaya (Orta Dünya haritaları) ve Avrupa ırklarının mitolojilerine (Elfler, cüceler, Hobbittler vs. nereden geliyor?) bir hayli meraklı olan Tolkien'in bu yönlerini kurmuş olduğu evrende görmek mümkün. *Yüzüklerin Efendisi* tek bir maceraya odaklanırken ancak Orta Dünya mitolojisi (Tolkien *legendarium* sözcüğünü tercih ediyor) içerisinde çok sayıda hikâye mevcut. 12 ciltlik bir Orta Dünya Tarihi bile var. Her bir karakterin, her bir ırkın, her bir şehrin kendi tarihi ve efsanelerini bulabiliyorsunuz [3].

Peter Pan efsanesinin yazarı J. M. Barrie hakkındaki *Finding Neverland* (2004) filminde bir sahne vardır. Barrie, hayal gücü geniş olduğu ölçüde içine kapanık biridir ve karısıyla bu sebeple geçinemez pek. Aynı dünyalarda yaşadıkları gibi odalarını da ayırırlar. Filmde karı kocanın kapıları yan yana duran bu iki ayrı odaya girişlerinde, kadın gerçekteki odasını görürken, J. M. Barrie bir fantezi dünyasına dalar. Tolkien'in dünyasına da aynen böyle girilir ve orası gerçek dünyanın paralelinde, ortaklıkları olsa da apayrı bir dünyadır.

Tolkien'in birikimini kurguladığı bu dünyaya yansıtması, elbette *Yüzüklerin Efendisi*'ni okuyanlar için bir "gizem çözüme oyunu"na dönüşü yıllar içinde. Özellikle 2001'de filme aktarılıp yeni kuşakların ve daha geniş kitlelerin de dikkatini çekince, bir anda hakkında sayısız makale ve belgesel üretilir. Genel kanı, hikâyenin İkinci Dünya Savaşı'ndan esinlenildiği yönündeydi. Eser 1948'de tamamlanmıştı ancak ilk karalamalar 1938'e uzanıyordu ve o yıllarda Avrupa'da "kötülüğün" yükselişe geçtiği aşıkardı. Kötülüğün merkezindeki Sauron'un Hitler olduğu, hatta "Sauron'un Ağız"ı isimli karakterin Hitler'in propaganda bakanı Joseph Goebbels'ten etkilendiği ileri sürüldü. Kitaplarda yer alan hikâyeciklerin

Avrupa halklarının tarihine olan benzerlikleri irdelendi. Tolkien'in dilbilimciliği, onu geçmişe doğru iz sürme konusunda adeta bir uzman hâline getirmişti. Ancak Tolkien bu yorumlara pek itibar etmedi. *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki savaş sahnelerinin ise daha ziyade kendisinin de katıldığı ve "biri hariç bütün yakın arkadaşlarını" kaybettiği Birinci Dünya Savaşı'ndan esinlendiğini belirtti.

Karşımızda iyilikle kötülüğün savaşı adına muazzam bir alegori dururken, politik ve tarihsel referanslardan kaçınmak her şeye rağmen mümkün değildi. Güç yüzüğünün ona sahip olan kişiyi "dönüştürmesi" ihtimaldir ki Lord Acton'un meşhur "Güç yozlaştırır, mutlak güç mutlakla yozlaştırır." sözüne bir atıftır. Smeagol ve Gollum arasındaki zıfozenik çatışma, özellikle buna hazır olmayan bünyelerde gücün etkilerini göstermesi açısından enfes bir örnekti. Kötülüğün "cazibedar" tarafları, Bilge Saruman karakteriyle ete kemiğe bürünmüştü. Kötülük, tek bir amaç etrafında kimliksiz ve kişisiz bir kitle olarak örgütlenirken, iyiliğin, direnişin saflarının birbiriyle çatışmalı gruplardan oluşmak zorunda kalması, tarihsel olarak sık rastlanan bir temaydı. Kötülüğün her türlü ilkedan uzak, her yolu mübah gören anlayışına karşılık iyiliğin "kendini korumak için" pek çok etkenden sakınması gerekliliği, her daim direnişin imtihamını oluştuyordu.

Bununla birlikte iyi bir Katolik Hristiyan olan Tolkien, kurduğu dünyada dine yer vermediğini ancak dinin, hikâyenin içinde yer alan "ahlaki" tartışmalarda bulunabileceğini savundu. Nitekim *Yüzüklerin Efendisi* insanî zaafar ve güç ilişkisi açısından incelendiğinde, ortaya koyduğu kaidelelerin dinî metinlere hayli yakın olduğu görülebilir. Zira dinî kıssalarda da alegorik anlatım katmanı bulunur. Günümüzde postmodern edebiyat da insanın iç dünyası ile dış dünya arasındaki rol paylaşımlarını tema olarak kullanır. Bu bakımdan dinî anlatılara yaklaşıp. *Odyssesus*'a nazire olarak James Joyce tarafından yazılan *Ulysses*'in de bütün insanlık tarihini bir güne sıkıştırarak gibi incelikleri vardır.

Ursula K. Le Guin'e göre bir eserin ilk adımı bir karakteri düşlemektir. Önce bir kişiyi düşlemekle başlar ve o kişinin etrafındaki dünyayı kurarak ilerler roman yazarı. Bilim kurguda ve fantastik romanlarda da böyledir. Başka dünyalardan karakterleri de düşlemek mümkündür ancak gerçekliğin sınırları esnedikçe, oyunun kuralları bozulmaya uğrar ve artık bu "adil bir oyun" değildir. Artık karakterlerinin davranışları için gerçek dünyadaki tecrübeleri kullanmak zorunda kalmadığından, "her şey mümkün hale gelir". Bu sebeple belki de alegorileri iyi birer "öğüt"e dönüşür. Mesajı her zaman daha açıktır.

Jorge Luis Borges gibi alegoriyi hayatın bir gerçekliği gibi kabullenerek “büyülü” bir formda yazıldığında dâhi alegorinin kalıplarını, sunduğu basit formülün yeknesaklığını kırmak mümkün olmaz.

Ancak Ursula K. Le Guin’in Tolkien’e çağın en önemli yazarlarından biri (roman yazarları dâhil) olarak yaklaşmasının arkasında başka şeyler de olmalıydı. Nitekim Le Guin, Tolkien’in yazarlığını bir “ritim ustalığı” olarak değerlendiriyor. *Yüzüklerin Efendisi*’nin film adaptasyonu hakkındaki yorumunda bu daha açık:

“Filmde tatminden uzak bulduğum şey savaş sahne-leriyle ilgili obsesyon ve en çok da Tolkien’in anlamındaki büyüleyiciliğinin sırrını hiçbir şekilde yakalayamamış olmasıydı: gerilim ve rahatlatmanın, savaş ve barışın, kamusal ve özelin, korku ve emniyetin, ışık ve karanlığın kesin ve güçlü bir şekilde yer değiştirmesi... Kitabı bir kalp atışının, yürüyen bir insanın, gece ve gündüzün art arda gelmesinin hızına sahiptir... Bu sebeple kitabı okuyanlar ‘onu yaşarlar’ – hayatın ritmine sahiptir. Film, elbette, bir çeşit dramadır ve daha yoğun, daha hızlı akmalıdır. Fakat film bu yönde çok fazla gitmiş. Tamamen hareket, çok az düşünceden ibaret. (...) Bu yüzden çok güzel ve eğlendirici olmasına rağmen özünde Tolkien’in hikâyesine sadık değildi.” [4] [5]

Bir başka deyişle Tolkien, *Yüzüklerin Efendisi*’nde gerçek dünyanın kurallarından uzaklaşsa da, kendi kurguladığı evrenin kurallarına bir hayli sadık, adeta kapı aralığında o dünyayı seyredir gibi yazmış. Gündelik hayat uzun uzadıya resmedilmemiş,

maceradaki en ufak detaylar bile atlanmamış. Yani hayal gücündeki büyüleyicilik ve yazarlığındaki ustalık, onu fantastik edebiyatın sınırlarının ötesinde bir yaratıcılık merkezine taşımış [6].

Bu sebeple de *Yüzüklerin Efendisi*, geçmişteki destanlardan ve epik hikâyelerden, mesnevilerden ve kıssalardan, hatta dinî metinlerdeki didaktik anlamdan uzaklaşarak, kendi evreninde nefes alıp verabilen bir “canlı organizma”ya dönüşüyor. Çizgi roman (karikatür) evrenlerinin tekdüzelğine karşı hikmet ve felsefeyle öne çıkarken, diğer alegorik metinlerdeki mekanik işleyişi de ayrıntılardaki, betimlemelerdeki gücüyle aşıyor. Bu yönleriyle Jules Verne’in ve H. G. Wells’in fütüristik romanlarından, *Frankenstein* ve *Alice Harikalar Diyarı*’nda gibi tek boyutlu ve bugünkü çizgi romancılığa daha yakın fantastik hikâyelerden, tam anlamıyla “bilim kurgu” diyebileceğimiz teknoloji ve ütöpik/dütopik incelemelerden ayrışıyor. Bize öğütlerle dolu kıssalardan müteşekkil bir antoloji bırakıyor. ■

[1] Bilim kurgu ile fantastik romanın birbirinden çok ciddi farkları var. Bu konuda yoğun bir tartışmanın yapıldığı da muhakkak. Mîsal bilim kurgu yazarı Isaac Asimov’a göre, bilim kurgunun “bilim”i temel alması zaruridir ancak fantastik hikâyelerde herhangi bir temel aranmaz. Ancak bu yazının konusu olan “alegori değeri” hususunda bilim kurgu ile fantastik edebiyatın benzer yönleri olduğunu söylemek mümkün. Bu yüzden çoğu yerde, iki türün kesiştiği örnekleri ele aldım.

[2] Detaylı bir okuma için Ursula K. Le Guin’in Metis yayınları tarafından çevrilen *Zihinde Bir Dalga: Yazar, Okur ve Hayal Gücü Üzerine* isimli kitabına göz atabilirsiniz.

[3] Belki de *Yüzüklerin Efendisi* filmlerinin romana en büyük sadakati, Tolkien evrenini canlandırırken detaylara müthiş önem vermesiydi. National Geographic’te 2002 yılında yayınlanan bir belgesel hem kitapla hem de filmle ilgili bu detaycılığa iyi dikkat çekiyor [Türkçe dublaj]: <https://www.youtube.com/watch?v=86EnLDx4y2k>

[4] Ursula K. Le Guin’in röportajı için [İngilizce]: <http://www.ursulakleaguin.com/Interview-Castagno.html>

[5] J. R. R. Tolkien’in oğlu ve yakın zamanda eserlerinin çoğunu elden geçiren bir anlamda editörü Christopher Tolkien, Le Guin’in aksine filmleri yerden yere vuruyor.

[6] İncelikli bir bilim kurgu yazarının ‘gerçekçi bir roman’ yazdığında neler başarabileceğini görmek için Ursula K. Le Guin’in *Malafrena* isimli romanını okuyabilirsiniz.

Yüzüklerin Efendisi
J. R. R. Tolkien
Metis Yayınları

TOLKIEN, EDWARD SAID OKUDU MU?

Erkan Şimşek

Bu anakronik sorunun cevabını, ilgili herkes biliyor. Elbette Edward Said, büyük eseri *Oryantalizm*'i Tolkien öldükten 5 sene sonra yayınlıyor. Biz de soruyu tersten soralım. Edward Said, Tolkien'i okudu mu? Cevabını bilmiyorum ama muhtemelen okudu, hatta zihninde pişirdiği oryantalizm teorisi için de epey heyecan verici malzeme bile bulmuştur. Tam da Said'in sevdiği bir eser gibi çünkü. Öncelikle bir edebiyat metni. Sonra belirgin bir diyalekteki yaslanıyor. İyiler ve kötüler bıçak gibi ayrılıyor. Coğrafi bir farklılığın ürettiği kültürel üstünlük teması adeta fişkiriyor. Üstüne üstlük yazarın tuttuğu erdemli bir taraf var. Semboller ve alegorilerle yüklü (başarılmış) millî bir mitoloji denemesi var.

Peki Tolkien, Said okusaydı bu romanı yine böyle yazar mıydı? Evet, şüphesiz böyle yazardı. Çünkü Tolkien her ne kadar bir akademisyen/bilim insanı olsa da *Yüzüklerin Efendisi* evrenini inşa ederken gündeminde bilimsel bir kaygı yoktu. Sınıfsal/kültürel bir dürlürlük derti de yoktu. Bilimsel bir tez veya eğlence bir masaldan çok daha fazlasına odaklanmıştı. Ulusal bir efsanenin müellifi olmak ve İngiliz ulusal kimliğinin sahipleneceği, gurur duyacağı modern bir millî mitoloji yazmak istemişti. Yazdı da. Cümle edebiyat tarihin en başarılı kurgu metinlerinden biridir önümüzde duran. Romanın ana temasının ise beyaz insan-vaşî insan, Doğu-Batı diyalığı, Hristiyan-İslam çatışması gibi temalar içerdiği konusu ise yıllardır tartışılıyor. Peki gerçekten böyle mi, yoksa bütün bunlar birer kompo mu veya iftira mı?

Her ne kadar Tolkien "Eserimde alegori yok." dese de sanat eserlerinin sanatçıların bireysel beyanlarıyla sınırlı olmadığı bilgisine sahibiz. Kendisi 1. Dünya Savaşı'na bizzat katılmış ve 2. Dünya Savaşı'na şahit olmuş bir yazar ve inançlı bir İngiliz ve ilginçtir Protestan değil Katolik. Katolik demişken, Tolkien *Yüzüklerin Efendisi*'nde bir Tanrı'dan bahsediyor ama romanın (ve filmin de) tamamında gayet seküler bir hayat var. En azından Batı'da Tanrı'nın gidişata karışmadığı, kurbanlar istemediği, hayata yön vermediği bir Orta Dünya var. Yani aydınlanmış

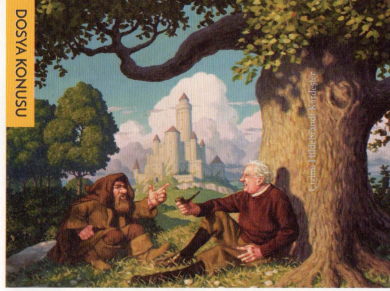
Avrupa'nın Tanrı tasavvurunun ta kendisi... Yani varlığı kabul edilen ama yetkileri elinden alınmış bir Tanrı tasavvuru... Doğu'da ise mehdiler, büyücüler, tinarlar ile iman ve korku odaklı bir manevi iklimin yabani/bilinçsiz evlatları (Orklar vs...) var.

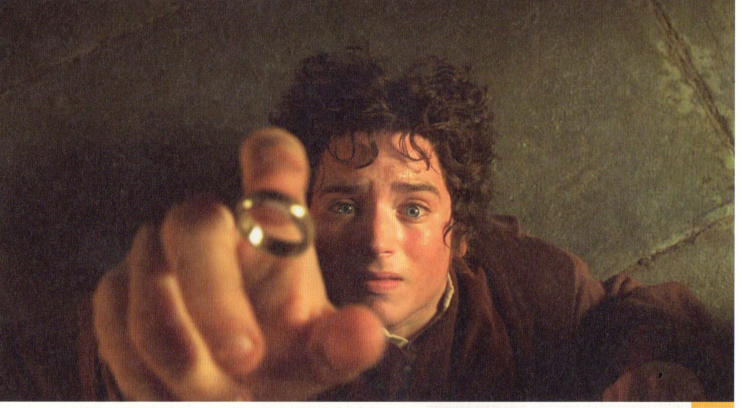
Başka birçok roman ve filmin ortak temasıdır bu; Batı'nın zihnindeki Doğu tahayyülüdür. Tarihi mitolojileştiren, Doğu'ya dair ezberleri yeniden üreten, Doğu'ya yapılan saldırıları meşrulaştıran sürüşüne bereket filmin, romanın ve tarih yazımının (historiyografi) motivasyonu işte bu kabullerdir. Edward Said'in deşifre ettiği bu anlayışın (Batı'nın Şark anlayışları) izlerini, hayranları inkâr etse de *Yüzüklerin Efendisi*'nde de bulmak mümkün. Bu durum ise elbette eserin değerini düşürmüyor. Sadece okurların her zaman filtrelerini açık tutması gerektiğinin sayısız kanıtından biri olarak önümüzde duruyor.

"Tolkien'i Yeniden Düşünmek: Yüzüklerin Efendisi üzerine Postkolonyal Bir Perspektif" başlıklı doktora tezinin yazarı Louise Liebherr de bu şüpheli okurlardan biri ve şöyle diyor: "Tolkien'in bütün o fantastik öğelerine karşın, *Yüzüklerin Efendisi*, 'oryantalizm' ve 'postkolonyal' endişeleri içeren söylemlerle doğrudan ilişkili olan temalara dolu bir metindir."

Evet, Tolkien'in bu büyük eserine bir faşizm risalesi muamelesi yapmak mümkün değil, dolayısıyla ırkçılık suçlamalarını peşinen düşürebiliriz ancak başka bir kültürel tahakkümü de ıskalamak mümkün değil. Çünkü birazcık oryantalizm ve postkolonyalizm metni okumuş herkesin damagında o acımtırak tat kalıyor.

Çünkü Tolkien, eserini güçlü bir bilinçaltıyla ve basbayağı modern tarihin kurgusu ile yazıyor. Orta Dünya'da iyiler, beyazlar, güzel insanlar dününün Batı tarafına dükergen, çirkin, kötü ve vahşiler Doğu topraklarından geliyor. Özetle *Yüzüklerin Efendisi*, belki ırkçı, cinsiyetçi birçok suçlamayı püskürtse bile Avrupa merkezli bir beyaz adam anlatısı olduğu gerçeğinden kaçamıyor. ■

Zeki Dursun

BİZ HANGİ YÜZÜKLERİN EFENDİSİYİZ?

Çocukluğumda anlatının gerçekliğine inandım: İyi bir çocuk olursam görebileceğim Şirinler -onları görebilme hayalini hep taşıdım ve kendime mantar yemeyi yasakladım-, dostluğu anlatan ve büyük bir iktidar yalanını öne çıkaran Oz Büyücüsü-kocaman bir orgun arkasına saklanan büyük bir yalancı küçük adam- ve Alice Harikalar Diyarı- çünkü benim için o diyar istediklerimi gerçekleştirebileceğim istediğim zaman küçülüp büyüyeceğim zihinsel bir kaçış imkânı ya da mekânı idi. Bununla birlikte Superman, Batman ya da Spider-man olmak aklımın ucundan bile geçmedi. Onlar ise imkânsız, olması muhtemel olmayan, dünyanın içinde başka bir dünya varmış sanrısı üzerine kurulu idi benim için. Şimdi bu satırları yazarken ya da kendimdeki fantastik anlatıları düşünürken Tanrı'nın kişisel gizemime kattıklarına da gülmüyorum değilim. Hatta eskiden acı ve çatışma olarak yaşadıklarımı bugünden geriye dönüştürte fantastik birer efsaneye, mite ya da masala dönüştürken beni eğlendirmiyor değil. O zaman diyebilirim ki modern dünyanın bir parçası olarak ben ve benim gibiler için modernin ötesinde bir gerçeklik ve hayal aramak bir

yaşam biçimi. Bu yaşam biçimleri de vaatleri uzun grupları ya da ideolojileri ortaya çıkarıyor.

1990'larda özel TV'lerin varlığı ile ortaya çıkan yeni görsel anlatı türlerinden olan ve o yılları yaşayanları etkileyen yapımlardan Bir Demet Tiyatro'da Mükremin'e tutkulu evli bir kadını canlandıran Fêriştah'ın- kocasından ve bulunduğu şartlardan muzdarip- fantazileri de ilgimi çekmiyor değildi. Belki de yüzündeki kırmızı lekeye ve evli olmasına rağmen-bir de toplumsal baskının oluşturduğu kaçış çatışmasını yaşayarak- fantaziye sığınmak Fêriştah'ın varoluş masalıydı. Bugün adını modern kapitalizm laskacı, geleneksel yapı, rasyonalite diye çeşitlendirdiğimiz bütün baskı unsurlarından/sosyal öğretilerden insan doğası gereği kaçır. Buraya kadar uzun uzadıya anlattıklarımın baskıdan kaçışın kendi dilimce-fantastik kurgucu olmadığımı göre- itiraflarıdır.

Modern insan, mesellere sığınarak yolunu bulmaya çalışır. Çünkü bir gün kafasını gömdüğü kumdan çıkardığında aslında saklanamadığını, saklayamadığını

öğrenir. Bu bir tür uyur idik, uyardılar yaşıntısıdır. Yaşar Kemal'i de okurken ya da yazının ama eksenin teşkil edecek olan *Yüzüklerin Efendisi* kitabının ya da filminin gücünü okurken ya da izlerken de aynı düşüncelere sahip oldum. Modern insan, kaçır ve kaçarken de kendine her kaçışta yeni bir orta dünya kurar.

Yüzüklerin Efendisi'nde Tolkien'in Gandalf ağzından söylediği gibidir olan biten: Modern insan ölmeyi ya da yaşamayı hak etmemelidir. Ortada bir hak hukuk kavgası vardır ve kavgacılar için bilgeliğin gücü her taraf için yeniden tanımlanır.

Şair, romancı ama her şeyden evvel-bence gücünü ve etkisini buradan alır- filolog olan Tolkien'in kurgusundaki yüzük gücü, II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan yüzüklerin gücünü yok etmek isteğidir. Tolkien bunu yaparken var olan yüzük güçlerinin dünyasını ve dilini kullanmaz. Yeni bir dünya ve yeni bir dil yaratır: Yeni dünyanın adı Orta Dünya, yeni dilin adı da Elf dilidir. Tolkien bir kurgucu olarak masalci gerçek anlatısında her dönemde etkin olan meseleleri ortaya koyar: Toplumsal cinsiyet, beden fetişizmi, güzellik ve sorgulanamayan varsayımlar.

Bu dört etkin sorun, sadece modern insanın sorunu değil kadim bir varoluşsal gerçekliktir. Çünkü insan için bu dört etkin sorun güncelliğini kozmogoniyle neyle bağlatırsanız başlatın güncelliğini farklı kelimeler üzerinden bile olsa devam ettirir.

Tolkien'in masalsı gerçekliği hep anımsatmalar üzerinden devam eder, uzun girişleri atlırsanız eğer Orta Dünya'ya giremezsiniz. Orta Dünya'nın giriş anahtarı o uzun anımsatmalardır. Okuyanlar ya da meraklıları bilir ki *Yüzüklerin Efendisi* bir devam serisidir. *Hobbit*'te Gollum'dan yüzüğü çalıp kendisine saklayan Biblo Efendi, *Yüzüklerin Efendisi*'nde Gandalf'ın dönmesiyle yüzüğü teslim etmek zorunda kalır. Bir anımsatma sonrası yüzük gücünün devredilmesi gerçekleşir. İnsan içinde, birçok çaldığı(!) yüzükler barındırır ve bir gün sakladığı yüzüklerle yüzleşmek zorunda kalır.

İnsanın yüzleşme yeri de Orta Dünya'dır. Tolkien anlatısında ya da filmde okuru/izleyiciyi içine alır ve etkiler. O zaman insan kendi yaşamındaki Elfleri, Cüceleri, Entleri, Urukları, Hobbitleri ve Kuzeyin insanlarını düşünür. Daha doğrusu düşünmek zorunda kalır. Yine tekrar da yarar var: İnsan doğası meselleri sever.

Bu bakımdan gerek masal gerçekliği gerekse filmler gerçek olma olasılığı çok mu çok yüksek kurgulardır. Çünkü hiçbir şey "Dünyayı sonsuza denk

deşariya hapsedemez. İnsan, yüzüğün gücü ile yani parlıtısı ile karşı karşıyadır. Anımsayalım, yüzük hep parlayan bir altındır. Bizce,yüzüğün altın olması özelde Batı'nın genelde ise insanın altınla varoluşunu sorgulamasıdır. O zaman ya gücü elde edecek ya da gücü dengeye getirmek için savaşıacak.

Her gücün bir kendi ahlakı vardır. Önemli olan ahlakı dönüştürme olasılığının hiç unutulmaması gereğidir. Yüzük kalıcı değildir, arızı yani geçici bir durumu simgeler. İnsan adil bir kralken kara bir şövalyeye, bir Elf iken bir Ork'a dönüşebilir. Orta Dünya bu gerçekliğin gün yüzüne çıkış somut mekandır. İç dünyadaki çatışmanın dışa yansımasıdır. Bunu söylerken kitabı ya da filme mistik hezeyanlar yükliyoruz değilim. Ama bir gerçek ki herkes kendine sorsun bunu ve kendini sorgulasın- meseller mistik/mitolojik hezeyanlar üzerinden kurulur.

Her yüzük bir mistik hezeyan iktidarını simgeler ve yüzüklerin sayısı mistik hezeyanlarımızın kaç sayısını gösterir. Anımsayalım, Elf krallarının üç yüzüğü, Cücelerin yeni taşı vardır. Ve bunların ötesinden içinde bütün yüzük iktidarlarının gücünü barındırılan altından tek bir yüzük. O yüzük, modern insan için kapitalizmin kendisidir. Tolkien kurgusunu oluştururken bunu düşündü mü orasını bilemem ama o tek yüzük 1950 sonrası dünya için küreselleşme onto'dur bize göre.

Yüzüklerin Efendisi'nde karşıtlıklar çatışması, bir dönüşebilme anlatısıdır. Yukarıda da değindiğim gibi kimin neye, ne zaman, nasıl dönüşebileceği belli değildir. Çünkü insan paylaşmak için bir süreç yürütürken bazen gücü/yüzüğü elde ettiğinde paylaşmayı unuttur ve kendi yüzük gücünü sağlamlaştırma yoluna gidebilir. Kendi kişisel hayatımız, içinde bulunduğumuz toplumsal yaşıttakı yüzükler ve küresel dengeler açısından yaşananlara bakmak meselleri daha iyi anlamamıza yardımcı olur.

O zaman anlatının gücü, istediği kadar fantastik olsun gerçekle ilişkisindedir. Orta Dünya önce insanın bütün içsel faaliyetleridir. Sonra yaşadığı zaman ve mekândaki olan her şeydir. İnsan bir 24 saati içinde bazen bir Elf bazen de bir Ork ya da Kara şövalye olabilir. Bu toplumlar için de geçerli, doğal yasadır.

Kitap 1954'te yayımlandı, üzerinden 63 yıl geçmiştir. Ortalama bir insan ömrü eder. *Yüzüklerin Efendisi* serisinin ilk filmi de 2001'de çekildi. Üzerinden bir 16 yıl geçti, neredeyse bir nesil ömrü ediyor. O zaman kitabın yada filmin ya da yüzüğün gücü, insana kendini anımsatıyor olmasıdır.

Şimdi biz, hangi yüzüklerin efendisiyiz? ■

FANTASTİK EDEBİYATIN EFENDİSİ, TOLKIEN

Irem Uzunhasanoğlu

*"Buz kesmiş puslu dağların ardında
Derin zindanlara ve eski mağaralara
Gitmeli buradan şafak sökmeden
Sorgun ve büyüülü altını aramaya..."*
- Hobbit

J.R.R Tolkien 1937 yılında *Hobbit*'i yayımladığında kimi eleştirmenler bu kitabın fantastik türde yazılmış sıradan bir çocuk kitabı olduğunu iddia ederken, kimileri de bunun edebiyat dünyasını sallayacak bir öncü sarsıntı olduğunu öngörmüştü. Tolkien'in Bilbo Baggins'i çıkardığı yolculukta okur, sadece farklı krallıkları ziyaret etmekle kalmayacak, aynı zamanda şiirler ve mitolojik hikâyelerle donatılmış lirik bir şölen yaşayacak ve Orta Dünya'yı bir kâşif edasıyla keşfedecekti. *Hobbit*'le başlayan ve daha sonra *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesiyle daha da derinleşen bu destansı öyküde iyi ve kötü büyücüler, farklı ırklar, ayrıksı roman kahramanları, ejderhalar ve yaratıklar var. Bu hikâyelerin çoğu Alman ve İskandinav mitolojilerinden ilham alarak kurgulanmış ve zengin bir dil ile harmanlanmış. Bu eserleri önemli kılan bir diğer öge de olay örgüsünün geçtiği yer, yani imgesel olarak yaratılmış "Orta Dünya". Başroldeki tema da insanlığın bir türlü hesaplaşamadığı kadim bir mevzu olan "kötünün iyiye karşı mücadelesi". Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda

Tolkien'in Dünya edebiyatına ve hatta edebiyatın alt türlerinden biri olarak fantastik edebiyata olan katkıları yadsınamaz.

Şimdi, yukarıda saydığımız öğelerin tek tek üzerinden geçelim ve Tolkien'in eserlerini diğer türlerin önüne çıkaran sebeplerin üzerinde durup fantazyaya olan katkılarında da bahsedelim.

Bir filolog olarak Tolkien

Tolkien sadece bir yazar değil, aynı zamanda Oxford Üniversitesi'nde Dil ve Dilbilim bölümü profesörüdür. Bilinen en eski yazılı Anglosakson metinlerinden biri olan, yaklaşık 1000 yılında yazılmış ve üç bin küsur dizeden oluşan Beowulf Destanı'nı çevirmiş, Kral Arthur dönemi hikâyelerinin anlatıldığı *Sir Gauvain* ve *Yeşil Şövalye* üzerine çalışmalar yapmış uzman bir akademisyen, şair ve filologdur. Kelt ve İskandinav mitolojileri üzerine çalışmalarıyla tanınır. Alman ve Avrupa mitolojileriyle ilgilidir. Tüm bu ilgi alanlarının önemini ve katkılarını Gandalf'ta, Sauron'da ve Gollum'da görmektedir.

Yeni bir akım olarak "Tolkienesque"

Tıpkı Kafkaesk kelimesinin literatüre yerleşmesi gibi, bu akımı da dilimize "Tolkienesk" olarak çevirebiliriz.

Oxford Sözlüğü'ne girmiş ve kendine yer edinmiş olan bu edebî tür *Yüzüklerin Efendisi*'nin olay örgüsüne benzeyen eserleri tanımlamak için kullanılıyor. Isaac Asimov ve Arthur C. Clarke eserleri için Tolkienesk demeleri tesadüf değil, aksine her iki yazarın da Tolkien'dan etkilennmiş oldukları bilinen bir gerçek.

Fantastik edebiyatın içinde bir alt tür

Fantastik edebiyatı ilk başlatan Tolkien değildir elbet, ama yeniden tanımlayan kişi diyebiliriz. Aslında Tolkien fantazya türünü tanımlayacak tüm öğeleri eserlerinde kullanıyor. Masallar, büyüli dünya, alegori, dev ve ejderha gibi mitsel yaratıklar, canavarlar, büyücüler, gerçek olmayan yerler ve daha bir çok şey. Bu da *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesinin; *Beowulf*, *Gilgames* ve *Ilyada* kadar önemli bir destan olduğunu ve en az onlar kadar fantazmagorik öğeler içerdiğini gösteriyor. Peki bu üçlemeyi (hatta *Hobbit*'i de sayarsak dörtlemeyi) farklı kılan nedir? Fantastik edebiyatı bir seviye daha atlatıp "derin fantezi" yapıyor olması. Akademisyenlerin ve eleştirmenlerin "high-fantasy" olarak tanımladığı ve *Hobbit*'le kurulan Orta Dünya'nın, *Yüzüklerin Efendisi*'nde daha da derinlere iniyor olması. Örneğin metnin içinde anı yaşarken birden binlerce yıl önceki bir savaşı anlatan bir şüir girmesi, okura sanki kendi tarihini okuyormuş gibi hissettirir. Metin katmanlaşmıştır, artık binlerce yıllık tarihe sahip bir Orta Dünya'yla karşı karşıyayızdır. Karakterlerin dönüşümü de eseri farklı kılan noktalardan biridir. *Alis Harikalar Diyarında*'daki Alis'i karaktersele dönüşüme girmez ama Frodo girer.

Popüler kültüre etkileri

Tolkien'in bu destansı yolculuğu fantastik edebiyatın sınırlarını iyice genişletip açmış, metin de bir çiçek gibi saçılıp, türler arası sanatın gelişimine de katkıda bulunmuştur. Özellikle 1960'larda fantastik yazın patladı ve yayıldı. Akabinde benzer türlerde onlarca kitap yayımlandı. Bu ilk olarak filmcilerin dikkatini çekti ki, burada Peter Jackson'ın altı film olarak çektiği *Yüzüklerin Efendisi* serisini anmadan geçemeyiz. Film sektöründen sonra bilgisayar oyunları sektörüne zıplayan bu çılgınlık domino hızıyla yayılmaya devam etti. Led Zeppelin'in üç şarkısına konu oldu, başkanlık seçimlerine slogan oldu, kutu oyunları yapıldı, Gollum'un "kiymetlimiss" sözcüğü gibi kült sözçükler gündelik dile sızdı.

Tolkien sonrası edebiyat

Isaac Asimov ve Arthur C. Clarke'tan bahsetmiştik. Peki ya Ursula Le Guin'in *Yerdeniz* kitabına esin kaynağı olduğunu? Star Wars'un yapımcısını etkilediğini? *Tabt Oyunları*'nın yazarı George R. R. Martin'in bir röportajında "Bu benim Tolkien'a cevabımdır." dediğini? Son dönem çok popüler olan gençlik edebiyat serilerinin çoğunun *Yüzüklerin Efendisi*'ne

bir atıf olduğunu? Tolkien'ın en yakın arkadaşı C.S. Lewis'in bile onun etkisi altında kalarak yazdığını?

Kayıp jenerasyona katkı

I ve II. Dünya Savaşları, Avrupa'nın başından geçen kuşkusuz en büyük yıkımlardandır. O yıllarda yaşanan büyük ve trajik kayıplara rağmen en çok sanat eseri verilen dönem olduğu da göz ardı edilemez. Sanatçılar, müzisyenler ve ressamın en iyi eserlerini vermişlerdir. Tolkien ise I. Dünya Savaşı'nda Fransa'ya karşı savaşmak üzere Somme Muharebesi'ne gönderilir. Tolkien burada sıcak savaş, topu, tüfeği görür, ölümlere şahit olur, sonunda da hummaya yakalanarak askeri hastaneye kaldırılır. Cephe dönüşü *Yüzüklerin Efendisi*'ni yazmaya başlayan Tolkien, Samwise Gamgee karakterini savaşırken umudunu yitirmeyen askerlere adar. Savaş sonrası askerlerin binlercesinde görülen "shell-shock" yani savaş sonrası sendromunda yaşanan ani körlük, tat-koku kaybı, titreme, anksiyete gibi belirtileri ise ünlü karakteri Froda'da kullanır. Frodo, Shire'a döndüğünde her şeye karşı ilgisini kaybetmiş, kabuslar gören ve inzivaya çekilmek isteyen bir delikanlıya dönüşür. Merry, Pippin ve Sam ise Shire hayatına adapte olmuştur. Burada şunu da eklemekte fayda var. *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesi bir çok farklı okumalara açıktır. Kimi kritikler kitabı I. Dünya Savaşı'nın alegorisi olarak görür ve Sauron'un Stalin ya da Hitler olduğunu, Orkların Almanlar olduğunu, yüzüğün atom bombası olduğunu iddia ederler. Tolkien ise bunların hepsini reddeder ve alegorileri sevmeyiğini söyler. Tolkien belki George Orwell'in *Hayvan Çiftliği*'nde olduğu gibi yoğun bir alegori yapmamıştır ama, en azından kitabın sonunu Nagasaki ve Hiroşima döneminde yazdığı varsarsak etkilennmiş olduğu gerçeğini de yadsıyamayız.

Orta Dünya

Orta Dünya; krallıklarıyla, çeşitli coğrafi bölgeleri, farklı lehçeli dilleri, iyi ve kötü kralları, Gandalf'ı, Saruman'ı, Elfleri, Hobbitle, Orkları ile var edilmiş hayali bir kıtadır. Tolkien evreninde dünya, yuvaklak değil, düzdür. Yeryüzünün ortasında ise Orta Dünya kıtası yer alır.

Tolkien'in bu dört eseri (ve ölümlünden sonra oğlu Christopher tarafından bastırılan *Silmarilion* da dahil olmak üzere) yirminci yüzyılda fantastik edebiyat türünde verilmiş en iyi eser seçilmiş ve popülaritesi en genç okurlara bile ulaşmıştır. Bir eleştirmenin dediği gibi "Yüzüklerin Efendisi, edebiyatı öldürebilecek kadar kuvvetli bir hamledir".

"Aslında geriye dönüş diye bir şey yok. Shire'a var-sam bile hiçbir şey eskisi gibi olmayacak; çünkü ben aynı olmayacağım. Bir bıçak, zehirli bir iğne, bir diş ve uzun bir yükke yaralandım ben. Huzuru nerede bulacağım?" ■

TOLKIEN'İ OKUMAK

Ümit Yaşar Özkan

Fantastik edebiyatın özellikle de Yüksek fantezi ya da Epik fantezi olarak bildiğimiz türünün kabul görmesi, sevilmesi ve yayılmasında *Yüzüklerin Efendisi*'nin önemli bir rolü var. Üçlemenin kendi okurunu bulmasıyla birlikte Orta Dünya'ya dair kuramsal çalışmalar da başlıyor. *Gılgamış*'tan *Don Kişot*'a insanın değişmez meselelerini kurcalayan bütün klasikler gibi *Yüzüklerin Efendisi* de farklı okumalara açık. *Hobbit*'i ve Üçlemeyi edebî, politik, psikanalitik ... olarak okumak mümkün.

Tolkien'in kurduğu muazzam mitolojiye ve fantastik dünyaya dair yüzlerce tez, makale ve inceleme var. Fantastik edebiyatın kuram ve eleştiri kısmıyla da ilgilenenler, bu türü kuşatan derin okumalar yapmak isteyenler için gittikçe büyüyen bir kütülayt söz konusu. Bu liste o kütülaytın mütevazı bir parçası.

J.R.R. Tolkien: *Yüzüklerin Efendisi*'nin Yaratıcısı
Michael White - Biyografi

Tolkien ahir ömründe ümit ettiği servete ve beklemediği bir şöhrete kavuşmuştu, insanların eserine gösterdiği teveccüh onu memnun ediyordu elbette. Hayranlarının bütün mektuplarını büyük bir titizlikle cevaplamaya çalışıyordu. Ama şahsına ve özel hayatına gösterilen alâkayı anlamlandıramıyordu. Eseriyle hayatı arasında paralellik kurması da hoşuna gitmiyordu. Mesela Birinci Dünya Savaşı sırasında cepheye yaşadıkları ve şahit olduğu yıkımla (iki yakın arkadaşını kaybetmişti) Orta Dünya'daki savaşlar arasında bir münasebet yoktu ona göre. Ama yine de gerçek hayatta güncelle dair açıklamalar yaparken eserinden seçtiği isim ve semboller metafor olarak kullanabiliyordu. Oğluna yazdığı bir mektupta İkinci Dünya Savaşı'na dair bir ifadede, Sauron'a karşı güç yüzüğü kullanarak yanlış yaptıklarını söylüyordu. Belki de alegoriyi sevmediği için

eserinin hayatının bir alegorisi gibi görülmesinden haz etmiyordu. Fakat eseri yaratıcısından ayrı düşünmek zor. Velew ki bu eser, *Yüzüklerin Efendisi* gibi kendine yeten kendi kurallarıyla işleyen bir evren sunsun. Michael White, Tolkien biyografisinde Orta Dünya'nın ipuçlarını ve izdüşümlerini arıyor. Dört yaşında babasını, on iki yaşında annesini kaybetmesi; çocukluğundan itibaren okuduğu zihnini şekillendiren kitaplar; dile duyduğu merak; Katolikliği... White, Tolkien'i erdemleri ve zaaflarıyla değerlendiriyor. Eser ile yaratıcıyı birbirinden ayırma yeteneğinden yoksun eski kafalı bir okur olarak bu kitabı büyük bir merakla elime aldım. *Hobbit*'le başlayan maceranın *Yüzüklerin Efendisi*'ne doğru nasıl dallanıp budaklandığını, İnkling çevresini, Tolkien'le C. S. Lewis arasındaki dostluğu ve entelektüel alışverişi, sonrasında bu dostluğun nasıl bozulduğunu, destansı üçlemenin basım sürecini heyecanla okudum. Bu hayat hikâyesinin, yüzük taşıyıcısı Frodo'nun macerası kadar sürükleyici olduğunu iddia ediyorum. Darısı Humphery Carpenter'in biyografisine...

***Tolkien'i Anlamak* - Jared Lobdell**

Tolkien'in ölümünden iki sene sonra derlenmiş bu kitapta *Hobbit*'e ve *Yüzüklerin Efendisi*'ne dair on inceleme yazısı var. İlk yazı, *Hobbit*'in farklı baskılarını karşılaştırarak Tolkien'in Gollum'un karakterini nasıl geliştirdiğini gösteriyor. Sonrağı sayfalarda sırayla Bilbo Baggins'in yolculuğunun psikanalitik tahlili, *Yüzüklerin Efendisi*'nde peri masalı dersleri (*Tolkien'in Peri Masalları Üzerine* adlı önemli bir kitap yazdığını da burada hemen hatırlatalım), gücün yozlaştırması üzerine bir inceleme, Tolkien'de insan imgesine dair bir makale, *Yüzüklerin Efendisi*'nin örüntüleriyle ilgili art arda iki yazı, Shire temizliği üzerinden Tolkien'in faşizmle ilgili görüşlerini irdeleyen bir metin, son olarak da *Yüzüklerin*

Efendisi'nin kültürel ve dini referanslarını anlamaya çalışan iki makale var. Kitabın girişinde ve son sözünde gayet düştüğe dile getirildiği gibi buradaki yazılar, Tolkien araştırmalarının ilk örnekleri dolayısıyla üstünde sonradan çokça konuşulmuş, iskarataya çıkartılmış iddia ve ifadeler de mevcut içlerinde. Fakat ilk olmaları itibarıyla de hâlâ bir değer ihtiva ediyorlar. Üçlemenin örüntülerine ve kaynaklarına dair makalelerin hâlâ geçerliliği olduğunu söylemeyi de unutmamak lazım.

Tolkien'in Ağacı - Çeviren ve Derleyen: Sabri Gürses
Yüzüklerin Efendisi'nin 68 kuşağı tarafından nasıl coşkuyla benimsendiği artık herkesin malumu. Çiçek çocuklar, Orta Dünya'da kendi hayallerini ve ideallerini bulmuşlardı. Kampüslerde öğrenciler, "Frodo yaşıyor!", "Cumhurbaşkanı adayımız Gandalf!" yazan rozetler taşıyorlardı. Tolkien, saçtı ve Katolik bir yazar olsa da hippilere ilham vermişti. Üçlemenin farklı politik okumalara açık bir hikâyesi var. Fakat alt metindeki çevreci ve özgürlükçü mesajlar, tıpkı altmışlı yıllarda olduğu gibi bugün de okurlarında karşılığını buluyor. Sabri Gürses'in çevirip derlediği yazılardan oluşan *Tolkien'in Ağacı*, Ekim 2013 tarihinde basılmış. Kitabın adı ve basım tarihi bu derlemenin politik zeminini göstermek için yeterli değilse arka pakta Tolkien'den yapılan alıntının ilk cümlesine bakalım: "Her ağacın düşmanı vardır, bazılarını savunanlar çıkar." Kitabın adı çift anlamlı. Bu isim hem Tolkien'in kullıyatına hem de bu kullıyatın güçlü birer karakter olarak arzı endam eden ağaçlarına işaret ediyor. Şahsen *Entlerin Isengard Kuşatması*'nı büyük bir heyecanla okumuş ve sinema uyarlamasında özellikle bu sahnenin nasıl canlandırılacağını merak etmiş biri olarak kitap hemen dikkatimi çekti. Tolkien ve *Yüzüklerin Efendisi* söz konusu olduğunda sürekli harırlanan iki yazı da bu kitapta yer alıyor. En başından beri üçlemenin tutkulu bir okuru ve Tolkien'in de ahabası olan ünlü İngiliz şair W. H. Auden'in "Maceranın Sonunda, Zafer" adlı yazısı bunlardan biri. Elbette herkes Orta Dünya'yı ve Hobbitleri sevmiyor. Fantastik üçlemenin herhangi bir edebî değer taşımadığını iddia edenler ve savunanlar da var. Edmund

Wilson'un "Öff, Yine Şu Orklar" yazısı da aykırı bir dal olarak derlemeye yer buluyor.

Sibir ve Ütopya: Tolkien'in Yüzüklerin Efendisi'nde Romantik Eleştiri - U. Uraz Aydın

Utku Uraz Aydın'ın 2003 yılında yüksek lisans tezi olarak yaydığı bu çalışma daha sonra kitaplaştırmış. Aydın, aydınlanma ve modernizmle hep gerilimli bir ilişki içinde olmuş romantizm akımının tarifini yapıyor önce. Edebî ve felsefî bir hareket olarak romantizm içinde hep muhalif bir çekirdek taşıyor. İnsanı doğadan koparan rasyonel müdahalelere itiraz ediyor romantikler. *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki temalara, karakterlere ve bunların hikâyede nasıl işlendiğine baktığımız zaman Tolkien'i de romantik bir muhalif olarak tanımlamanın mümkün olduğunu görüyoruz. Teknik ilerlemeyi ve makineleri sevmiyor. Hayatından ve eserinden buna dair birçok kanıt çıkarmak ve Orta Dünya idealinin modern, ilerlemeci rasyonel akla karşı bir reddiye olduğunu söylemek mümkün.

Zibinde Bir Dalga, Kadınlar Rüyalar Ederhalar-Ursula K. Le Guin

Le Guin'in bu iki kitabı, doğrudan doğruya Tolkien ile ilgili değil fakat sıkı bir Tolkien okuru olan Le Guin'in fantastik üçlemeye dair değerleri zihin açıcı. *Kadınlar Rüyalar ve Ederhalar* kitabında, "Çocuk ve Gölge" adlı yazıda Le Guin, *Yüzüklerin Efendisi*'ni Jungcu bir çözümlemeye tabi tutar. Anarşist ve feminist Le Guin, Katolik ve Kraliyetçi Tolkien'in hiç de bazı eleştirmenlerin zannettiği gibi basitleştirici olmadığını, hikâyesinin ruhsal bir yolculuğu anlattığı için fantezi diliyle yazıldığını söyler. *Zibinde Bir Dalga* adlı derlemeye ise üçlemeyle ilgili müstakil bir yazı buluruz: "Yüzüklerin Efendisi'nde Ritim Kalıpları". Le Guin, üçlenmemiş ve üçlemenin veznini bulmak için titiz bir okuma yapmıştır. Fantastik edebiyatın içerikten ibaret olmadığını Tolkien'in kendi düz yazısında nasıl esaslı bir ritim tutturduğunu görebilmek için harika bir okumadır bu. Yazının sonunda Yüzük Kardeşliği'nin sinema uyarlaması üzerine bir notla karşılırsınız. Uyarlama bilge koca-karıdan geçer not alır, tek sorun vardır: Tempo. ■

J. R.R. Tolkien
Michael White
Çev. Dost Körpe
İnkilap Kitabevi

Tolkien'in Anlamak
Jared Lobdell
Çev. Gökçen Ezber
Güncel Yayıncılık

Tolkien'in Ağacı
Sabri Gürses
Çeviri Bilim

Sibir ve Ütopya
U. Uraz Aydın
Versus Kitap

Zibinde Bir Dalga
Ursula K. Le Guin
Metis Yayınları

DÜŞ VE GERÇEĞİN ORTASINDA FANTAZYA

Hasanali Yıldırım hasanaliyildirim@gmail.com

Gerçek mi daha griptir, kurmaca mı?

Kısa hikâye türünün piri Edgar Allen Poe'ya göre bu sorunun cevabı açık: kurmaca.

Gerçek ile onun yerine geçmeye çalışan arasındaki hukuk, öyle aforizmaların yardımıyla çözümlenebilecek türden değil.

Edebiyatı meramını daha iyi ifade etmenin aracı sayanlara bu çetrefilin söyleyebileceği pek bir şey yok belki ama ya yüzleştiği gerçek ile düş gücünün denizinde yüzdürdüğü kurmacanın çatışmasının çatırtılarını ruhunun derinliklerinde hissedeni biri için? Ya beynine ve onun onayladıklarına tapınmanın ötesine geçebilen ve gerçeğin boğuculuğunun kuruttuğu yaratıcılığı, düşleminin yardımıyla görüntülediği seraplarla canlandırabilen? Ya çöldeki kum kadar çok, soğuk, sarı, kuru ve çıplak gerçeklik yığımindan bezip gözü açık seraba yatan? Gündelik gerçekliğin tüketen apaçıklığı yerine, bile isteye yanılsamayı seçen ve onun sisli gerçekliğine meftun kişi için nedir düşlenen?

Her Düş bir Sığınak

Yalnızca büyümemişlikle mi açıklayacağız düşlerin peşinde atı koşturmayı? Gerçeği, içine kurmaca karıştırılmadan, sek sevenlerden olmak ne tür bir kişilik kaymasıdır? Yahut gerçeğin kuru ve çıplak ifadesinin sıkıcılığından kaçmak için sığınan sahte bir barınak mı sayacağiz sanatı?

Asıl soru: Düşlerinin peşinde koşan ve kotardıklarıyla yeni bir dünya kurgulayan adam mı, yoksa aklının sınırlarını sonuna değin gerekerek devşirdikleriyle dünyasını kurmaya çalışan adam mı?

Modern psikiyatriden öğrendiğimiz bir gerçek: Beyin, birbiriyle ilintili iki odacıya bölünmüş bir tarzda ele alınabilir. Bunlardan biri, birbiri üzerine yığılmacı bir akıl yürütmeye yatkın, her ögeyi ötekiyle ilişkilendirmekle yana, var olanların tümünü sınıflandırma ve düzenleme eğilimli ve çelişkiden hazzetmeyen bir nitelikteyken, öbürü var olanlar, olaylar, olgular, nesneler ve kimileyin kavramlarla

sebebi-sonuç ilişkisinin dışında bir bağ kuran, çıkar-sama yerine sezmeye meyyal, hatta daha çok var olması gerekenlerle veya var olmasını diledikleriyle ilgilenmeyi seçen, yoksa yaratan bir nitelikte. Sol beyin denilen ilk odacı, sağduyumuzu temsil eder ve akıl yürütmelerimizi denetler; bilimsel düşüncemizin muhafızlığını üstlenir. Sağ beyin denilirse öteki görevlerinin yanında, aynı zamanda gerçeklikten, yasalardan, yasaklardan bunalan ruhumuzu kısılcına alan sınırlardan kurtulabilen, aklın alamayacağı yerlere uçarcasına gidebilen, oradan derleyip topladıklarıyla aklın uzun süreler harcararak elde ettiklerini şıppadanak yakalayıp bünyesine katabilen, düşlerimize açılan kapımız.

Arap Atı ve Fantazya

Olgular dünyasını başka türlü anlamak ve anlatmayı ifade eden görüntü, görme yanılgısı ve hayalet anlamlarına gelen "fantazma"; düş, düşünle ilgili ve düşünmüş anlamlarına gelen "fantastik"; sınırsız hayal, düşünem veya müzikte serbest tarzda yazılmış parça anlamlarına gelen "fantezi"; bilen özne ile bilinen nesne arasında yer alan dış görünüşün kurgusu diye özetlenebilecek "fantazmagorik" ve görüntücülük karşılığı kullanılan "fantazmatizm" gibi kavramların atası niteliğindeki "fantazya", Arapça'dan Batı dillerine geçmiş bir kavram.

Anlamı Batılı zihin tarafından epeyce çarpıtılsa da Araplar usta at bincilerinin kendi aralarında yaptıkları yarışlarına bu adı verir. Usta atların elinde birisini geçmek için kıyasıya yarış ve ortalığı toz dumanla bulayan atların uzaktan sisler arasında bir tür bütünleşik canavara benzetilmesinden yola çıkılarak üretilen bu kavram, Batılı zihnin elinde bir kez daha eğilip bükülmüş ve birçok öteki kavram gibi ona da Grek bir soy ağacı bulunmakta zorlanılmamış.

Türkçenin Prensesi: Düş

Türkçenin en güzel sözcüklerinden biri düş. Türkçede pek sık karşılaşamayacağımız bir çift anlamlılığa da sahip. Hem hayal anlamına gelmekle, hem de rüya. Hem göz kapalıyken görülenlerin adı, hem de gözü açık ve bile isteye rüya görmenin...

Aralarındaki ayrımı düş görmek ile düş kurmak kul-
lanımında görebiliyoruz.

Birinde bütün bütüne iradesizken ve bu dünyanın dışındaki bir dünyaya ruhumuzun hazırlanmasını görebiliyorken, öbüründe cüzi irademizin bir cüzünü devreye sokuyoruz ve ruhumuzu bu dünyaya indirilmeye çalışıyoruz. Gerçekliğin yavanlığına bir şeyler ekleyerek onu ruhumuzun sahip çıkacağı bir anlam zenginliğine erdirmeye çalışıyoruz; kendimizi gütelelik gerçekliğe uyarlamaya çalışırken aynı zamanda onu ululuyoruz da. İşte bu işin sanat kurallarına uygun olanına da fantastik edebiyat diyoruz.

Batı'da bir alt tür olarak kabul ediliyor fantastik edebiyat; her iki anlamıyla da. Hem öbür edebiyat türlerine göre daha aşağıda ve onlara göre daha az değerli anlamında hem de öteki edebiyat türlerine göre özel bir donanım gerektirdiği için ayrıntı niteliğini vurgulamak amacıyla bir alt tür. Dahası, bilim-kurgu Batılı zihnin, fantastik ise Doğulu zihnin üretimi diye kabul edilememekte. Fantastik edebiyat tarzında ürün veren yazarların neredeyse tümü Doğu'ya ve o kültüre aşina isimler. Borges'ı hatırlamak mümkün mü? Ve öbür İspanyol yazarları? Büyülü gerçekçilik mi demişsiniz?

Harry Potter, Yüzüklerin Efendisi mi?

Bu ürünlerini kotarıken de Doğu masallarını, ef-sanelerini, halk hikâyelerini ve en başta da *Binbir Gece Masalları*'na kaynak olarak kullanmak-talar. Hayaletlerin cirit attığı, akıllalmaz olayların peş-sıra birbirini kovaladığı, ne zaman neyin olacağını kestirilemediği, hiç akla gelmeyecek tesadüflerin her an ortaya çıkabildiği bu edebiyat türünün iki ünlü ürünü, son zamanlarda artık düşgücünü yitiren Türk insanının gündemini ciddi biçimde meşgul etmekte.

Bir İngiliz Edebiyatı tarihçisiyen, kitaplarını kızı da okusun diye yola çıkan ve *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesini kotaran Tolkien ile edebiyatla sıkı bir bağı olmayan bir ev kadının kaleme aldığı *Harry Potter* serisi, Türkiye'de uzun zamandır çoksatın kitapların başında. Hakeza filmleri de. İlkinin kısmi edebi değerinden güç alan ve becerikli bir yönetmenin elinde sinemanın büyüleyici yeteneğinden güç alarak kolların serinin ilk film versiyonu, handiyse herkesin gönlünü fethetmiş durumda.

Fantazya da Ne İşe Yarar ki!

Hâlbuki dünya “düş”ünülerek algılanan ve algılan-dıktan sonra başka bir yere oturtulmak istenen bir varolan değil mi? Bir evreden sonra düşünmek, siste-matik bir düş kurmakla örtüşmez mi?

Jan Potocki tarafından yazılmış *Zaragoza'da Bulunmuş Elyazması*'nın, dünyayı bilim keşiflerinin ve teknik oyuncakların en yetkin biçimde başkalaştırma-
cağına en çok inanılan devirde, XVIII. yüzyılın orta-larında kaleme alınmasını başka nasıl açıklayabiliriz? Fantastik edebiyatın atası sayılan bu eserin Sarago-sa'da, yani Batı'da Doğu'nun başladığı yerde “bulun-muş” olması sıradan bir rastlantı sayılabilir mi?

Demek ki düş kurmak, ona en uzak gibi duran alan-ların bile önünü açıcı, ufkunu genişletici nitelikte bir eylem. Bir belirsizlik gibi dursa da gerçeğin bel-lirsizliğiyle birleştiğinde en kesin belirlenmişliği be-raberinde getiren bir güç. Çünkü akıl uyudığında yalnızca canavarlar yaratmaz. Düş, bir canavar gibi karşısına dikilen gerçek putlarına kendi ruhandan üfler ve onları munis bir kediye dönüştürür: uysal, sevimli, ele avuca gelir ve işe yarar bir hayat arka-daşı... Gerçek'in tekdüze kurallarını katlanılabilir kılan büyüü değnek...

Fantazyanın Efendileri

Edgar Allen Poe, Ambrose Bierce, H. P. Lovecraft, Franz Kafka, Arthur C. Clarke, Italo Calvino, Ju-lio Cortazar, Jorge Luis Borges, J. R. R. Tolkien... Düş ülkesinin çağdaş prensleri... Tümünün bir başka ortak paydası daha var: Gördükleri düşlerle de baş-kalarından ayrılmakta bu adlar. Varolmayan yaratık-ların cirit attığı “düşülke”lerde geçen maceralarla dolu, çoğun kâbusa yakın karabasanlarla yüklü düşlerini birer “gerçek” olgu diye ele alıp onları ka-leme geçirmeleri.

Gerek günlüklerinde, gerek yazarlıklarıyla ilgili yaz-dıklarında, gerekse söyleşilerinde itiraf etmekten çekinmedikleri gerçek: Hazineslerini hep düşlerinden devşirmektedirler.

Gerçek ve Gerçeğin Algısı

İki tür insanın başı gerçek'le derde girer: Onu an-la-ma yetkinliğine erişen ve onu anlama yetisinden yoksun kalan.

Öyle ya, gerçeği anlama yetkinliğinden yoksun biri başka neye maliktir ki!

Peki ya gerçeği anlama yetkinliğine kavuşan? Ger-çeği anlama yetkinliğine kavuşmuş kişi ne'den mah-rum kalır dersiniz? Evet, gerçeğin yerine geçirilebilecek tüm varsayımacalardan: yalan, yanlış, mazeret, perde, masal, örtü, buğu, uydurmaca, kurmaca... Gerçek'i örten, peçeleyen, zedeleyen, değiştiren, dö-nüştüren, başkalaştıran, benzeştiren ne varsa ondan yoksun kalmak...

Markus Ebel

Peki “gerçek”le, saf ve katışıksız gerçekle baş edebilir bir yaratık mıdır insanoglu? Bırakalım baş etmeyi, katışıksız gerçeği, kendinden hiçbir şey katmaksızın algılayabilir mi insan? Hangi çeşidine olursa olsun, gerçeğe ne tür bir bakış, onun bizzat kendini, nasılsa öyle alabilir ve *içselleştirmeksizin* kavrayabilir?

Gerçeğin Kardeşleri

Tümüyle gerçeklerden kurulu bir dünya yaşanılabilir midir? Her ögesi gerçeğin sarp soğukluğuyla ölümlü bir dünya, her ögesi var olmayan üzerine kurulu bir dünya kadar kof ve yaşanılmaz değil midir? O yüzden gerçeğin hemen yanı başında, dilediğimiz anda seçebilmemiz için gerçeğin cins cins benzerleri de yer almaz mı? O yüzden gerçeği her nasılsa öyle algılayamadığımızda, yani neredeyse tüm algı aşamalarında, onu benzeştirerek kavramaya çalışmaz mıyız?

İşte bu benzeştirmeler, insan algısının sağlığı için kesinkes gerekli. Gerçek, som altın gibi asla biçime gelmez; o ancak biçim alabilir başka öğelerle karıştırıldığında algı eşliğimizden içeri süzülerek bize anlam dünyasının kapılarını açabilir. O yüzden en çok, benzetme yeteneği gelişkin insanların, şairlerin ve kâhinlerin gerçeği elinde tuttuğu kabullenilmemiş mi? O yüzden düşünce tarihi çeşit çeşit Karanlık Herakleitoslarla dolu değil mi?

Gerçek, daha bir açılıp saçılabilmek için kendinden başkasına gereksinmekte: benzerine, sese, buğuya, düşe, kurguya... Çoğun ne denli flulaştırılabilirse, o denli berraklaşıyordur da.

Öyleyse gerçek, ikizi kendi zıddına muhtaç; hem var olabilmek, hem de algılanabilmek için. Bir başına

gerçek, yeryüzünde bir başına yaşıyor olmak denli katlanılmaz bir gerçek.

Gelecek Sanal Düşler

Demek ki düşlerimiz bizi yalnızca öte dünyaya hazırlamamakta, bu dünyayı da daha yaşanılır kılmamıza yardımcı olmakta.

İnsan, hangi yaşa gelirse gelsin “kendince” masallar üretmekte ve bu masallarla hemhâl olmakta. Özellikle dünyayı yaşanılır bir masal ülkesi yapamayanlar, masalı dünyevileştirme yolunu seçmekte. Bunun zamanımızdaki alt örneklerinden biri de sanal gerçeklik oyunları... Düşleri bütünüyle elinden alınmış son neslin “gerçek”e isyanı ya da ondan kaçmak için sığındığı sanal liman.

Yakın bir gelecekte yeni bir bilgisayar programıyla karşılaşabiliriz. Şimdilerde, bir ucunu kafamızın bir yerlerine yerleştireceğimiz bilgisayara bağlanmış birkaç kabloyla uykuya yatıp elimizden alınan düşlerimizi bize “yeniden kazandırma”ya yarayan bir programın üzerinde çalışmadığını nasıl savunabiliriz?

Dünya, masal, düş, kurgu ve gerçeklik... Kimileyin birbirinin yerini tamamlamak için varolun, kimileyin birbirinin yerini alan ve bir başkasıymış gibi davranmaya meylli bu olguları bize en iyi tattıran edebiyat. Bu tattırmayı bir ziyafete dönüştürseniz fantastik edebiyattan başkası değil.

Sorun şu: İnsanın, bir bilgisayara kablolarla bağlanarak sanal düşler görmesi mi tercih edilecek gelecekte, yoksa gerçeği her nasılsa öyle kabullendikten sonra ona kendi ruhundan üfleyerek algılaması mı? ■

"SİYAH BİR KUĞU" OLDUĞUNU UNUTMA!

Cüneyt Gönen

Biz insanlar, rastlantısal olguların algılanmasındaki asimetrisinin kurbanlarıyız.

Arka Kapak / Nassim Nicholas Taleb

1600'lü yıllarda Hristiyan Kilisesi, "Dünya düzdür ve belirli sınırları vardır. Bilim adamları ne derse desin, bu sınırlar vardır ve aşılamaz." bildirisinde bulundu. ABD Başkanı Rutherford B. Hayes 1876 yılında telefon için "Çok güzel bir buluşa benziyor ama Tanrı aşkına bunu kim, niye kullanmak istesin ki?" dedi. Alman İmparatoru II. Wilhelm, 1905 yılında otomobillerin gelip geçici bir heves olduğunu, bu savaştan atların galip çıkacağını kehanetinde bulundu. Fransız askeri stratejisi ve I. Dünya Savaşı komutanlarından Mareşal Ferdinand Foch, uçakların oyuncak olarak faydalı olacağını ama askeri açıdan hiçbir işe yaramayacağını söyledi. Telsiz telgrafın mucidi Guglielmo Marconi, kablosuz çağın gelmesi ile birlikte savaşların imkânsız hale geleceğini çünkü bu çağın savaşları saçma kılacağını ileri sürdü. İnternetin mucitlerinden Robert Metcalfe, internetin 1996 yılında tamamiyle çökeceğinin kabulünde bulundu. IBM'in kurucusu Thomas Watson, bir zamanlar, gelecekte bir elin parmaklarının sayısından daha fazla sayıda bilgisayara ihtiyacı olmayacağını öngördü. Amerikan Patent Dairesi Başkanı 1899 yılında yeni hiçbir şeyin olmadığını icat edilebilecek her şeyin icat edildiğini iddia etti.

Kısıtlı teorik verilerin ve yetersiz pratik tecrübelerin rehberliğinde geleceğin bilinebileceğini zannetmek, aşırı sübvansede edilmiş insan kibrisinin bir ürünüdür. Kendini Osmanlı vatandaşları olarak tanımlayan Lübnan doğumlu yazar Nassim Nicholas Taleb *Siyah Kuğu* isimli kitabında olasılık teoremini tekrardan ele alıyor ve tek bir gözlemin tüm kuramı yıkabileceğini, genel kanıyı da işlevsiz kılacağını "kuğu" metaforu üzerinden işliyor. Olasılıksız gibi görünen bir olayın üç saç ayağı vardır ona göre: Birincisi, daha önceki tecrübelerin ve bilgilerin dışında kaldığı için "stra dışı" olması, ikincisi gerçekleşmesi ile "olağanüstü etki gücüne sahip" olması ve son olarak üçüncüsü ise gerçekleştikten sonra gayet basit şekilde açıklanabildiğinden "geçmişe dönük öngörülebilir" olmasıdır. *Siyah Kuğuyu* seçmesinin altında yatan motivasyon ise Avustralya'nın keşfi sonrası siyah kuğulara rastlanması ile birlikte Eski Dünya'da bütün kuğuların beyaz olduğunun kabulünün bir anda değişmesidir.

Evren, basit fizik kuralları ile yönetilen bir sistemler bütünü olarak kabul edilirse ve teoride, bu fiziksel sistemin olası tüm koşullar biliniyorsa, gelecekteki yönelimler tahmin edilebilir. Geçmişin sonuçlarını geleceğin nedeni olarak kabul eden ve fiziksel faktörleri hesaplayabilen Laplace'in Şeytanı bu noktada tüm cevapları verebilir. Fakat Taleb, önemli başka bir parametreye dikkat çekiyor; bu denkleme sosyal nesneler yani irade ile donatılmış varlıklar girdiğinde duvara toslayacağımızı söylüyor. İrade sahibi varlıklar aynı koşullarda aynı tepkileri vermeyeceği için tüm davranışlar öngörülemez; çevresel uyarılara aynı tepkiyi vereceğinin zannı ise, insanı mekanik seviyeye indirir ki bu da onu özgür iradesi olmayan bir robota dönüştürür.

Simetrik davranışlara elverişli olmayan gerçek hayat, Gaussçu yani çan eğrili yaklaşımın ortaya koyduğu rastlantısallıktan ziyade Mandelbrotçu yani matema-tiğin genel yasalarına uymayan liberal bir sanattır. "Biz insanlar rastlantısal olguların algılanmasındaki asimetrisinin kurbanlarıyız" der Taleb ve Platon'un fikirlerinden ilham olarak bildiğimiz ile bildiğimizi sandığımız şeyler arasındaki mesafeyi "Platonik sınır bölgesi" ile tanımlar ki *Siyah Kuğu* gerçekliği idrakimizin sekteye uğradığı burada ortaya çıkar.

Kuantum kuramına mesafeli yaklaşan Einstein "Tanrı zar atmaz" demişti. Teorisinin temelini dinamitleyen bu söze Bohr, "Einstein, Tanrı'ya ne yapacağını söylemeyi bırak!" diye karşılık vermişti öfkelerini gizlemeyen bir üslupla. Stephen Hawking de "Tanrı yalnızca zar atmakla kalmıyor, ayrıca gözleri kapalı oynuyor ve ara sıra da zarları görülemeyecek yerlere atıyor" sözleriyle teolojik tartışmaya dâhil olmak istemişti. *Siyah Kuğu* referans alınarak denilebilir ki "Zar, epistemik kibrin bilmediklerine cevap arayan zihinlerdeki bir illüzyonudur; belirsizliğin doğasından, kuşkuçuluğun tutarsızlığından beslenir ki bu yüzden Tanrı zar ile nazar edilemez." ■

Siyah Kuğu
Nassim Nicholas Taleb
Çev. Nazan Arbaş Erbil
Varlık Yayınları

GÜNCELE MAHKÛM EDİLİVERMEK!

Ahmet Demirhan

Mehmet Fuad Köprülü, “Türk milliyetçi-muhafazakâr dünyası” için “merkezi önemde bir şahsiyet” midir? Hasan Aksakal, *Türk Muhafazakârlığı* adlı yakınlarda yayımlanan kitabında, Köprülü’yü Türk muhafazakârlığının köşe taşlarından birisi yaparken, onu böyle takdim eder. Kitapta Namık Kemal, Şinasi, Cemil Meriç, Yahya Kemal, hatta Necip Fazıl üzerine söylenenler hakkında da benzeri bir eleştirel okuma yapılabilir ve Aksakal’ın “muhafazakârlık” algısı sorgulanabilir; ancak sadece Köprülü üzerinden gidersek, elbette modern anlamıyla milli Türk tarih yazımının bu olmazsa olmaz ismi hakkında çeşitli, kimisi şaşırtıcı bazı iddialarla karşılaşmamız mümkün. Hem kendi külliyyatı hem de hakkındaki külliyyat, hayli yekûn tutan bir isim çünkü Köprülü. Örneğin Cemal Kafadar, Osmanlı “kuruluş” anlatılarını değerlendirdiği İki Çiçim Aresinde’de, “kuruluş” a dair tezi literatüre geçmiş Köprülü’yü “aşırı milliyetçi” diye alandırarak herhangi bir ciddi okumaya tabi tutmaz. A. Yaşar Ocak ya da Markus Dressler’in onu sadece “heteredoks tarih yazımı” bağlamında değerlendirecek sanki bütün bir külliyyatı bundan ibaretmiş gibi, bir indirgemeye tabi tutar.

Ancak bunlarla kıyaslandığında, Aksakal’ın iddiası çok daha şaşırtıcıdır: “*Türk milliyetçi-muhafazakâr dünyası için böyleli merkezi önemde bir şahsiyetin çalışmaları*, Dr. Orhan Köprülü’nün yer yer lüzumsuz müdahaleleriyle, ilaveleriyle, şerhleriyle *ilk olarak* Akçağ Neşriyat’ta yayımlandıktan sonra, bir süredir Alfa Yayınları tarafından yeniden değerlendirilmekte ve 2015 sonu itibarıyla yedi cilt eser okura sunulmuş bulunmakta” (İtalikler eklendi). Elbette ki Köprülü’nün külliyyatı, *ilk olarak* Akçağ tarafından yayımlanmadı. Halen Alfa Yayınları’nın yayımladığı bu eserler, *daha evvelinden çeşitli yayınevlerince* defalarca basıldı. Halen derlenmeyi bekleyen bir yığın makalesi de var. *Bu külliyyatın içinden geçmeden* Köprülü’nün siyasi kimliğine dair hüküm vermek mümkün mü?

Örneğin, Aksakal’ın muhafazakârlığı tanımlamak için J. Parla’nın *Babalar ve Oğullar*’ından alarak kullandığı, Osmanlı’da “mutlak bir metin” olarak

“nizam-ı âlem” fikrini, *Köprülü üzerinden okursak*, ortada ne bir “mutlak” ne de “bir metin” kalır. Çünkü Köprülü’nün Osmanlı ve Osmanlı öncesi Türk veya İslâm tarihi konusundaki tezleri, “mutlak metin” ifadesiyle tarih dışına atılmaya çalışılan bir dönemin de tarihi olduğunu gösterir. (“Mutlak”ın olduğu yerde “tarih” olur mu?) Öte yandan, Parla’nın bir sayfayı bile tutmayan, ancak sanki tek “hakikat”miş gibi sürekli tekrarlanan bu görüşünün özellikle Tanzimat dönemi entelektüellerinin “babasız yetişmiş oğullar” olduğuna dair kısmı, Kemalizm’in özellikle sol versiyonunun “egemenlik momenti” krizine girdiği bir dönemde ortaya atılmış olması açısından dikkat çekicidir.

Ayrıca mesele Kemalizm’le de sınırlı değil. Yine “nizam” fikri üzerinden gidersek, Türk toplum bilimleri bugüne kadar uzanan çeşitli damarları bu hat üzerinden kolayca tespit edebiliriz. Örneğin (*Türkiye’de Toprak Meselesi* adlı eseri yeniden yayımlanmayı bekleyen) Ö. L. Barkan onu “tumar rejimi” üzerinden tanımlar; bunu yaparken de döneminin “etatist” temayüllerine selam gönderir. H. İnalcık, bu fikri Weberci bir sultanizm çerçevesine sokar ve Osmanlı’yı Amerikanvari bir modernleşme teorisinin eline emanet eder. 1960’larla birlikte başlayan “Osmanlı toplumsal yapısı” tezleri, onu, ATÜT (Divitçioğlu vs.), Osmanlı feodalitesi (Berktaş vs.) veya Osmanlı despotizmi (Berkas, hatta Ş. Mardin vs.) çerçevesinde ele alarak, dönemin çeşitli siyasal ya da ideolojik tercihlerinin hem şekillendirdiği hem de kendi şekillenmelerine dayanak sağladığı bir mesele haline getirir. Ne var ki bütün bunlar, Köprülü’nün çalışmalarından soyutlanamayacak olan bir süreklilik içinde, tarihyazımsal bir gelenek oluşturarak gelişir. Daha ilginç, Halil Berktaş’ın, Köprülü’yü evrenselci bir tarihyazımını hedefleyen, ama partikülerist (Aksakal’ın kitabındaki ilk makalesinde ifadesiyle, “Türk-merkeziyetçi”) eğilimler içine giren *tarihsel materyalist* bir çerçeveye sokmasıdır (ki Köprülü’nün metodolojisi böyle bir okumayı meşru kılar). Kısacası, Köprülü’yü “Türk milliyetçi-muhafazakâr” diye sunmak; sadece Köprülü’yü değil, koskoca bir Türk sosyal bilimler geleneğini de yok saymaktır.

Elbette Aksakal'dan, muhafazakârlığa dair görüşlerini oluştururken, Parla'dan (ya da psikanalizin yanlış bir kurgusu üzerine yaslanan F. Açıkel'den) aldığı bazı tezleri, Köprülü üzerinden (ya da psikanalizi üzerinden) sınamasını bekleyemeyiz. Bunlar belki Aksakal'ın "muhafazakârlık" algısını besleyebilir. Belki. Ancak bir akademik çalışma için, başka bir ihtimalin olabileceği fikrini, *bir ihtiyat payı olarak* beklemek hakkımız. Dolayısıyla Aksakal'ın Köprülü'yü "muhafazakârlık" eknesine yerleştirmesini, örneğin H. Berktaş'ın onu "liberal milliyetçi" olarak tanımlaması karşısında, niye kabul edelim? Aksakal bu iddiası için eserlerinin *ilk olarak* Akçağ tarafından yayımlanmış olması dışında hiçbir şey sunmuyor çünkü ve her halükârda Berktaş'ın tezi çok daha güçlü.

İlginc olanı, Aksakal'ın da, bir "tarihyazımsal geleniğin" farkında olması: "Köprülü'nün yaklaşımı, Gölpinarlı'nın ve Timurtaş'ın Devan çalışmalarından, Nurettin Topçu'nun "Anadolu Mistikleri" ve Sencer Divitçioğlu'nun "Asya Tipi Üretim Tarzı"na (ATÜT), Kemal Tahir'den Tarık Buğra'ya, neredeyse tüm "kuruluş" anlatılarına değin pek çok araştırmaya/değerlendirmeye zemin oluşturmaları bakımından muteberdir." Ne var ki, Köprülü'yü sanki muhafazakârların ya da onların "yancı"larının ilgi alanları için "muteber" gibi sunan bu iddia gerçeği yansıtmaz. Bir defa Köprülü'nün neredeyse tüm "kuruluş anlatıları"na zemin oluşturduğu iddiası doğru değildir. Köprülü "kuruluş" tezini H. A. Gibbons'ın "Osman Gazi ve etrafındakiler müşrikti; sonra da Müslümanlaştılar. Devlet bilgisi, görgüsü ve geleniğini de Rumlardan aldılar." şeklindeki tezine karşı yazar (dolayısıyla Aksakal'ın kitabındaki ilk maledede ele aldığı "ötekini görmezden gelme"ye bir itiraz olarak kurgular). Ancak P. Wittek de Köprülü'ye "gazi etigi tezi"yle karşı çıkar. Bundan sonra ne kadar "kuruluş" anlatısı varsa, aslında bu "kurucu babalar"ın etrafında döner. Örneğin, Kafadar yumaşatılmış bir Wittek; R. P. Lindner ise yumaşatılmış bir Gibbons yorumu sunar. Dahası, Köprülü, "kuruluş" anlatılarının sadece bir ayağını, maalesef hep ötelenen, hatırlandığında ise "heterodoks" ya da "milliyetçi tarihyazımı"na sıkıştırılan bir ayağını oluşturur. Sanki Gibbons'ın ya da Wittek'in anlatısı hiç "milliyetçilik" içermiyormuş gibi!

Öte yandan, daha çok edebiyat eleştirisinin konusu olabilecek T. Buğra ya da K. Tahir bir yana, beşeri bilimler alanında Şarkiyatçılığın derin izlerini taşıyan yığınla "kuruluş" anlatısı zaten mevcuttur. İkincisi, ATÜT'çülerin dayanağı olarak, Köprülü'den

ziyade Barkan'ı, hatta H. Kıvılcımlı'yı en başa yerleştirmek gerekir. Köprülü'nün bu anlamdaki merkezi önemi, ATÜT'çü yönelimlere de yol açabilecek bir tarihyazımsal geleniği başlatmasıdır. Üçüncüsü, örneğin Ümit Hassan'ın *Osmanlı'sı*, Köprülü'nün Orta Asya'dan başladığı, İslâm havzasıyla ilişkili bir biçimde geliştirdiği Selçuklu-Osmanlı sürekliliğini içeren tezine Topçu'dan çok daha yakındır. Hepsinden önemlisi de Köprülü'nün külliyatı sadece "kuruluş"la sınırlı da değildir; vakıftan fıkha ve ribata, "amme hukuku"ndan Ortaçağ İslâm "feodalizm"ine kadar hayli geniş bir alanı kapsar.

Yine de Aksakal'ın Köprülü'nün "muhafazakâr" olduğuna dair iddiası için dayanağı sıraladığı isimlerse, bu, Aksakal'ın "muhafazakârlık" algısı için ciddi sıkıntı demektir ve *kimi baklı* "muhafazakârlık" yorumlarını sakatlar. Öncelikle "muhafazakâr dünya"yı iskalatır; ikincisi, *başka türlü kolayca söylebilecek şeyleri* N. Kemal'ı ya da Köprülü'yü, hatta N. Fazl'ı vesaireyi *hazır kalıplar içine* yerleştirerek, *onlar üzerinden söyletmeye* çalışır. Üçüncüsü, *asıl gücünü, güncelden alır*. Bunun en büyük handikapı, muhafazakârlar adına şikâyet ettiği birçok hususu aynen tekrarlamasıdır.

Dolayısıyla Aksakal'ın *Türk Muhafazakârlığı*, bize bir "terennüm", "tereddüt" ya da "tahakküm"ü anlatmaz. Muhafazakârlığın pespaye örneklerini dair haklı eleştiriler yöneltirken, bundan kurtulabilmek adına Türk düşünce hayatının seyir çizgisinde yeniden özenle bakmamız gereken isimleri, "muhafazakârlık" başlığı altında, Sosyal Bilimler Platformu'nun sitesinde Talha Dercici'yle şöyleşide dile getirdiği "çöp edebiyatı"na dönüştürür.

Peki, ama geriye ne kalır ki bu durumda? İçlerinde Beşir Ayvazoğlu gibi dikkat çekici eserler üreten, itiraz edilecekse de ismini ortaya atarak değil, varsa "yanıldığı" yerleri göstererek itiraz edilmesi gereken, Aksakal'ın söz konusu şöyleşide "bodurlar, tıfillar" diye andığı isimler dışında, bizi güncel mahkûm etmekten başka? ■

Türk Muhafazakârlığı
Hasan Aksakal
Alfa Yayınları

ÇOCUKLARIN DA TIPKI BÜYÜKLER GİBİ ENTELEKTÜEL SEVİYELERİ VAR

Röportaj: Ümit Yaşar Özkan, Adnan Saracoğlu, Elif Konar Özkan, Yunus Emre Tozal

Mimarlık eğitimi almasına karşın çocukların dünyasında olmayı tercih eden, tarifi imkânsız acıların yaşadığı dünyada çocukların olduğu kadar yetişkinlerin de içine umut aşılamaya çalışan iyimser ve pozitif bir yazar Behiç Ak. Çocuk kitapları Japonya, Kore, Almanya ve Çin'de yayımlanan, başka alanlarda da ürünler veren çok yönlü bir sanatçı olan Behiç Ak, hem oyun yazarı hem karikatürist hem yazar hem de mimar olmasının yanında iyimserliğini insanlara geçirmek için pes etmeden hayata katılan biri. Kendisiyle yayıncılığı ve çocuk gözünden yaşadığımız şehirleri şimdiye kadar ürettiği eserler üzerinden konuştuk.

Ümit Yaşar Özkan: Çocuk kitabı olarak geçen ama aslında bu kalıbın çok ötesinde olan *Güneşi Bile Tamir Eden Adam*, *Alaaddin'in Geveze Su Boruları*, *Kedilerin Kaybolma Mevsimi* gibi çok güzel kitaplarınız var. Benim favorim *Güneşi Bile Tamir Eden Adam*'dı, taa ki *Çatıdaki Gezen*'i okuyunca kadar. Bu iki kitap başlıca kitaplarım oldu. Hele *Çatıdaki Gezen*, sanki beni tanıyormuşsunuz da ütopyamı yazmışsınız gibi oldu. *Çatıdaki Gezen* benim ütopyamdı. İnternet öncesi bir dünya kurabilmek, yavaşlamak, sakinleşmek, kitapları kısaltılmamış versiyonlarından okumak... Yazmaya ne zaman başladınız, yazı sürecini kısaca anlatır mısınız?

Behiç Ak: 80'lerde yazmaya başladım. İlk yazdığım çocuk kitabı, Cumhuriyet Gazetesi'nin çocuk dergisinde yayınlanacaktı ama o dönem gazetenin çocuk dergisi çıkarmasına izin vermediler. Daha sonradan ben farklı kitaplar yazdım ama ilk yazdığım kitabı yayınlama imkânı bulamadım. Daha sonrakileri yayınlattımın zor olduğunu fark ettim. Çünkü 3-6 yaş arasına hitap eden resimli kitaplar tasarlamıştım. Büyükle çocuk arasına köprü kuracak kitaplardı; büyük okuyacak ama çocuk okuma-yazma bilmeyecek. Kavramlar ve nesnelerle çocuk her defasında yeniden sorularla kitabın içine girecek, hikâyeyi her defasında yeniden üretecek ve bozacak. Böylelikle

büyükle çocuk arasında bir iletişim, entelektüel bir ilişki kurulmuş olacak.

İlk ve son ilişki diyebiliriz buna; çünkü çocuk okuma-yazma öğrenince o ilişki kopuyor. Epey üzerinde de çalıştım kitapların ama yayınlamadım. Çünkü o dönemler, resimli kitaplar yabancı kitaplar çevrilerek yapıyordu, uluslararası bir sergiye katıldım. Meğer sergi Japonya'ya gidiyormuş, Orada bir hikâyenin resimleri çok beğenildi. İşte *Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı* kitabım ilk defa bu şekilde Kaguya Yayınevi tarafından yayınlandı. İlk kitabım Japonya da yayınlanmış oldu. *Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı* kitabım Japon çocuklarının çok ilgisini çekti, eve geldiğimde kırk-elli tane Japonya'dan gelişim mektupla karşılaştım oluyordu. Kitabımla ilgili seminerler yapıldı, ödevler verildi. Çok heyecanlanmıştım, yıllar sonra kitabımın bu kadar ilgi görmesinin nedenini öğrendim. Meğer onlarda da "Hayat Ağacı" dedikleri bir sembol varmış. Hayat Ağacı'nı *Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı* kitabımla özdeşleştirmişler. Japonlarla çalışmak çok zor olmasına rağmen, sabırla çalıştım, uzun uzun mektuplaşıp onlarla iletişim kurmaya çalıştım. Gakken ve Fukianken Shoten Yayınevi'nden de bir çok kitabım çıktı. Ardından Japonya'da çıkan kitaplarımı Türkiye'de yayınlama imkânı buldum. Çocuk kitapları çok gelir getirmeyen ama nitelikli emek isteyen bir işti. 1990'lardan sonra çocuk kitaplarıyla ilgilenmeye başladılar insanlar, belki 15-20 yıldır ciddi bir ivme kazandı. Bunun da baş faktörü eğitimcilerdi; eğitimcilerin velilere çocuk eğitiminde bu kitapların ne kadar kıymetli olduğunu fark ettiler. Kısacası, "Çocuk edebiyatının eğitimde yeri fark edildi."

ÜYÖ: Öğretmenler genellikle sessiz kitapları çok seviyor, sizin kitabınız *Doğumgünü Hediyesi* bu alanın ilk örneklerinden. Belki de Türkiye'deki ilk sessiz kitap olabilir sizin kitabınız.

EKÖ: Evet. Ben verdiğim derslerde anlatıyorum. Ben geçen sene Bologna Çocuk Kitapları Fuarı'na gitmiştim. Orada "Silent Book" diye bir köşe vardı. Tümüyü bu kitaplara ayırmıştı. Türkiye'deki ilk örneği sizin kitabınız.

Behiç Ak: Evet, o kitap halen baskı yapıyor, Bir ara engelli çocukların eğitiminde de kullanıldı. Elbette onlara özel değildi ama genelde çok beğenildi. Bazı çocuklar resimlerimin altına kendileri hikâyelerini yazıyorlar. Hatta bazı eğitimciler resimlerin altına yazılması gerekenleri ödev olarak veriyorlar. Eğitimde çocuk kitaplarının kullanımının henüz sağlıklı bir yapıya oturmadığı düşüncesindeyim. Çok soru-cevap şeklinde ilerliyor eğitimimiz, öğretmenler kendi bildikleri doğru cevabı edinmek için çocuklara kitap üzerinden soru soruyorlar-ki bu durum, çocuğun kitapta öğünmesine sebep olabilir- oysa öğretmenler çocukların yaratıcılıklarını kısıtlamalı değil mi? Avrupa'da "görsel okuma" çok yaygın bizde çok zayıf. Benim *Kedi Adası* diye bir kitabım vardı, onu Zürich'te

İsviçre Eğitim Bakanlığı'nın davetiyle 15 okulda çocuklarla paylaştım. Çocuklar hikâyeyi bilmeden resimler üzerinden hikâyeyi kendileri oluşturdular. Batı'daki çocukların çok güzel alışkanlıkları var, müzeleri geziyorlar, bir resme çok uzun süre bakabiliyorlar. Bu eğitime ilgili bir durum, çocuklar yönlendirilse bizde de olur, özellikle 3-6 yaş arasındaki çocuklar için resimle kavram, aynı şey... Bizde bu anlayış çok zayıf olduğu, 3-6 yaş arasındaki kitaplarda sadece yazının öne çıkarılmasından belli. Hâlbuki resimleyen de, çizer de, yazar da aynı kategoridedir, bu yaş grubu kitaplarda. Çünkü görsellik de okumanın bir parçasıdır. Uzun bir süre bir aile fotoğrafına baktığınızda bu değişimi yetişkinler de farkedebilir. Bir aile fotoğrafına 5 dakika baktığınızda sonuçta 25 dakika baktığınız sonuçlar farklıdır. Uzun süre bir görselle bakılabilecek çok önemli, insanı zenginleştiriyor. Bizde maalesef bunu geliştirecek yöntemler pek yok. Seçici olmayan bir algı var görsellik konusunda. İnsanlar gözlerine takılan her şeye bakıyorlar. Sosyal medyaya da bu görsel algıyla bu kadar vakit geçirmemizin sebebi de seçici algıya sahip olmaşımdan kaynaklanıyor. Hep anıym kalıplarla karşı karşıya kalıyoruz, oysaki kendi iradesini kullanması gerekiyor insanın. Seçicilik ortadan kalkınca, önüne ne gelirse ona bakmış, onunla vakit öldürmüş oluyorsun.

ÜYÖ: Çocuk aslında fark etse, estetik bir zevk edinmeye başlayacak.

Behiç Ak: Çocuk hikâyedeki saat resmini görüyor, baskı kavramıyla, kelimesiyle ilişkilendiriyor, evdeki saatle arasındaki bağı keşfediyor. Bir de zaman diye bir kavram var. Tüm bunların arasında ilişki kuruyor ve düşünce de böyle böyle geliyor. Tabii bütün bu süreçte anne babayla bir hikâye paylaşarak geçiş yapıyor. Sevgi bağıyla kelimeler, kavramlar, semboller birbirine bağlanıyor.

İlkokul öncesi okuma yazma bilmeyen çocuklar için yapılan kitaplarda, çocuk bir şeyi kendinin kilâbilmek için onu değiştirmek de istiyor. Bu yüzden de değiştirilebilir olmaya yatkın olması gerekiyor hikâyelerin. Çocuğa plastik bir araba alırsınız, çocuk bir müddet sonra onu kırar. Çocuğun arabayı kırması, sağlıklı olduğunu gösterir. Çünkü çocuk bir süre sonra o arabayı kendinin kılmayı için kırmaya gereklidir. Yoksa aptal gibi hep aynı hareketleri yaparak arabayı oradan oraya sürükleyecektir. Aynı şekilde çocuğun bir hikâyenin içindeki kediye isim vermesi, sonraki sayfalarda da o kediye başka kediler katması; hikâyeye müdahale etme arzusundan kaynaklanır. Bir şeyin değiştirilebilir olması ve kendinin kılmak çocuk için çok önemlidir. Büyükle bu yüzden bir romanı bir defa okur, ama çocuklarsa sevdiği kitapları defalarca okurlar, her okumalarında onu düşünce dünyalarında tekrar tekrar değiştirirler. Elbette büyükle çocuk arasındaki entelektüel ilişki de sadece kitapla olabilen bir şey, TV'de bir şey izleyerek kuramazsınız o ilişkiyi. Bir kitaba uzun bir süre bakmak, yorumlamak, fikir

retmek ocuęun yaratıcı zekasını geliştiriyor, elbette büyüyünce seçici algısı oluşunca kendi tercihleri ile farklı kitaplar okuyabilir, büyüğünün izinden gitmek zorunda değil yani. Ben gülümseten öyküler işte hem büyükler okusun hem çocukların dünyasında yer edinsin diye yazdım, kısmen de başarılı oldum. Kitap fuarlarına söyleşilere gittiğimde bazen bir tarafta çocukların diğer tarafta büyüklerin oturduğunu görüyorum. Aynı kitapla ilgili hem büyükler hem çocuklar soru soruyorlar, bu çok hoşuma gidiyor.

ÜYÖ: Çocukların geri dönüşlerinde sizi şaşırtan soruları çok merak ediyorum açıkçası... Paylaşımından bahsediyorsunuz, bu kitaplar teknik olarak da birlikte okunabilecek kitaplar. O kurduğunuz bağlantılarda hikâyeler var. Hatta hikâyenin içinde başka bir hikâye var. *Bebek Annem* kitabınız örneğin unuttu ormanında bitiyor. Orada annenin içindeki travma, onun geriye dönmese çok etkileyecekti... Siz zeki ve çevik bir okur istiyorsunuz, kendi okur profilinizi de sanki yetiştiriyorsunuz. Bu süreçten biraz bahsedebilir misiniz?

Behiç Ak: *Bebek Annem*'i yazmam uzunca bir süre aldı. Genelde kitaplarımı düşünerek yazıyorum. Ben çocuk kitabı yazma işini çok ciddiye aldım. Yapabileceğimin en iyisini yapmaya çalışarak, hikâyenin üzerinde günlerce aylarca düşünerek, yazmaya çalışırım. Çocuklar da tıpkı büyükler gibi entelektüel seviyeleri olan canlılar ve kitapla ilişkî kurduklarında kapasitelerini genişletmek istiyorlar. Kitap okuyan bir çocuk entelektüeldir, bunu böyle kabul etmek ve ona göre davranmak lazım. Kitap okuyan çocuğa "çocuk" gibi davranamayız. Ama o çocuğa bir bireyin dünyasına yaklaştığınız gibi eşit yaklaştığınız zaman, siz de yazar olarak kendinizi zenginleştirmeye başlıyorsunuz. Bizim de çocukların deneyimsizliğinden öğrenebileceğimiz çok şey var. Hayat sadece deneyimden ibaret değil, deneyimsizlik de önemli. Deneyimsizlik insanlar, objeler, nesneler arasında yatay ilişkiler kurmayı olanaklı kılıyor. Oysa deneyim kazandığında insanlar belirli sınırlarda ve alışkanlıklarda kalıyorlar, çok fazla derinleşemeyebiliyorlar, düşey ilişkilerle kendilerini sınırlıyorlar, sormaları gereken soruları sormuyorlar. Oysa çocuk, o soruları sürekli soruyor, bir konudan başka bir konuya geçiyor, çünkü özgür. İşte bu özgürlükten büyüklerin öğrenecekleri var aslında. Hikâyeler ve farklı katmanlar arasında birbirine geçiş yapılabilmesi, farklı kalıpları denemesi vs. bunları çok önemsiyorum, çünkü çocukların akıl dünyasını geliştirdiğini gözlemliyorum. Kitabın bir çocukla iletişime geçmesi; çocuğun o kitabı değerlendirecek seviyeye gelmesi bana hep yeni sürprizlere açık gibi geliyor.

Elif Konar Özkan: "Yetişkinlerin çocuklardan tecrübesizlik öğrenmeleri gerek." kıvamında bir cümlenize rastlamıştım duyurucu bir söyleşinizde.

Behiç Ak: Evet, büyük sanatçıların ilk kitapları çok güzeldir mesela, ama bu durum ikinci kitaplarının da

aynı güzellikte olacağı anlamına gelmez. Deneyimle sanat arasındaki ilişkide, ilk yapılan iş çok önemlidir. Örneğin Salinger'in *Çavdar Tarlasında Çocuklar* kitabı çok sevildi, çok konuşuldu bu yüzden ama diğer kitapları o ilk kitap kadar ilgi görmedi. Çünkü *Çavdar Tarlasında Çocuklar* kitabı edebiyat kalıplarını değiştiren bir eserdir, ergen diliyle yazılmış. İşte deneyimsizliğin getirdiği arayışı insanlar kaybediyorlar ve hayat da insanı belli kalıplara sokuyor açkçası, olaylara bakmasını kısırlaştırıyor. Zihin esnekliğini kaybedince insan bir entelektüel olarak üretmiyor. Bir zamanlar, çocuklar için ekoloji kitapları tasarlamıştım ben, bazı büyükler "Çocuklar bu kitapları okuyamaz, çok teknik bilgiler var" demişlerdi. Hâlbuki çocuklar onları biliyorlar, bir soru sordum bu eleştiriyi yapan okuruma, "Fotosentez nedir?" dedim, cevap veremedi, unutmuştu. Oysa üniversite mezunuydu. Büyükler hayatı çocuklar kadar sorgulamıyorlar.

Çocuklar için ekoloji kitapları tasarlarırken şunu sordum kendime: "Ben böylesine önemli bir konuyu neden çocuk kitabı olarak yazıyorum? Oysa büyükler için yazmam gerekmez mi?" Sonra fark ettim ki biz ekoloji gibi önemli bir konuyu çocuklara emanet ediyoruz. Hâlbuki dünyayı yaşanmaz hale getiren bizleriz, çocuklar değil.

ÜYÖ: Evet, ne kadar ince düşünmüşsünüz. Siz her yaştan okurunuzu ciddiye alıyorsunuz, bu çok güzel. Bir ibare vardır, çok hoşuma gidiyor: "Çocuğa anlatır gibi..." Aslında bu ibarede bir küçümseme var. Sizce kesinlikle öyle değil. Sizde çok ince bir zekâ var, gülümsüyorum açıkçası okurken. Rezonansı çok iyi ayarlıyorsunuz.

Behiç Ak: Evet, çocuğu bir entelektüel olarak alıyorum ve yazarken ondan bir şeyler almaya çalışıyorum. Kafamdaki çocuk sürekli değişiyor. Hakikaten kitap okuyan çocuk kendisini hemen belli ediyor. Farklı rol modelleri almış hemen her kesimden okuyucuları var; kimisi İslâmî kesimden, kimisi daha radikal, kimisi liberal, kimisi daha da farklı ama bu kitapları okuyorlar, çok mutlu oluyorlar. Bana geldikleri zaman da bir entelektüel gibi davranıyorlar. Buna çok seviyorum. Kitabı yazarken daha çok, o çocukken algı kapılarını açmaya çalışırken buluyorum kendimi, çünkü bu iş çok emek isteyen bir iş. Yazıp çizmenin elbette böyle bir avantajı var.

Çocuk kitapları aynı zamanda bir endüstri haline geldi, Bunun zararları da yok değil, çocuğu kalıplaştıracak her şey bu anlamda tehlikelidir, çünkü çocuk her anlamda özgür olmalıdır. Örneğin ticari endişelerden kaynaklanan sadece kızların okuyacağı kitaplar var, "Ayşegül kitapları", "Pembe kitaplar" vs. gibi mesela, bunları çok doğru bulmuyorum. Bu ayrımcılık iyi bir şey değil. Çocuk ister istemez cinsiyet noktasında kalıplaşmış oluyor. Küçük yaştaki kız-erkek ayrımcılığı bir tür seksizmdir. Bu da hiç istemediğimiz bir şey. Çocuk kitaplarının dolaşımında

kültürel kalıplar var. Örneğin Alman çocuklar çok fazla Fransızca kitap okumuyorlar ya da Italianlar, Alman çocuk kitaplarını pek fazla okumuyorlar. Çocuk kitapları dolaşımı çok kolay değil, büyükler için daha kolay bu durum ama çocuklar için zor. Daha ana akım kitaplar satılıyor. Bir Alman masalını Fransa'da okutamıyorsunuz örneğin, işin içine kültürel farklılıklar giriyor. Endüstrileşmenin getirdiği bir süreç, "Hazır satabileceğim bir proje var, neden kendimizi zorlayalım ki?" diye düşünülüyor. Oysa risk alması gerekiyor yazarların.

ÜYÖ: Sizin kitaplarınızda edebî bir tat var. Estetik bir deneyim yaşıyorlar ki, bu çok kıymetli. Onların bizden öğrenecekleri var, bizim onlardan öğreneceklerimiz var.

Yunus Emre Tozal: Biraz da mekân konuşalım. Çocuk edebiyatına mimariyi belki de en iyi taşıyan yazarlardan birisiniz. Çocuğun dünyalara sığmaz hayal gücü bir gün tecrübe ettiğimiz, içinde olduğumuz mimarîye dönüşür mü?

Behiç Ak: Öncelikle bugünkü mimarlık anlayışından dünyada kimse memnun değil. Çünkü bugün mekâna bağtığımızda insanı tek tip bir yaşama zorlayan, özenti binalarda yaşamayı dayatan bir anlayış var. İnsanlar çok özensiz binalarda yaşıyorlar, ne kadar tek boyutlu hayat yaşarsanız dışarıda da tek bina ölçeğine indirgenmiş, sanki sirk mimarisi gibi atraksiyon yapan bir mimariye karşıyorsunuz. Bunlar bana pek de doğru gelmiyor. 1970'lere kadar katılımcı bir mimarlık anlayışı vardı, halkın mimariye katılımı önemliydi ama daha sonra bu terk edildi. Örneğin çocukların da katıldığı Kreuzberg Projesi vardı, çocuklar da orada fikir üretiyorlardı. Geçenlerde Paris'te Uluslararası Mimarlar Birliği'nin jürisindeydim. "Çocuk ve Mimarî" konulu bir proje yarışmasında. Başka ülkelerdeki zenginleşmiş projeleri görünce çok heyecanlandım. Fransa'da, Normandiya'da İkinci Dünya Savaşı'nda yıkılmış ve sonra da kötü restore edilmiş yapılarla ilgili bir çalışma vardı. Yapılara yeni işlevler kazandırmak için daha doğru planlamalar

yapmak için çocuklarla çalışmalar yapılması projelendirilmişti. Çocuklar binaları gezip, mimari maketler yapıp, mimarlarla çalışarak öneriler oluştuyorlardı. Çok etkileyici geldi bu çalışma bana. Çocuğun yaşadığı mekân içinde söz söyleme hakkını önemsiyorum. Mekanın çocuğun zihnini açması; çocuğun da mekândan etkilenecek yeni mekânlar üretebileceği, olgular ve nesneler arasında yeni ilişkiler kurabileceği fikri... Çocuksever mekânların ortadan kalktığı bir dönemi yaşıyoruz, kentlerimizde. Şimdi dikkat ederseniz arabalı yaşamda, çocukların sokakta oynayabileceği mekânlar kalmadı. Çocuklar eve hapsedildiler adeta. *Çatıdaki Gezen*'de de bunu anlatmaya çalıştım. Artık çocuğunuzu dışarı bırakamıyorsunuz. Çünkü sokak yok, mahalle yok, eskiden boş arsalarımız vardı oyun alanlarımız olarak, artık onlar da yok, hepsi imara açıldı. Çocukların ellerinden alındı. Mekânlar çocuksever hale döndü. Her yere korkunç bloklar dikmeye başladık.

YET: Kitapta yüksek katlı bir rezidansta konuşan bir çocuğun cümlesi vardı: "Yağmur yağdığı zaman bile insanın haberi olmuyor burada" diye. Beni çok etkiledi. Eskiden yağmur yağdığında haberimiz olur, dinmesini dört gözle beklerdik. Çünkü yağmurdan sonra çivi oynardık. Toprağa çivi saplayabilen ve çevrelenen kazanırdı. Tabiatla ilişkimiz kesildi.

Behiç Ak: Evet, şehir hayatının böyle bir kaosa dönmesi bizi çok etkiledi. Oyunlarımızı da gündelik yaşamımızı da... Çok korkunç bir hızla değişim yaşıyoruz. Bir kâbus gibi, kâbus dolu bir rüyanın içindeyiz. Her yer beton.

ÜYÖ: Son gördüğüm rüyada, eski yaşadığımız bir yere gidiyordum. Çimenlik bir yamaçta duvar örüldüğünü görüyordum. Muthiş bir keder içindeydim. O çimenlik yamaçta oynardık oyunlarımızı hâlbuki. Uyandıktan sonra gidip göreyim istedim.

Behiç Ak: Aman sakın, gitmeseydin. (gülüşmeler...) Şehirlerdeki kırılma, bizim gibi üçüncü dünya

ülkelerinde çok da sert yaşandı ve yaşanmaya da devam ediyor. Manzarayı görüyoruz, parkı görüyoruz, güya yeşillik içindeyiz ama ona dokunamıyoruz, onunla hemhâl değiliz, toprakta oynanan oyunlarımız kalmadı. Steril bir yaşam söz konusu... Sahte bir yeşil bizdeki... Dünyada bu durum daha iyi... Örneğin İsviçre'de hâlâ çocuklar kendi kendilerine, yürüyerek mahalle okullarına okula gidebiliyorlar, servis kullanmıyorlar yani. Biz de devlet okullarında okuduk ve okula yürüyerek gidiydik. Annem bir kere okula anahat vermeye gelmişti de çok utanmıştım, kıpkırmızı olmuştum. "Annesi gelmiş." demişlerdi, prestijim sarsılmıştı. Biz ilkokul 1'den itibaren kendimiz gidip geldik. Okula gidip ve gelmek eğitimin bir parçasıydı, siz o hakkı çocuktan aldığınızda eğitimin yarısını elinden alıyorsunuz, kendiliğinden olan bir süreci baltalıyorsunuz. Çocuk oradan oraya alınıp, bırakılan bir pakete dönüşüyor.

ÜYÖ: Evet, sonrasında pedagojik problemleri de suniî metotlarla iyileştirmeye çalışıyor aileler. Çocuk içinde hiperaktif oluyor, çocuğun içinde biriken enerji ilaçla atılmaz ki, çocuğun o enerjiyi kendisi atmaması gerekiyor.

Behiç Ak: Çocuk bir paket gibi görüldüğü için oradan oraya taşınıyor, dolayısıyla inisiyatif alamadan büyüyorlar.

EKÖ: Evet, "helikopter ebeveyn" diye bir tabir de var.

Behiç Ak: Evet, çocuklar tabiatın kopuk büyüyorlar haliyle, bu durum sadece çocuğun iç dünyasını etkilemekle kalmıyor, sosyal bir statü de doğuruyor. Bizim çocukluğumuzda ben örneğin kapıcının oğluyla aynı sınıftaydım. Şu anda böyle bir durumda bahsedemeyiz maalesef, herkes kendi gelir grubu çerçevesinde okullara gidiyor ki bu çok yanlış bir şey. Çocuk sosyalleşemedikten sonra en iyi en pahalı okula gitse ne öğrenecek ki? Sadece kendi kültür gurubundan ve kendi gelir seviyesinden insanlarla birlikte olunca ayrımcılık başlıyor. Ve çocukların kültürel anlamda başıboşlık sistemi gelişmiyor. Biraz büyüyüp, diğer insanlarla karşılaşınca ilişkilerinde başarısız oluyor. Siz en başta vermeniz gereken bir eğitimden çocuğu mahrum bırakıyorsunuz farkında olmadan. Çocuklar hayata karşı savunmasız hale geliyor ve herhangi

bir problem karşısında çözüm üretemiyorlar. Bir arkadaşımın oğlu vardı, hiç unutmuyorum, teknik bir üniversitede Çevre Mühendisliği Bölümü'ne kaydoluyor. İlk hafta kafayı yiyecek hale gelmişti, "Anne, ne biçim çocuklar var ya" filan diyordu. Çünkü onun sınıfındakiler tabiri caizse dişle turnağıyla kazıyarak gelmişti. Sonunda çocuğu özel bir üniversiteye almak zorunda kaldılar. Bu aslında temel bir mesele; insanların ayrılması gerekiyor. Bu sorunlar, Türkiye'nin yeni yeni karşılaştığı problemler, eskiden bunlar yoktu. Bu durumu böylesine hızlıca kabullenmemiz de korkunç bir şey. Çocuğu savunmasız hale getiriyoruz göz göre göre. Çocuk büyüdüğü halde, aileye bağımlı kalıyor. Yaş olarak ilerliyor çocuk büyümüyor. Sokakla ilişkisi olmayan, farklı gruplarla bir araya gelemeyen çocuklar yetiştiriyoruz.

Bir gün tatilde arkadaşımın çocuğu abisini şikâyet etmişti, "Anne taşıdı" deyince gülmüştük. Milyonlarca taş vardı orada hâlbuki. Elbette taşı sahiplenmesi güzel bir şey, sonuçta sahiplendiği aynı taştan başka bir tane daha yok ama şikâyet etmesi elbette ilginç.

EKÖ: Çocukların taşı sahiplenmeleri bizim de çok hoşumuza gidiyor. *Taş Masalları* kitabımız çıkınca gittim-gitti etkinliklerde de başımıza çok geldi bu şikâyetler. Bu arada Ümit Hoca'nın da evde iç torba taşı var ve bazen onları çıkarıyor uzun uzun inceliyor, özlemişçesine. (gülüşmeler...)

ÜYÖ: Ben hazır aklımdayken şunu söylemek istiyorum. Sizin çocuk kahramanlarını yalnız değiller. Bir köy olabilir, mahalle, semt olabilir ama orada o mahalle hayatı içinde kendi benliklerini keşfediyorlar, toplumla iç içeler. Dünya edebiyatında çocuğu bu kadar ısrarla toplum üzerinden ele alan ve toplumla bütünleştiren bir başka yazar daha görmedim. O sosyal ilişkilerle kendi hikâyesini keşfediyor kitaplarınızda. Burada bu dengeyi çok iyi kuruyorsunuz. Ümit, hep var. Siz mahalleyi yeniden kurabiliriz diye ümit ediyorsunuz. Çoğu şeyi kaybettik ama yeniden kurabiliriz değil mi?

Behiç Ak: Aslında mahalleyi tam olarak kaybetmedik. Megapol ile şehri karıştırmamak lazım. Mexico City, Rio de Janeiro, Sao Paulo, Mumbai gibi şehirleri İstanbul ile karşılaştırabilirsin. Bu şehirlerin ortak özelliği ölçeklerini kaybetmiş olmaları. İstanbul tabii bu saydığım şehirler arasında kültürel yapısından dolayı en avantajlı şehirlerden ama o avantajımı da giderek kaybediyor. Özellikle fakir insanların şehirlerin merkezlerinden kovulması, belli başlı semt ve ilçelerde kiler kutu gibi evlerde yaşam hakkı sunulması, yani gettoların oluşması, gelecek açısından çok sağlıklı projeler değil. Örneğin Tarlabası'nda yaşayan bir kişi, yaşamını şehir içinde taşımacılık, işportacılık vs. yaparak yaşamını sürdürebiliyordu.

Ama şehir dışına atılınca, sadece konuttan değil, işinden de olmuş oldu... Orada varlığını devam ettirmek için belli bir miktar parayı kazanmak zorunda, bu da imkânsız. İnsanlar para kazanamayınca da suç işlemeye elverişli hale geliyorlar. Suçluluk oranları giderek artıyor, çünkü şehirler anlamsızlaşıyor adeta, tekdüz bir şehir yapılması elverişli bir sosyal toplum oluşmasını engeller. Toplumsal denetimi yok ediyorsunuz siz, mahalle en güvenli yerdir gelenegimizde, mahallede hırsızlık da olmaz. Siz mahalleyi yok ettiğinizde karşınıza birden fazla problem çıkar.

YET: Ben Üsküdar'ın halen o eski mahalle yapılışmasını devam ettiren bir semtinde oturuyorum. Bizim mahallede hiçbir apartmanda güvenlik görevlisi yoktur mesela, çünkü herkes birbirini tanır. Apartmanlarda sürekli apartmanı ve mahalleyi izleyen komşular vardır. Mobese teyzeler (gölüşmeler...))

Behiç Ak: Evet, ne güzel... Doğru olan da bu zaten. Tabii siz anlatırken aklıma çocukların oyun alanları meselesi de geldi. Motosikletler günümüzde çok fazlalaştı ve bu motosikletler çocukların oyun alanlarını işgal ediyorlar. Belediyeler bu alanda inisiyatif almali. Yoksa çocuklar tamamen ev hayatına çekildiler günümüzde, oysa sokak hayatıdır çocuğu büyütecek, sosyalleştirecek ve kendine güvenini edindirecek olan.

EKÖ: Esenler Belediyesi "Çocuk Dostu Kentler" başlığı altında bir dizi çalışmalar yaptı.

Behiç Ak: Elbette güzel çalışmalar var ama yeterli değil. Bu konuştuklarım Anadolu'da geçerli değil tabii, her şey ticarileştiğinde paraya dönüşebiliyor. Doğadan mahrum bırakırsınız doğayı satılabiliyorsunuz. Ya da kültürden mahrum bıraktığınızda kültürü satılabiliyorsunuz. Kapitalizmin çok önemli bir kuralıdır, önce mahrum bırakır sonra satar, sevgi bile böyledir. Her şey metalaştırılabilir.

Eskiden "manzaralı ev" diye bir tabir yoktu örneğin. Bizim evimiz manzaralıydı ama biz manzaralı olduğunu bilmezdik, çünkü manzaralı olması o evin fiyatına ekstra bir katkı yapmıyordu, yıllar içerisinde manzaralı ev diye bir tabir çıktı. Bütün evler birbirinin önünü kapatınca manzara metalaştı ve bir değer haline geldi. Doğadan o kadar uzak kaldık ki, ağaçları dahi tanıyamıyoruz. Hakikaten insanın doğayla ve tabiatla olan bağıni koparması, en başta yaşadığı şehir olmak üzere tüm düzeni alt-üst etti. Söz gelimi "kamusal alan"ların dahi korunmadığı günümüzde, hemen her şey rant aracına dönüştü. Oysa kamusal alan, herkesin içinde hakkı olan bir alandır, bu kadar kolay değiştirilmemelidir. Kamusal alanın yok olması, özellikle neo-liberal dönemde çok tehlikeli bir meceraya sürüklüyor insanlığı; bu durum hiç bir şeyi güvenceye tutmuyor. Eğer insanlar kamusal alanlarda birbirleri ile karşılaşmıyorlarsa; böyle bir ortam yok

edildiyse o insanlar nasıl toplumsallaşacak? Birbiri ile karşılaşmayan, vakit geçirmeyen insanlar birbirinin düşmanı olurlar. Beyoğlu'ndaki İstiklâl Caddesi gibi yolları yoksa bir şehrin, o insanlar birbirlerinin kültürlerini, değer verdikleri şeyleri görmüyorlarsa, düşman olurlar birbirlerine. Otomobili hayata bu yüzden karşışım, her yere otomobilin girip çıkması kamusal alanlarımızı yok ediyor. İnsanların birbirlerini görüp birbirlerine değmelerine ihtiyaç var. Bir parkın birdenbire imara açılması korkunç bir şey. Kamusal alanı birdenbire özelleştirmiş oluyorsunuz. Bu bir zulüm, bir kuşağı yok ediyorsunuz. Hatta ben, oylama bile yapılarak bazı kamusal alanların özelleşmesini onaylamıyorum. Sonuçta oylama ya bugün yaşayan insanlar katılabiliyor, yarın o coğrafyada yaşayacak insanlar o oylamalara katılamıyor ki.

EKÖ: Şu anda biz bu durumda değil miyiz zaten? Biz yeşili seviyoruz ağacı seviyoruz ama oturduğumuz evler ağaçsız, yeşilsiz kutu gibi evler. Camı açtığımızda şu sesleri duymak istiyoruz ama nadiren denk geliyoruz. Bu durum, bizden önceki oylamaların bir sonucu.

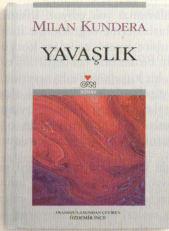
Behiç Ak: Evet, dünyayı artık şirketler yönetiyor ve bu noktada halkın yönetime hiçbir şekilde katkısı olmuyor. İşte Paris'te Uluslararası Mimarlar Birliği'nin "Çocuk ve Mimari" konulu yarışmasında bahsettiklerim ya da "Keuzberg Projeleri" tam olarak böyleydi, "Çocuklarla beraber düşünerek bir mekânı nasıl tasarlayalım?" fikri üzerine yoğunlaşılan projeler. Şu anda İstanbul'da çocuklar unutuldu. Ben mesela çocukluğumda Yeldeğirmeni semtinden Kurbagahdere'ye kadar yürüyordum, sandal kirala-yıp karşıya Fenerbahçe'ye gidiyordum. Orta 1 öğrencisiydim düşünün yani, annem elbette tedirgin olurdu ama bu çok normal bir şeydi. Sonuçta okyanusa açılmıyorduk ki, altı üstü Fenerbahçe'ye gidiyorduk. (gölüşmeler...) ■

YAVAŞLAMAYA İHTİYACIMIZ VAR

Yunus Emre Tozal*

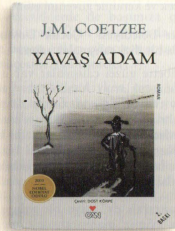
Çağımızın en belirgin özelliği hız. Hemen her alanda teknolojinin de gelişmesiyle hepimiz, hızlı yaşamlara alıştık. Hızlı yemek yemeye, hızlı hareket etmeye, koşturmaya; öyle ki kendimize vakit ayıramamaya başladık. Hepimiz hayatın hızına yetişemediğimizden yakınırken, hızlı yaşamaktan hiçbir tat almadığımızı, zamansızlık problemi yaşadığımızı söyleyip dururken, İtalya'da 1986'da ortaya çıkan bir hareket, hem günümüzde yavaş yaşamın gerekliliğini ortaya koyuyor hem de gelecek nesillere daha güzel bir dünya bırakma adına ümit verici projelere imza atıyor: "Cittaslow"!

"Cittaslow" (Sakin Yaşam, Yavaş Yaşam) hareketi, Carlo Petrini'nin, 1986 yılında Roma'da McDonald's (fast food) restoranının açılışının protestosuyla başlamış. Bu gelişme zamanla alt kültür alanlarına ve hayatın, şehirlerin, ülkelerin çeşitli alanlarına (yavaş kent, yavaş okuma, yavaş ebeveynlik, yavaş mimari, yavaş seyahat, yavaş alışveriş gibi) yayılmış. Önce Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde, daha sonra Avustralya, Amerika, Japonya gibi 50'ye yakın ülkeye sirayet eden bu hareket, gelişmeye, büyümeye başlamış. Bu felsefeyi benimseyen ve bu şekilde yaşamaya çalışan insanların sayısı gün geçtikçe artmaya devam etmiş. Türkiye'de de başta İzmir-Seferihisar, Aydın-Yenipazar, Sakarya-Taraklı gibi örnekleri bulunan Cittaslow'u gelin felsefesinden okuyalım.

Yavaşlık
Milan Kundera
Can Yayınları

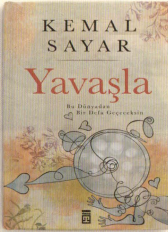
Kundera bu kitabında önemli bir sorunun peşinde: Tüm vaktimizi harcayarak tamamladığımız işler, bize ayaküstü atıştırılan bir tost yerine tatlı bir yavaşlıkta yapılan kahvaltının keyfini satın almaya yetecek değerde midir? Kundera, kitapta okurları sık sık derin düşüncelere sevk ediyor. Birbirinden bağımsız konuları ve düşünceleri parça parça ama belirgin bir ahenkle ele almış Kundera.

Yavaş Adam
J. M. Coetzee
Can Yayınları

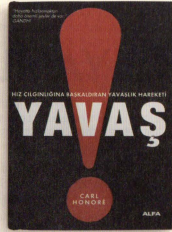
J.M. Coetzee'nin bir trafik kazası sonrası bir bağımlı kaybetmek zorunda kalan 60 yaşlarında bir fotoğrafçının hayatı, düşünceleri ve psikolojisi üzerindeki değişimleri anlattığı eseri. Kitap, Coetzee'nin Nobel aldıktan sonraki ilk romanı olma özelliğini de taşıyor. Yalın bir anlatımı olan, iddialı cümlelere yer vermeyen ama aşkı, hayatı, ölümü sorgulayan, duple bir roman *Yavaş Adam*.

* Orta sayfa yazarımız İhsan Sönmez, bir rahatsızlığı sebebiyle şu anda hastanede, kendisine acil şifalar diliyoruz. Bir an önce sayfayı kendisine emanet etmek için sabırsızlıkla bekliyoruz.

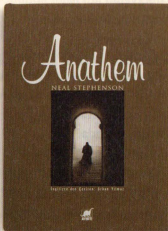
Yavaşla
Kemal Sayar
Timaş Yayınları

Dünyaya gelişimiz, hayat yolculuğunun başlangıcı, büyüyen gelişen olgunlaşmamız ve yaşlanmamız ise yolculuğun ta kendisidir. Kemal Sayar, hayattan bir defa geçerken, dışarıya söyle bir bakırmek yerine, durup izlemeli ve gördüklerimizi içimize sindirerek yolumuza devam etmeliyiz diyor bu kitabında. Sadece modern zamanlarda hayatımıza hakim olan telaşı ve değer kaybını eleştirmekle kalmıyor, aynı zamanda bize yeni “bakma” ve “duyma” biçimleri sunuyor.

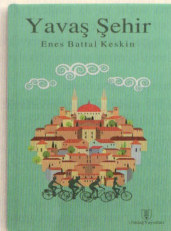
Yavaş
Carl Honore
Alfa Yayınları

Hızlı olmanın her şeyden önemli olduğu günümüzde, sürekli daha hızlı olma konusunda baskı altında bırakılıyor. Carl Honore, bizi yavaşlatan her şeyi düşman gibi görmememiz gerektiğini anlatıyor, gittikçe büyüyen, uluslararası çapta bir “yavaşlama hareketi”nin önemine de değiniyor. Bu hareket, daha dolu dolu bir hayat, daha mutlu bir yaşam sürdürebilmek adına, hepimize çlgın tempomuz içinde önce bir sakinleşme-mizi, sonra da bir denge kurmamızı öğütüyor.

Anathem
Neal Stephenson
Ayrıntı Yayınları

Amerikan bilim kurgu yazınında kendine bambaşka bir alan açan Neal Stephenson, bu kitapla da okuru hem bilimsel hem felsefi açıdan zengin bir okumaya çağırıyor. Okuması zahmetli olsa da, bu kitap felsefe tarihini, dünya tarihini ve “Cittaslow” felsefesinin nasıl ortaya çıktığını anlatıyor.

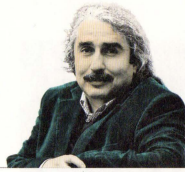

Yavaş Şehir
Enes Battal Keskin
Uludağ Yayınları

Yavaşlık, çağımız insanının artık muhtaç olduğunu hissetmeye başladığı bir yaşam modeli. İnsan, artık yaptığı işlerin tadını, acecelilikten ve hızlı yapısdan dolayı gerçek anlamda duyumsayamıyor. Enes Battal Keskin bizi yavaş şehre davet ediyor.

"KAÇAN AYNA" DAN YANSIYANLAR

A. Ali Ural

Aynadan bir at gemi aızıya almış, ağzından köpükler, sırtından ışıklar saçarak koşuyor. Sürücü kırbaçladıkça kora dönüşüyor at. Kuyruğu yüzlerce uçurtma uçuruyor, kemandan uçurtmalar, kıvılcımlar saçarak. Bulutları ateşliyor kıvılcımlar; yağmur aşısı. Birazdan sağnak bir şarkı başlayacak nehirler doğuran, şemsiyelerinizi kapatın. Kağıt gemilerinizi yapmanız için birkaç dakikanız var. Fakat bütün kağıtları havalandırmış rüzgar uçurtma uçururken. İlk kataba uzanıyor eliniz bir kayıktan mahrum kalmamak için. İlk sayfayı çekip kopartıyorsunuz: "Kaçan Ayna / Giovanni Papini"

- Aynı nehirde bir kereden fazla yıkanamayan insan, aynı aynaya bir kereden fazla bakabilir mi ya da bir ayna kaçırırsa kaçırıldığı nedir insandan?
- Cevabı soru olan soruları.
- Hep aynalar yolunu kesecek değil ya şairlerin, bir kez de şairler aynanın yolunu kessin.
- Kaçan kovalanır. Ayna kaçıyor mu?
- Kaçıyor ama suçlu ya da mağdur gibi değil; bir hırsız gibi, sırtında isli çuvalı.
- Çuvalda ne var?
- Hikâyeler.
- Sorular, demiştin daha önce.
- Her hikâye bir soru; on soru yakalayacaksın kitabın kapğını kapatığında.
- İlk hikâyenin adı ne?
- Havuzda İki Yansı.
- Anlatsana biraz.
- Ölü yapraklarla dolu bir havuz, aynası oluyor kahramanın ve orada yüzünün yanında ikinci bir yüz beliriyor; fakat kendisinin parçası olmayan bir yüz bu.
- Sonra...
- Kaçan Ayna'yı yakalaman gerek sonrası için.
- İkinci hikâyenin adı ne?
- Saçma Sapan Bir Öykü.
- Saçma mı gerçekten?
- Hayır, ciddi. Kan ter içinde bırakıyor bir günlük kaleme alan yazarı. Ama bu günlük itaat etmi-yor kendisine. Yazdıkları değil de yazmadıkları

sadakat göstererek bir gölge gibi adım adım takip ediyor yazarı. Üstelik bu yazılmayanları, başka biri yakalayarak önüne seriyor da korkudan yarı-nardağlar püskürüyor yazarın ruhunda; lavlarını kimsenin görmediği volkanlar bunlar.

- Başkasının öyküsünü dinliyor o halde?
- Hayır, kendi öyküsünü dinlerken olan oluyor.
- Ne oluyor?
- Kaçan Ayna'yı yakalaman gerek sonrası için.
- Üçüncü hikâyenin adı ne?
- Zihinsel Bir Ölüm.
- Bunamadan mı söz ediyor?
- Hayır, ölmeden önce ölmekten. Fakat bir tasav-vuf deneyimi anlama bundan. Bir intihar yöntemi, salt düşünceyle gerçekleştirilen.
- Anlatsana!
- Yakalasana!
- Dördüncü hikâyenin adı ne?
- Beyefendinin Son Ziyareti.
- Yine mi bir ölüm hikâyesi?
- Hayır, ölememenin öyküsü bu. Düşlendikçe yaşayan bir gölgenin çırpınışı. Fakat yaşamak için değil, ölmek için çırpınıyor.
- Devam et!
- Devamı aynanın sırtında.
- Beşinci hikâyenin adı ne?
- Neysem O Olmak İstemiyorum Artık.
- Aynayı kıran bir adamın öyküsü mü?
- Kendiyle yaşamaktan yorulup kendinden bir "öteki" çıkarmaya hakkı olduğuna inanan bir adamın öyküsü.
- Başarıyor mu bunu?
- Başardınız mı yakalamayı!
- Altıncı hikâyenin adı ne?
- Sen Kimsin?
- Bir ayna hikâyesi daha...
- Çürüten bir aynanın öyküsü fakat. Sahibinin su-retini lime lime çözen. Öyle bir çürüme ki bu, ayna-yı baktığında kimliği silinmiş bir surat görüyor

kimsenin tanımadığı.

- Ne yapıyor peki?
- Önce kızıyor herkese. Sonra herkesten sıyrılıp yeni bir "Ben"e elini uzatıyor.
- Tutuyor mu yeni "Ben"i elini?
- İndirdin mi yoksa çuvalı aynanın sırtından!
- Yedinci hikâyenin adı ne?
- Ruh Dilencisi.
- Nerede dileniyor?
- Dostoyevski'nin Golatkin'i gibi bir sokak lambasının altında. Ama anladığımı sanma; ruh değil dilendiği. Sıradan İnsan'ın hayat öyküsünü bırak-tırmak istiyor avucunun ortasına.
- Bıraktılar mı eline bu öyküyü?
- Bıraktın mı peşini aynanın!
- Sekizinci hikâyenin adı ne?
- Başkasının Yerine Canına Kıymak.
- Bir intihar öyküsü mü bu da?
- Hayır, bir diriliş hikâyesi. Ölümünün sarsıntısıyla bir ruhu dipten yüzeye çıkarmayı hedefleyen bir kahramandan söz ediyor.
- Gerçekleşiyor mu bu?
- Aynanın yakalanışı mı!
- Dokuzuncu hikâyenin adı ne?
- Kaçan Ayna.
- Demek sonunda müşerref olacağız kendisiyle.
- Gelecekte elde edeceğimiz şeyler için yaşıyorsanız, hayır.
- Neden peşinden koşuyoruz o halde?
- Şeytanları güldürmek için.
- Güldüren nedir şeytanları.
- Bir saat sonra ölecek insanların gelecek için plan yapmaları.
- Yani hiç yakalanmayacak mı ayna?
- Belki ödenmeyen günde.
- Ödenmeyen Gün?
- Onuncu hikâyenin adı.

Kendini "yabancı" görmeye başladığında insan, edebiyatın yeni ve tehlikeli "öteki"si oluverdi. Yunus'un "kendisinden içeri ben"ine benzemiyordu bu "öteki." Kanaatin terbiye ettiği bir kalpten başını alıp giden bir "öteki" çıkmazdı elbette. Olsa olsa yerinde kalıp varlığını inşa ve terbiye eden bir "ben" olurdu içeride.

İkbal'in "Nefsini bilen Rabbini bilir," nebevi ilkesinden yola çıkarak vardığı "Ben"e kim itiraz eder! İnsanın kendi varlığını tanımasıdır ki, Rabbi tarafından takdir edilen insanlık onuruyla buluşturacaktır

onu. "Ahsen-i takvim" üzere yaratılan bu cevherin farkına varmanın egoizmlerle bir ilgisi olmadığı gibi, birtakım zihin ve ruh hallerini barındırmak insanı bütünlükten uzaklaştırmaz. Yeter ki biri diğerini açıklayacak bir muhtevaya sahip olsun.

Modern zamanların duvarları Papini'nin *Kaçan Ayna*'sını ağırlamaktan gurur duyuyor. Ne kadar ötekin varsa o kadar zengin sayıldığını bir dünya bu. Bu kadar "öteki"ni varken seni kim yargılayabilir. Bir öteki tam yakayı ele verecekken, diğer öteki kurtarabilir seni. Bir öteki hücreye konulmuşken diğer öteki parmaklıklardan uzatabilir hücrenin anahtarlarını.

Güzelliğin bütünlükte aranmasını salık veredsun estetik kuramcılar, öteki tek tek parçaları aynaları. Ayna parçalarından bir mozaikle kaplıyor evinin, iş yerinin duvarlarını, "Hangisi sensin?" sorusunu anlamsız kılmak için. Hepsi o.

"Öteki"yi doğuran annelerden biri de hayatın kısırlığı. Sonsuzluğun insan hayatından kovulmasından sonra buharlaşan ömürden ne kaldıysa insana. Yine de gelecek mevsimlere umut bağlamaktan geri durmuyor insan. "Tülü Emel" in tehlikesinden kimse söz etmedi çünkü ona. Uzun ümidin nasıl oyuna getirdiğinden kendisini.

Bir de kıyas kapısı var yakalandığı; onu çamurdan beni ateşten yarattın, diyen İblis'in aynası bu kapı. Elinden ayağından yakalanan ne çok insan kurtuldu da dünyada, suretinden yakalanan insanlar hapis kaldı aynalarda.

Tevazu merdiveni duvara yaslı duruyor. Yaşlı duruyor, çünkü işlevini yerine getirebilmesi fark edilmesine bağlı.

Dünya savaşlarından daha büyük kayıplar veriliyor yapay kimlik arayışlarında. Kendini değerli görebilmek için kendinden başka her şeyi değersiz kılmaya çalışan insan, hak ettiğini düşündüğü madalyayı kendi elleriyle takmaya çalışıyor göğsüne.

Kaçan Ayna'da parlayan "öteki" madalyasından kan damlıyor; kendini onurlandırmaya çalışırken yaralayan insanın kanı. ■

Kaçan Ayna
Giovanni Papini
Çev. Şadan Karadeniz
Kırmızı Kedi Yayınevi

LÉVI-STRAUSS

VE AYNI'NIN HUZURSUZLUĞU

Savaş Kılıç

Lévi-Strauss'un "Küçük Mitolojikler" dizisinin son kitabı olan *Vaşığın Hikâyesi* (*Histoire de lynx*, 1991), Kuzey Amerika yerlilerinin mitolojisinde sis ile rüzgârın, kırkurdurdu ile vaşığın benzerlik ve ayrılığını baş döndürücü bir biçimde anlatıp analiz eder. Fakat 82 yaşındayken yayınladığı bu kitaba antropologumuz bir sonuç bölümü yazmamış, metni askıda bırakmış gibidir. Sondan bir önceki (18.) bölümde beklenmedik şekilde Montaigne'e döner ama varmak istediği yer pek belli değildir. Lévi-Strauss kitabını bitirmek için bir süre sonra çok ilginç bir hamle yapar: Bir İtalyan gazetesine aynı yıl –ironik bir başlıkla– “Yazar Kitabını Tanıtıyor” diye bir yazı yazarak yirminci bölümü eklemiş gibi olur.¹ Kitabında ele aldığı motifleri kısaca ve basit bir dille özetledikten sonra, kitabın son kısmında üstü kapalı olarak ele alınan temaya, yerliler ile eski dünyalılar arasındaki zihniyet ve tarih farkına gelir. Ne de olsa 1992, eski dünyalıların Amerika'yı keşfinin 500. yılıdır ve antropolog mensubu olduğu “muzaffer” eski dünyaya değil, bu karşılaşmadan mağlup çıkmış –ama gönülden bağlı olduğu– “yeni dünya” yerlilerine saygısını sunmak istemektedir. Bunun için

de, açıktan açığa sorulmamış bir sorunun cevabını vermeye çalışır: Yerlilerin eski dünyalılara kucak açmasına (ve dolayısıyla yok olmasına) neden olan neydi?

Mitolojiye dönelim: Vaşak sis, kırkurdurdu rüzgârdır; ikisi aynıyken (ikizken) birbirlerini başkalaştırmış birbirlerinin yüzlerini eğip bükmüş, kulaklarını uzatmış; biri kedigillerden, diğeri köpekgillerden olmuştur. Aynı kültürlerde, ikiz bebeklerden birinin, hatta ikisinin öldürülmesiyle sonuçlanan “ikiz tedirginliği” ile bu mitos arasında ilk bakışta bir ilişki yok gibidir. Ama Lévi-Strauss, kültür alanında da, görünürdeki düzensizliğin ardında görünmez bir düzen, dayanabilir kaosu gerisinde kavranabilir bir kozmos varsayar. Vaşak ile kırkurdunun başkalaşması, ortak kökenli olayların (havanın soğumasının sonucu olan rüzgâr ile havanın ısınmasının sonucu olan sisin) ayrışması, ikizlerin verdiği tedirginlik, özdeşliğin yerini farklılığa bırakması gerektiği, Bir'in yerini İki'nin alması gerektiği kabulünün, aynı'nın başka'yı doğurması isteğinin ifadesidir ona göre. Amerika yerlilerinin mitlerinin zımnen ilan ettikleri şudur:

Doğal olayların ve toplum hayatının düzenini belirleyen kutuplar, yani her çiftin ögeleri, birbirlerini gerektirirler de asla ikiz olamazlar. Aynı daima başka'yı doğurur. [...] Amerika yerlilerinin mitolojisinde bu kadar büyük bir yer tutan ikizliğin hiçbir zaman saf halde belirmemesi bu şekilde açıklanır. [...] Her safhada ülküsel bir biçimde ikiz olan kısımların hep eşit olmadıkları açığa çıkar. [...] Yerliler başkasının varoluşuna sistemleri içinde metafiziksel varsayım olarak yer veriyorlardı. [...] Felsefi düşüncesi ve anlatsal yaratıcılık düzleminde tezahür ettiği haliyle, yerlilerdeki bu zihniyet ve yaklaşım, Avrupalıların zihniyet ve yaklaşımı ile şaşırtıcı düzeyde çelişmektedir. Kıtanın keşfini izleyen ilk yıllardaki ayırt edici özellik, insanlara ve şeylere karşı ilgisizliktir, oldukları gibi kabul etmek istemedikleri yerlilik karşısında bile isteye bir körlüktür. [...] Kendi üzerine bu kapanma, bu ürkeklik, bu bile isteye körlük, kendini tamama ermiş ve dolu zanneden bir insanlığın, o insanlığın ancak varoluşu oluşturduğunu birden anladığında verdiği cevap olmuştur.

Aynı'nın verdiği huzursuzluk başka'ya açıklığını önkoşuludur:

Amerika yerlilerinin inanış ve kurumlarında bence iki parçalı bir ideoloji iş başındadır. Fakat bu ikiliğin durağan hiçbir tarafı yoktur. Ne şekilde tezahür ederse etsin, ögeleri daima değişken bir dengededir. Dinamizmini de, kucak açtıkları beyazlar çok ters niyetler besledikleri halde yerlilerin sergilediği "ötekiye açıklık"tan almaktadır. (s. 70-72, vurgular benim.)

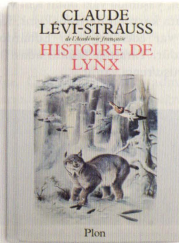
Kısacası, Kuzey Amerika yerlileri eski dünyalılara karşılaştıklarında onlardan çok daha çoğulcu, dolaşısıyla çok daha uygarlılar – tabii uygarlığın göstergeleri teknolojik üstünlükte ve tahakküm isteginde aranmadığı sürece.

Lévi-Strauss'un yerlilerin mitolojisi üstüne yaptığı derin ve güzel analizi sorgulamak, bu konuda hiçbir şey bilmediğim için, haddim değil. Buna karşılık karşılaştırmamızın öteki tarafıyla ilgili değerlendirmeler hakkında kafamda soru işaretleri var. Kitapta karşı kefeye konan sadece Montaigne'dir (yani, "keşif"ten bir yüz yıl kadar sonra yaşamış ve yeni dünyaya en açık Batılılardan biri), yazıdaysa Georges Dumézil'e referansla² Hint-Avrupalıların 3 parçalı ideolojisi eklenir buna. Birincisi, Lévi-Strauss'un bilim ile mitsel düşünce, felsefe ile mitsel düşünce arasındaki her türlü niteliksel hiyerarşiyi ortadan kaldırma eğilimine saygım son-suz ama, mitoloji ile felsefi düşünce sosyolojik olarak farklı değil midir; ait olduğu çevrenin niceliği bakımından mitoloji ile bir filozofun düşünceleri (en nihayetinde, Montaigne'in düşünceleri kendisinden başka kimseyi bağlamaz) karşılaştırılabilir mi? Bir başka deyişle, Montaigne ne ölçüde çağının ideolojisini temsil etmektedir? (Bu meçhul. Böyle bir karşılaştırma

meşruysa, Dostoyevski'nin *İkiz* veya *Öteki* başlığıyla çevrilen romanında ifadesini bulan "aynı oluşun huzursuzluğu" ile veya Baudelaire'deki egzotizmle neden karşılaştırmayalım?) İkincisi, Hint-Avrupalıların üç parçalı ideolojisi ile Amerika yerlilerinin iki parçalı ideolojisi her bakımdan karşılaştırılabilir elbet ama, 1491'de Amerika'yı "keşfeden" Avrupalıların ideolojisinin hâlâ o üç parçalı kök-ideoloji olduğunu nereden biliyoruz? Üçüncüsü, Hint-Avrupa ideolojisinde öteki'ye, başkasına açıklığa elverişli olmayan neydi? (Büyük antropolog bu konuya hiç girmemiş.) Dördüncüsü, bu "başkasına açıklığın" eksikliği eski dünyada Hint-Avrupalılara mı özgüydü? (Yahudi, İslâm, Çin ve Japon, vb. uygarlıklarının ideolojik durumlarının da üstüne düşünmeye değer olduğuna şüphe yok.)

Bu sorularla amacım Lévi-Strauss'un girişimine gölge düşürmek değil, aksine düşünme başkasının alanını genişletmek. *Yaban Düşünce*'de, *Kışkanç Çömleği*'de (*La potière jalouse*, 1985), *İrk, Tarih ve Kültür*'de açıkça, diğer çalışmalarında az çok örtük biçimde var olan yerlilerin bakış açısından, "uzaktan bakış"la Batı kültürünün temellerinden eleştirme projesinin "motivasyon"unu, psikolojik kökenini eserinde suskunluk içinde var olan, yokluğuyla kendini belli eden bir tarihsel olayda (Yahudi Soykırımı) aramazsak; modern uygarlığa, Batı'nın dünyanın geri kalanı karşısındaki kibrine getirilen eleştirileri kavramakta yetersiz kalırız. Mesele Sartre'in ağzının payının verilmesi, Freud'un mit yazarı derekesine indirilmesi, kısacası çeşitli entelektüel dedikodular düzeyinden ibaret sanılır ve antropologların yardım ararak düşünmeyi olamaz. Şahıs adları düşüncelerin kısaltılmış adları olarak okunmazsa, Lévi-Strauss'un Batı'nın şahsında her türlü "soykırımcı aklı" eleştirdiği iskanlamış olur. ■

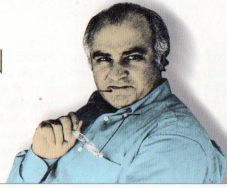
1. Bkz. Lévi-Strauss, *Hipokrat Yürüyüşü*, çev. Haluk Bayrı, İstanbul: Metis, 2014, s. 67-74.
2. Bkz. Mir ve Destan I-II, çev. Ali Berkun, İstanbul: YKY, 2016.

Histoire de lynx
Claude Lévi-Strauss

YERSİZ YURTSUZLAŞAN BİR BAKIŞLA*

Feridun Andaç

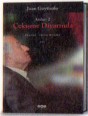
Kendini dilin/yazının ve yaşamın göçebesi kılan bir anlatıcıydı Juan Goytisolo. Ona yeryüzü gezgini de, sürgünü de diyebilirsiniz. Öyle ki; o, gittiği her yerde bir dil yurdu yaratmanın derdine de düşmüştür.

Dahası, kendine çizdiği “zihin haritası”nı biçimleye dururken; bir yerden bir yere gitmenin boşuna bir sürükleniş olmayacağını da anlatmıştır bize, oralarla dair yazdıklarıyla.

Okurken Goytisolo'yu bütün bunları hangi dille yazdığını düşünmezsiniz; dahası anlatılan/dile getirilenlerin yaşandığı dilde yazılıp duyumsandığını derinden hissettirir bize. İşte onun anlatıcı olarak bu yanı önemlidir. Onu yurtsuz kılan İspanya İç Savaşı, yaşam boyu sürgünlüğünün de hazırlayıcısı olacaktır. Çağın ve yaşadığı zamanın vicdanı bir bakışla dünyanın her yerine ulaşacaktır Goytisolo.

Savaşın yarattığı cehennemden çıkarak yeryüzünün “cennet”e neden ihtiyacı olabileceğini anlatmaya başlaması ise işte onun bu yazgısının vazgeçilmez iklimini yaratacaktır. “Yurtsuz Juan”ın yaşama/yazı seyir defterine yansıyan her söz, düşünce, bakış yeryüzü çağrısını içerir.

Yazıda yaşam, yaşamda yazı onun için vazgeçilmezlik ötesi hayata karşı bir duruş/bakıştır. Kendi yazın coğrafyasını var ederken, tıpkı Eduardo Galeano gibi ödünsüzdür. Yarattığı “kültür adası”nda insanlığın sesi/duyusu/rengi vardır.

Çekişme Diyarında
Juan Goytisolo
Çev. Salih Nilüfer
Yapı Kredi Yayınları

Yasak Bölge
Juan Goytisolo
Çev. Salih Nilüfer
Yapı Kredi Yayınları

Kuran, düşleyen, sözünü başka başka dillere taşıyan Goytisolo; gitmeyi seçerken bir yerden bir yere uzanan bakışı/gözlemlerine sinen yaşam ve kültür karşılaşmalarının ne anlam içerdiğini anlamak/anlatmak düşüncesindedir.

Tanıklık Düşüncesi

Goytisolo sizi yaşadığınız çağla/zamanla yüzleştirir. Onun Saraybosna tanıklığı; Avrupa'nın ortasında yangın yerine çevrilen bir ülkedeki iç savaşın barbar yanlarını göstermeyi içeriyordu.

Goytisolo yalnızca göstermiyor, vicdan duygusuyla insanlığa çağrıda bulunuyordu. 20. yüzyılın sonunda depreştirilen bu etnik savaşın getirdiği yıkımı, onun bakışı/gözlemi, düşünceleriyle okumak sarsıcıydı elbette. Goytisolo, savaşın tam orta yerinde, Saraybosna'dadır. Onun bu tanıklığı *Saraybosna Yazıları*'na şöyle yansyacaktı:

“Cumhurbaşkanlığı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın benim gelişimden bir süre önce çıkardığı aylık haber bülteni, 1992 Nisan'ından beri Boşnak halka karşı sürdürülen soykırımın çapını bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyor: 140 bin ölü (9 bin 40'i Saraybosna'da), 151 bin yaralı (53 bin 95'i Saraybosna'da), 1 milyon 835 bin 'ikametgâhını terk etmiş' kişi, Sırbistan-Karadağ toplama kamplarında 156 bin tutuklu, 12 bin sakat ya da özürlü (bin 280'i çocuk), yaklaşık 38 bin tecavüze uğramış kadın.”

Goytisolo; tanık, tanıklığının bir parçasıdır düşüncesinden hareket eden bir yazardır, onun irdeleyici/sorgulayıcı bakışı sizi harekete geçirir. Evet, bir yanıyları “yıkıcı”dır. Çağının tedirgin insanını anlatan, parçalanmış bir dünyalının (dünyanın) acısını dile getiren hangi yazar “yıkıcı” değildir ki?

Jean Genet mi, Canetti mi, Kafka mı? Denemeleri ve romanlarında karşımıza çıkan birikim çağının vicdanı olabilmış bir anlatıcıyı anlatmaktadır.

Goytisolo Aşısı

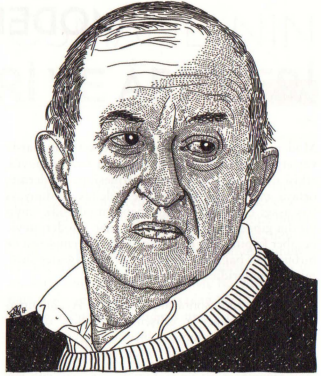
Onun yakın dostu, çevirmeni N. Gül Işık'la bir gün uzun uzun yazdıkları ve yaşamı üzerine konuşmuştuk. O günlerde artık sürekli Marakeş'te yaşıyordu Goytisolo.

Kendisiyle bir söyleşi kitabı hazırlama düşüncemize sıcak bakmıştı. Gül Işık, Madrid'den kalkıp birkaç günlüğüne Marakeş'e gidecekti bu söyleşi için. Goytisolo, pek de yapmadığı bir şeyi kabul etmişti. Kendisini gelip gezip gördüğü, bir süre yaşadığı İstanbul/Anadolulu hissediyordu. Kuşkusuz bunda dostu Gül Işık'ın payı vardı.

İstanbul'a bir geldiğinde ona anlattıkları belleğimdedir. Ki, kendisi de "İstanbul, Palimpsest Kent"te bunu ne güzel anlatmıştı: "İstanbul'u ilk ziyaretimde, bundan yirmi yıl kadar önce, en çok dikkat ettiğim ve bana hemen çekici gelen şey, kentin müthiş bir hayvansı güç salıverdiği izlenimimdi: Ziyaretçiyi daha adımı atar atmaz hazırlıksız yakalayan vahşi, her şeyi yutan, taşkın bir hayatıyet; o keşmekeşi karınca yuvası-kaderin bilmeceli bir kararına boyun eğmiş karıncalar- telaşını ancak hem bir imparatorluk kenti hem üçüncü dünya olan bir başka metropolde bulmuştum: Melez, metek, Portorikolu ve siyah gettolarının beyaz yurttaşın rengini yavaş yavaş değiştirip, tatlı tatlı yozlaştırdığı New York'ta." (*)

Gül Işık'ın şu bakışı Goytisolo'yu yazıda nasıl görmemiz gerektiğine dair önemli ipuçları içerir benim gözümde: "Yazarımız yaşamın anlamını kendi olmaz-uzlaşmaz yalnızlık ve marjinallik konumundan yola çıkarak çözmenin, daha doğrusu yaşamı öyle anlamlandırmanın bizi gerçeğe yaklaştırdığını, insanı daha güvenle, daha uzağa ilettiğini keşfetmiştir: Geleneksel görüşler çerçevesinde "merkez" sayılan, "merkez" sanılan kavramların, yerlerin, ortamların kenarında-kıyısında kalmanın kendisini daha önce fark edemediği -çok daha değerli ve geçerli olan- birçok şeye yakınlıktırdığını fark etmiştir." Onun anlatılarında sürgünlüğü hem zenginlik hem de tamlıklığın bir parçası olarak görürüz.

Kuşatma Hali, Goytisolo'nun Saraybosna tanıklığının romanı olarak çıkar karşımıza. Kuşatma altındaki kentin gerçekliğinde insanın/insanlığın yaşadığı dramın seyrine çıkarır okurunu yazar. Savaşı, çatışmayı var eden her bir şeyi bir bir gözler önüne serer anlatıcı. Yazarın vicdani, yaşanan durumu kayda geçmeyi zorunlu kılar.

Çizim: Barry Scher

Çokdilli/çokkültürlü toplumun bir anda nasıl ayrıştırmaya yöneldiğinin öyküsüne akıl çağının bilgisiyle bakar Goytisolo. Asıl kuşatmanın nerede/nasıl başladığını da gösterir. Bu da gelen içyıkımların birer göstergesi olarak karşımıza çıkar.

Onun bir tür "veda" metni olan *Ara Perde*, bir başka yüzleşme öyküsüdür. Eşi Monique'in ölümü üzerine yaşadığı Marakeş'ten hem içdünyasına hem de yaşadığı coğrafyanın duygu/düşünce iklimine bakar. Onu, "garip bir Avrupalı" kılan her şeyin izlerine burada rastlarız işte. *Osmanlı'nın İstanbul'u* kitabı ile yan yana koyduğumuzda, sürgün kimliği kadar dünya yurttaşı kimliğinin de taşıdığı anlamı pekâlâ görebiliriz. Bize bizi anlatması ise Goytisolo'nun kültürel birikimin bir yansımasıdır.

Yasak Bölge, Çekişme Diyarında adını verdiği iki ciltlik anılarında onun hem yazın coğrafyasının izlerini hem de yaşamının farklı dönemlerinin birikimini gözleriz. Tarihlendirilen zamandansa yaşanan zamanlara döndürür bizi Goytisolo.

Yazmak için giden, yazarak var olan, her adımda insanlığa çağrısını yineleyen Juan Goytisolo; yersiz yurtsuz bir bakışla dünya dilinin nasıl kurulabileceğini da anlatıyor bize. ■

(*) Juan Goytisolo, *Saraybosna Yazıları*; Çev: Ayşen Gür, 1996, Nisan Yayıncılık, 80 s.

(**) Juan Goytisolo, *Yeryüzünde Bir Sürgün*; Hazırlayan ve Çeviren: Neyire Gül Işık, 1992, Metis Yay., 188 s.

MODERN AKLIN DÜNYASI VE BUNALIMI

Anıl Mert Kılıçer

Modernleşmenin toplumsal ve bireysel dünyalarda var ettiği çeşitli handikapların yanı sıra en büyük etkisi zihin dünyamızı tersyüz etmesidir. Modernite ortaya çıkardığı "izm"ler ile geleneksel dünyayı baş aşağı çevirmiştir. Bu sebeple modernlik sanki bir din gibi sistematik bir örgü içerir. Moderniteyle beraber kapitalizm, endüstriyalizm ve demokrasi de birbirinden bağımsız değil, ortak bir değerler sisteminin ürünleridir.

Fransız Devrimi sonrasında özellikle Aydınlanmacıların çalışmalarıyla gelişen ideolojiler, değerler sistemi olarak toplumları biçimlendirmeye anlam kazanmıştır. Ideolojilerin ortak özelliği, toplumlar için doğru olanı belirlemede akla olan mutlak inançlarıdır. Bu yüzden *Dünyevi Aklın Buhranı*'nda Alper Gürkan'ın, zihin dünyamızı tersyüz edilmişliğini göstermeye rasyonalizm üzerinden odaklandığı görülür. Bilginin insan aklıyla tanımlanması nedeniyle rasyonalizme verilen merkezî değer, evrenin açıklanmasında dinin sunduğu anlam dünyasından uzaklaşmaya karşılık gelmektedir. Ancak insan ve aklın merkezde bulunması, sadece dinsel ve ahlaki bir sapmaya yol açmaz. Aynı zamanda geleneksel dünyada bütün olarak kavranan ekonomi, siyaset, aile, sanat gibi toplumsal yapı ve kurumlar da faydacılıktan ötesini gözetmeyen bir anlayışla yeniden oluşturulur. Özellikle bu kavramlar odağa alınarak bir çözümleme yapıldığı için kitap "Felsefe", "Kültür" ve "Toplum" başlıklı üç ana bölüme ayrılmıştır.

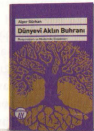
İlk bölümde "Rasyonalizm ve Modern Felsefe" konusuna değinilir. Bu bölümde bilgi, modern bakış açısının bilgiyi biçimlendirmesi, kontrol etmesi ve en önemlisi de bilginin sekülerleşmesi açıklanır. Varoluşun anlamının Tanrı'ndan uzaklaşıp insan odaklı ele alınmasının felsefi arka planı sunulur.

İkinci bölümde ele alınan konuya "Kültür ve Sanatın Akilleştirilmesi"dir. Kültür kavramı uygarlık ve medeniyetten ayrı gelişerek, toplumların yaşam alanları olan tarih, coğrafya içinde biçim kazanmıştır. Toplumların yaşam tarzlarındaki ve sanatsal eğilimlerdeki yeniliklerle modernleşme süreci kendini en çok bu alanda hissettirir. Kültür kelimesi ile kolonyalizm kelimelerinin aynı Latince kökten (colore) gelmiş olmaları, yazara göre aynı amaca hizmet ederek dolaşıma girmeleriyle ilgilidir. Bir toplumsallaşma aracı olan kültüre, bugünkü toplumun gidişatını anlamak

için bakmamız zorunludur. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde benimsenen Batılılaşma düşüncesi bizi kültürel bir belirsizliğe sürüklemiştir. "Batı'nın tekniğini alalım, kültürünü almayalım" anlayışına rağmen sosyal hayatta görülen durum, teknikte birlikte kültür aracılığıyla içselleştirilmiştir. Avrupa uygarlığının tekniğini alırken, kültürünü de içselleştirmiş bir toplum meydana gelmiştir. Bugün de modern dünyayı biçimlendiren Batı kültürü, aklı ve bilgiyi olduğu gibi yerel kültürleri de biçimlendirmektedir. Bu anlamda oluşturulan kültür, küreselleşme adı altında dayatılmakta, insanları ve toplumları tek tip hale getirmeye çalışmaktadır. İnsan maddileşme/dünyevileşme ile çepeçevre sarılmak istenmektedir.

Son bölümde ise "Modernlik, Ideoloji ve Toplum" konusu işlenmiştir. Burada işlenen konu, genel hatları ile ideolojilerin toplum algısı ve toplumlara nasıl yön verdiği üzerinedir. Modern toplumlarda birey, doğuştan gelen haklarından ziyade edindiği statülerle yaşamda kendine yer bulur ve bunu devam ettirir. Bu şekilde toplumsal dünyanın çalışma ve yaşama düzenine uyum sağlar. Ancak feodalizmde de durum bundan çok farklı değildir. Kapitalizmden farklı olarak onda, insanlar doğuştan gelen bir statüye sahiptirler. Modern dünyanın insan hak ve özgürlüklerinden söz ederek başladığı serüvenin geldiği noktada bu kavramların safsataya dönüştükleri görülmüştür.

Sonuç olarak Alper Gürkan'ın modernlikle bütünleşik gördüğü maddileşme ve dünyevileşme, akıl ve bilgi sistemi üzerinden değerlendirilmektedir. Felsefe, kültür ve toplumsal yaşam bu yönden iç içedir. *Dünyevi Aklın Buhranı*'nın nihai amacı da bu sebeple, maddi yaşama odaklanmış akılcılığın hizaya soktuğu zihinlere bir sorgulama olanağı ve yol haritası sunmaktır. ■

Dünyevi Aklın Buhranı
Alper Gürkan
Büyüyen Ay Yayınları

OSMANLI'NIN ÂLİMLERİ VE ÂRİFLERİ

Ekrem Sakar

Osmanlı yurdu bünyesinde bir hayli âlim ve ârif yadı; lâkin bunların pek azının adı bir muhite, bir yapıya, bir kuruma verilmiştir; keza sadece küçük bir kısmı adına anma toplantıları ve seminerler düzenlenir. Onların da çoğu, araştırmacıların malzeme olarak istifade ettikleri eserlerin müellifleri olmaları hasebiyle ilmi toplantı vesilesi olarak zikredilirler. Etrafındaki insanlara, mensubu bulundukları medeniyete ve inandıkları değerlere ilimleriyle ve irfanlarıyla katkısı olan bu kişiler, tarih kitaplarından ziyade şaheşi hafızada yaşarlar. Yani bu büyük insanların hepsi, toplumun bütün kesimleri tarafından bilinmesi de asırlar boyunca ahalî arasında mezkûr kimseleri taniyanlar olduğu gibi, onların yazdıklarını okuyan ve kabirlerini ziyaret eden bir zümre mutlaka mevcuttur. Dolayısıyla Türk kültürüyle uzaktan yakından alakalı olan birisinden, eserlerini okumaya bile en azından milletin fikri ve manevi istikametine yön vermeleri sebebiyle ulemânın ve urefânın varlıklarından haberdar olması beklenir. Aslında biraz tetkikat yapıldığında görülecektir ki, mezkûr şahısların birçoğu sıra dışı bir yaşam sürmüştür; dolayısıyla hayat hikâyeleri oldukça sürükleyicidir.

Yazar Tarık Velioglu'nun *Osmanlı'nın Manevi Sultanları* adını verdiği çalışması, Şeyh Edebâli'den başlayıp Dede Paşa olarak bilinen Musa Baştürk'e kadar olan 700 yıllık bir süre zarfında yaşamış olan âlim, ârif ve veliler arasından seçilmiş 103 bireyin kısa biyografilerini içeren bir kitap. Yaşam öyküleri derlenen fertler kronolojik bir biçimde, vefat tarihlerine göre sıralanmış. Kitabın adı "Osmanlı" tabiri için ihtiva ettiğinden, vefatı 1970'lere değin dayanan kişilerin yer alması garipsenebilir; ancak bunların hepsi Devlet-i Aliyye henüz ayahtayken doğmuş; yani Osmanlı'yı görmüş ve bir taraflarıyla Osmanlı olan kimseler olduğu için kitapta yer bulmaları doğal karşılanabilir. Sahip oldukları şöret, bir yolun kurucusu veya önemli bir temsilcisi olmaları, eserleri ve takipçileri vasıtasıyla içinde bulundukları çağdaki ve günümüzdeki tesirleri kıstas olarak alındığı için kitapta yer verilen isimlerden her birisi birbirinden kıymetli simalar.

Kitaptaki biyografilerin özet mahiyetinde olduğunu belirtmiştik. Çalışmada bulunan şahısların

doğdukları ve yaşadıkları yerler, ömürleri müddetince başlarından geçen önemli hadiseler, kaleme aldıkları eserler ve vefatları hakkında kısa ama tanıtıcı bilgiler verilmiş. Dahası kitabın muhtevası, uluların kendilerine ve mezarlarına ait fotoğraflarla, minyatürlerle, hat resimleriyle ve şüirlerinden yapılan itibaslarla zenginleştirilmiş. Haliyle bu görsel somut materyaller, geçmişte yaşamış olan bir kimsenin hayatını zihninizde canlandırmamıza yardımcı oluyor.

Kitabın adında "manevi sultan" tabirinin kullanılması muktezasınca yer verilenler arasında âlimlerden çok âriflerin bulunduğunu ve maneviyat vurgusunun öne çıktığını görüyoruz. Sultanıklarının manevi olması ehemmiyeti haiz; zira müntesiblerini ve takipçilerini, etten kemikten düşmanlara karşı bir mücadele için tahakküm etmemişler; bunun yerine onların daima içlerinde taşıdıkları o en büyük düşmana, yani nefislerine karşı yürüttükleri savaşı yönetmişler. Yeri gelmişken şunun da altını çizmek gerekir; sadece bu çalışmaya istinaden değil, umumî bir tarih okuması yaptığımızda dikkatimize çarpacaktır ki Türk kültür ve medeniyetine yön vermiş, saçtıkları tohumların meyvelerinin hâlâ yendiği yüce şahısların hemen hemen hepsi birer mutasavvıf. Bunların arasından müridliği, halifelîği veya tarikâtı içinde bir vazifesi olmayıp ilmi çalışmalarıyla ün kazanmış olanların bile kenarından köşesinden bir tarikâtın mensubu olduğunu müşahade edebiliyoruz. Osmanlı'da âlimlerin ve âriflerin genelinin tasavvufî İslâm ekolünün takipçisi birer sufi olmaları, Osmanlı ilim ve irfan tarihinin tasavvufî bir ilişki olduğunu değil, resmen iç içe olduğunu ispatlıyor. Bu kitap sayesinde işbu marifet ehlinin mühim bir kısmını tanıma fırsatını yakalıyoruz. ■

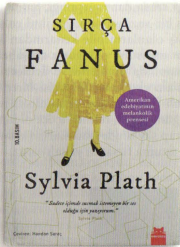
Osmanlı'nın Manevi
Sultanları
Tarık Velioglu
Kapı Yayınları

BİR YAZAR VE KAHRAMANI: SYLVIA PLATH İLE SIRÇA FANUS

Volkan Zamanoglu

Yemek kokusu, kek hamuru, kurabiyeler ve süt: Sırça Fanus'un içindeki renk ve gürlüğü. Oysa nefes alamayan ruhun istegi; Sırça Fanus'un dışındaki karanlık ve sessizlik. Fakat bu kolay değildir ve Sylvia Plath ile Esther Greenwood'un ortak yazgısını oluşturur.

Sylvia yazar, Esther onun mürekkebiyle can bulan kahramandır. İkisi de genç yaşta burs alarak Londra'ya gelen, asla evlenmek istemeyen, annelerinden nefret eden, "her şey olmak" istedikleri için şair olmaya karar veren kadınlardır. "Namus"un sadece kadınlar için söz konusu olması, ikisini de çileden çıkartır. İkisi de Almanca öğrenmek isteyip vakitsizlikten yakınır. Betimleme yaparken yemeklerden ve kokularından yararlanırlar. En çok evi toplarken, kek yaparken ve aynı elbiseyi giyerken hayale dönersürler. Edebiyata dair hırsları, çirpimşıkları, yaşadıkları olumsuzluklar ve üretmemenin sancısı aynıdır. Bir yüzü hayata, diğeri yazıya bakan ananın yansımasıdır. Öyle ki Esther roman yazmak istediğinde kahramanının adını Elaine olarak tasarlar ve şöyle der: "Kitabın kahramanı ben olacaktım ama elbette maskelenmiş olarak. Adım Elaine olacaktı. Elaine.

Sırça Fanus
Sylvia Plath
Çev. Handan Saraç
Kırmızı Kedi Yayınevi

Harfleri parmaklarımla saydım. Esther'de de altı harf vardı. Uğurlu bir rastlantıydı bu." Yansımanın diğer yüzünde uğurlu bir rastlantı olarak Sylvia durur. Sylvia, altı harftir. Esther'in maske olduğu...

Büyük eserlerin yazarlarından intikam aldığı, kaderin kurgusunun romandan çok daha kusursuz olduğu dünyamızda, Sylvia ile Ted'in öyküsü, Esther ile hayata dökülen öyküsünden güçlüdür: Edebiyatla yaşayan iki insan olarak yollarını birleştirdiklerinde, her şey güzeldir Sylvia ve Ted için. Fakat sonra, Ted'in başarıları giderek artarken Sylvia'nın çocuklarına bakıp yemek yapan bir kadına dönüşmesi, huzuru uzaklaştırır. Ardından Ted'in başka kadınlara yönelmesi, Sylvia'nın eşine ve çocuklarına bakarken yazıp üretmemesi, uçurumu derinleştirir: "Öyle kenardayım ki!"

Kendinin de bir kahraman olduğunu bilir Sylvia ve o günleri şöyle anlatır: "Hikâye: Şiirlerinde aşktan, tutkudan bahseden şair kocası olan bir kadın - ki bir ve neşenin ateşi geçtikten sonra - bir de bakar ki kocası (arkadaşlarının sandığı gibi) onun hakkında değil hayallerinin kadını ilham perisi hakkında yazmış! Yıkımı olur bu Sylvia'nın. Sevdığı adamın şiirlerinde kendini bulamadığında uçurumun kenarından taşlar düşer.

Yıpratıcı nice kavgadan sonra ayrılırlar. Sylvia, tıpkı kahramanı gibi türlü ölüm yolları dener. İçinden gelene en çok yaklaştığında, bileğini zayıf bulduğu için damarlarını kesmeyi başaramaz. Daha derindeki bir şeyi yok etmek istediğine karar verir. Uyku hapları alır, olmaz. Kendini küvete, denize bırakır; yetmez. Esther'e de yetmez hiçbir zaman. Kendi iradesiyle öleceğini bilir, fakat onca teşebbüse rağmen başaramaz. Hastaneye yatırılır, elektroşok tedavilerine maruz kalır; acı çeken, sonu olmayan, olmeyen ve yaşamayan zayıf bir bedene dönüşür. "Sırça bir fanusun içinde ölü bir bebek gibi tıklıp kalan insan için dünyanın kendisi kötü bir rüyadır." der. "Uyuyamıyorum. Okuyamıyorum." ikisi için de ortak bir feryattır.

Bu canhıraş kavganın ortasında Esther, Katolikler için intihar etmenin büyük günah olduğunu fark eder. Bize intihar etmeyi yasaklayan din, bizi bunca acıya rağmen kendini öldürmekten alıkoyacak

yöntemleri de geliştirmiş olmalı diye düşünür. İntiharı yasaklıyorsa, hayatta tutacak olan odur. Fakat din dediğimiz şeyin, ilgiyi kestiğimiz anda içimizden uzaklaştığını da fark eder bu sırada. İnanca dayalı bir kavramla uğraşmadığı her an yine kendi, zararlı benliği ile baş başa kalacağını görür. Çözüm olarak rahibe olmayı düşünür. Dünyadan korunmak için kiliseye sığınmayı, dışardan uzaklaşmak için içeriye yakınlaşmayı. Bu fikrini annesiyle paylaşır Esther. Aldığı karşılık, aralarındaki ilişkiyi bilenleri şaşırtmaz fakat ziyadesiyle onur kırıcıdır. Bilim çağında, böyle akıl dışı bir isteği kendi kızına yakıştıramadığını söyler kadın. Böylece hiçbir şey değişmez ve Esther her şeyden vazgeçer: Rahibe olmaktan, annesiyle savaştan, yaşamaktan.

Esther'in kaçınılmaz sonuna bizi ikna ettikten sonra, bir hastane odasında bitirir Sylvia melankolik romanını. Ölümün nasıl olduğu değil, kendisi önemlidir çünkü. Esther, Sylvia'nın kararsızlıkları içinde nihayet ölecektir. Üstelik, kendi kendine ölecektir. Bu his, kahraman için bize yeter. Fakat yazarın gerçek bir sona ihtiyacı vardır: Bir gün, uçurumdan yuvarlanan taşların sesine, mutfaktaki hazırlığın tıkırtıları karışır. Yaptığı kurabiyeleri tabaklara yerleştirir Sylvia. Dolaptan süt çıkarır, iki küçük bardağa döker. Sevimli bir tepsiye özenle dizip çocukların odasına götürür tezgâhtakileri. İki yatağın arasına bırakır sessizce. Kapıyı kapatır. Zemindeki boşluğu bezle, anahtar deliğini bantla kaplar. İçeriye hava girmeyeceğinden ve dışarıya hava çıkmayacağından emin olduktan sonra mutfağa geri döner. Gazi açar. Kafasını fırından içeri sokar. "Sırça fanus" kırılır.

Sylvia Plath

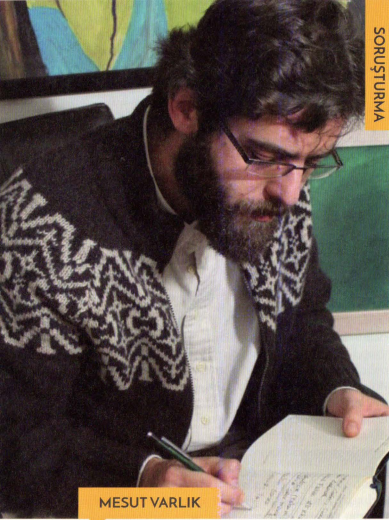
bu. Günlükten daha iyileştirici bir şeyin doğmasındandır. Ted'den ayrı olduğu, kıskançlık krizlerinden uzak, o verimli yıllarında, çocukları uyuttuktan sonra sabaha kadar yazar Sylvia. *Sırça Fanus*'u, günlükten gerçek olanı.

Böylece yazar kahramana, kahraman yazara karışır yine. Sylvia, "Hayatımın geri kalanını nasıl haklı gösterecek, nasıl makul kılacağım?" diye sorar. Esther, "Gökyüzünün yapay, aptal mavisi uzayın hangi noktasında siyaha dönüşüyor?" diye. İkisi de yok olur. Fakat Sylvia'nın öyküsü, içindeki korkunç detayla Esther'inkinden çok daha büyük bir ölümü; *Anna Karenina*'nın trenini hatırlatır: Her şeyin henüz bozulmaya başlamadığı günlerden birinde, Sylvia ve Ted parkta yaralı bir kuş bulup eve getirirler. Onu iyileştirmek için çok uğraşır. Bir hafta geçer fakat kuş karton kutunun içinde acıyla kıvrınmaya devam eder. Kuşun acısını dindirmek için onu öldürmeye karar verirler. Ted, kauçuk banyo hortumunu ocağın gaz memesine takar ve diğer ucunu karton kutunun içine sokar. Sylvia, günlüğüne bu olayı kaydederken "Ben bakamadım bile." der. "Ağladım, ağladım. Ted beş dakika sonra kuşu bana getirdi; ölü, sakın, mükemmel ve güzeldi."

"Ölmek sanattır." der Sylvia böylece. Yemek koku, kek hamuru, kurabiyeler ve süt şişeleri arasında. Ölümü, sanat olur. ■

Bu büyük kırılmadan sonra, renkleri karanlığa, gürlüğü sessizliğe dönüştüren esas sebep tartışılır durur. Sylvia'nın son iki gün boyunca Ted'i arayıp ulaşamadığı öğrenilir örneğin. Ted'in bir şiirinde, Sylvia'nın karlar arasında telefon kulübesine giden hayaletinin onu bırakmadığı duyulur. Vefası şair suçlanır. Sylvia'nın intiharı öncesinde, gece vakti komşusundan istediği pulları hangi mektupta kullandığına bilinmez. Fakat bilinmesi gerekenler vardır. Sözelimi Ted, "Sylvia'nın ölümü engellenmezdi." derken haklıdır. Zira varlığını kabullenemeyen ruhu, anne nefreti ile beslenmiştir hep. Esther'in rahibe olamaması gibi, Sylvia da boşanmak istediğini söylediğinde, anne baskısıyla karşılaşır. Anne, küçük yaşta ölen babanın sebebidi Sylvia için. Sırçada camdır: "Ne düşünceli bir davranış: Başkaları yerine kendini öldürmek. Annemi öldürmek isterdim; bu yüzden kendimi öldürdüm."

Genç kızken tutmaya başladığı günlüğü 1959'da bırakan Sylvia, 1963'te hayatına son verir. İntiharından üç dört yıl evvel ölmüş olmasından değildir

MESUT VARLIK

TAŞRA EDEBİYATI

Hazırlayan: Esra Nur Akbulak

Son dönemde edebiyatta bir furyaya ve neredeyse alt bir türe dönüşen “taşra edebiyatı” meselesiyle karşı karşıyayız. İlk sinemada Nuri Bilge Ceylan etkisiyle vurgulu bir şekilde karşımıza çıktı, son dönemde edebiyatta üzerine en çok konuşulan, yazılan meselelerden biri haline geldi. Öncelikle taşra-merkez dualitesini sorunsallaştırmak gerek. “Ne taşra kaldı ne merkez” derken, öte yandan keskin bir taşra-merkez ayrımıyla karşılaşıyoruz. Üzerine bunca konuşulmasına rağmen, bir tür muammaya dönüşen taşra-merkez ayrımını siz neye bağlıyorsunuz?

Çünkü hâlâ içinde bulunduğumuz yeni durumun adını koyabilmiş değiliz. Taşra da, merkez de dilimizde hâlihazırda var olan ve kavram çantamızın içerisinden çıkardığımız kavramlardan ikisi. Biz de hâlâ onlarla anlamaya ve anlamlandırmaya çalışıyoruz. Halbuki merkezin merkezde olduğu ve etrafında bir taşranın oluştuğu, “dışarı”nın net bir şekilde

ayrıldığı, taşra ve merkez arasında merkez-taşra ilişkisinin kurallarının geçerli olduğu bir adab-ı muâşeret düzleminden söz edemeyiz bugün. Geçmişte taşra-merkez ilişkilenmesinin kendisinin bir kültürü vardı, artık bu yok.

Tarihsel bir hattan söz ediyoruz o halde...

Tabii... Bunu anlayabilmek için filmi biraz seksenlere çekmek gerekiyor. Çünkü seksenlere kadar hem Türkiye’de hem dünyada, merkez ve taşra nispeten netti. Bugün böyle bir netlikten söz edemeyiz, çünkü bu aynı zamanda bir modernite ve bir mobilité sorusu ve sorunu. Seksenlerden itibaren hem dünyada hem Türkiye’de neoliberalleşme ve mobilitenin artmasıyla birlikte işler karışmaya başladı. Türkiye özelinde bilhassa Doğu illerimizden sınırları ortadan kaldıran göç hareketleri oldu. Türk’ün Batı’ya yolculuğu denir ya hâni, 80 itibarıyla de Kürt’ün Batı’ya yolculuğu söz konusuydu. O dönemi en iyi özetleyen cümle, benim için, Cem Karaca’nın arabeskin yükselişi ile alâkalı soruya verdiği cevaptır: “Vaktiyle bizim solcular evlerinin duvarlarına el örmesi heybe ve bağlama aşınca Anadolu’yu evlerinde yaşıyormuş gibi hissederdlerdi. Halbuki o heybenin, bağlamanın sahibi şimdi şehre geldi, bunu anlamıyorlar.” Tam olarak bu: “Gitmesek de görmesek de o köy bizim köyümüzdür.” diye bir şey yok. Hiçbir zaman da olmadı ama bunu anlamamız “biraz” uzun sürdü. Dünyada da, Türkiye’de de bu durumla netliğe kavuşmuş değil. Trump’ın şerifleri toplayıp toplantı yapması da bir taşra meselesi ve muammasıdır aslında. Dolayısıyla merkez ve taşranın arasında edebiyattan tapu-kadastrasına kadar her anlamda, sınırları belli olmasa da bir ilişkilenme hali her zaman vardı ve bugün de var, bambaşka biçimlerde de olsa.

Edediginiz gibi bir muamma ve bilinmezlik durumu geçerli taşra ve taşra-merkez ayrımı için. “Taşra sıkıntısı” diye neredeyse fenomenleşmiş bir kavram var, ya da arabesk bugün hiç görmediği kadar ilgi görüyor “merkez” tarafından. Biz bir grup merkezde yaşayan insan, neden taşradaki dünyayla ve taşralının sıkıntısıyla bu denli ilgilinen olduk? Son dönemde özellikle İletişim Yayınları onlarca “Ankara”, “bozkır” ve “taşra” temalı kitaplar çıkardı mesela. Bu ilgi bir anlamda bilinmezlikten mi kaynaklanıyor sizce? Ya da her şeyin ayrılaştığı bir dünyada bize farklı gibi görünen bir şey olduğu için mi tutunuyoruz bu kavrama bu kadar?

Aynı zamanda da bir miktar zamanla ilgili, zamanın hızlanmasıyla ilgili bir ilgi. Seksenlerden itibaren liberalleşmeyle birlikte gündelik hayatın kendisinin

bir hızlanma söz konusu. Kapitalizmin normal bir süreci aslında ama, biz buna alışık değildik ve kimse de bizi alıştırmadı. Birden hayatımız hızlanıverdi, ama taşra diye adlandırdığımız o koca coğrafyada nispeten daha yavaş bir hayat var. Tabii burada şu ayrımı yapmak lazım; taşra ile kırsal aynı şey değildir her zaman için. Taşra bir büyük başlık, ama bunun içinde kırsal var, köy yaşamı var, ilçe merkezi var. Bunların her birinin hızı da merkeze yaklaştıkça idarî anlamda özellikle artıyor, buraya benzemeye başlıyor. Eskişehir merkeziyle burası arasında bir fark yok, kırsal için böyle değil, kasabada bilhassa. Yavaşlaşan zamana bir romantik özlem var aslında. “Bir gidelim de kafamızı dinleyelim” cümlesiyle kendini bulan, son bir yıldır iyice patlayan bir özlem... Merkezkaç durumu; için politik taraflarının ötesinde merkezdeki hız ve ona yetişme yoruculuğu, özellikle istanbulun yutuculuğu...

İstanbul kaçılan, insanı yutan bir yer; megapol bir merkez. Son yıllarda İstanbul'dan bir yerlere kaçılıyor. İstanbul dışında kalan neresi varsa taşradır gibi bir denkleme katılıyor musunuz?

İstanbul seksenlere kadar merkezdi, 1453'ten beri. Başkenti Ankara yaptılar, yine durum değişmedi. Ellilerde, altmışlarda, yetmişlerde Yaşar Kemallerin yazar olmak için İstanbul'a taşınması bu durumun göstergesi. Yaşar Kemal, Çukurova'da yazmaya devam edip mektupla romanlarını göndermedi İstanbul'a. Merkez ile taşra ayrımı gayet netti çünkü; eğer burada görünmek istiyorsan, buraya gelmek ve kendini göstermek zorundaydın, oyuna katılmak zorundaydın. Buraya geleceksin ve Abidin Dino ile tanışacaksın, o da senin resmini çecek, Ara Güler fotoğrafını çekecek, İstiklâl'de yazar dostlarınla karşılaşacaksın... Aynı şey sayısız yazar için de geçerliydi. O zaman evet; İstanbul bir merkezdi, net bir şekilde tek merkezdi. Ama 80'lerden itibaren, özellikle 90'lardan itibaren mobilitenin artması ve internet teknolojisinin oyuna dâhil olmasıyla birlikte işler karışmaya başladı. İhsan Oktay Anar, evinden çıkmaksızın bütün Türkiye'de çok satan bir romancı haline gelebildi. Hasan Ali Toptaş'ın Eryaman'dan dışarı çıkışları bile sayılıyken, bugün kitapları bilmemkaç dile çevrilmiş bir yazar haline gelebiliyor. Dolayısıyla başka bir paradigmanın içindeyiz artık; o yüzden İstanbul'un dışı taşradır gibi bir durum yok bugün.

Peki yayınevlerinin taşra ilgisini neye bağlıyorsunuz?

Bu ilgi bugün taşranın ekmeğini yemeye yönelik bir ilgiye dönüştü, çünkü satıyor da. Edebî kriterlerden çıkıp kararlar, neredeyse yazar Ankaralı mı

Yozgatlı mı gibi son derece tali unsurlar üzerinden verilir oldu. Hâlbuki Selim İleri'nin hayatı boyunca İstanbul'u yazmasıyla, Hasan Ali Toptaş'ın taşrayı yazması arasında çok bir fark yok. İkisi de hayatlarının geçtiği mekânları edebî mekân olarak kullanıyorlar. Yoksa Gogol'ün bir öyküsünün bir köyde geçmesi onu taşra edebiyatı/edebiyatçısı yapmaz. Taşra edebiyatı başka bir şey, taşra-edebiyat ilişkisi başka bir şey. Abartmamak gerek. Bu bir tuzağa dönüştü ve taşra romantizmi haline geldi. Yayınevleri de bu tuzağa düşüyor, taşraya koy sepete deniyor neredeyse artık. Dedğim gibi, taşra ve merkez ilişkileri bağlamında henüz oturmuş bir adab-ı muâşeret yok, çünkü bir geçiş sürecindeyiz. Kuracağımız cümlelerin ilk kısmı; “Ne merkez kaldı ne taşra”. Peki, cümlelerin ikinci yarısı? Ne yaşıyoruz, daha onun adımı koyabilmiz değiliz; onun kültürü, marjinalite ve adab-ı muâşereti henüz oturmuş durumda değil. İstanbul'u anlatmak bir yazarı merkezin yazarı yapmıyorsa, kasabayı anlatmak da bir yazarı taşra yazarı haline getirmez. Mesela Orhan Kemal, Yaşar Kemal gibi adamlar İstanbul'u anlatmayan hatta Anadolu efsanelerini romanlaştıran eserler verdikleri zaman kimse onları dar bir tasnife sıkıştırmıyordu. Ya da kimse onlara, “Sen taşrayı anlatıyorsun, bunu şu yayınevinden bastır” demiyordu. Eserlerinin diline ve edebî kıstaslara uygunluğuna bakılıyordu, edebî kriterler üzerinden yol alan bir değerlendirmeye tabi tutuluyorlardı. Bugün bir adab-ı muâşeret yok derken, tam olarak bu durumdan bahsediyoruz aslında. Bugün, dedğimiz gibi tali meseleler üzerinden karar veriliyor bir eserin yayımlanmaya değer olup olmadığına ve taşra meselesi de bu durumdan payesini alan meselelerden biri oldu. ■

BERNARD LEWIS'İ OKUMAK

Abdurrahman Üzülmec

İslam ve Türkiye tarihiyle ilgilenen herkes mütebah-hir oryantalist Bernard Lewis'in ismini biliyordur. *Batı ve İslam* adlı eserini artık Türkçe okumak da mümkün. (Akılçelen Kitaplar, 2017) Eser -en eskisi 1976, en yenileri ise 1992 yılında olmak üzere- daha önce çeşitli süreli yayınlarda yayımlanmış on bir makalenin yeniden düzenlenmesi ile oluşturulmuş.

Lewis'in diğer kitaplarını okuyanlar bu eserde yeni bir şey bulamayabilirler. Sadece serdedilen fikirler değil, aynı zamanda çeşitli vesilelerle serimlenen malumat da bir yenilik ya da farklılık yok denilebilir. Daha önceden Türkçeye çevrilmiş olan *Tarihîte Araplar, Modern Türkiye'nin Doğuşu, İslâm'ın Siyasal Söylemi*, (başka bir çevirisi *İslâm'ın Siyasal Dili* adıyla çıkmıştır) *Müslümanların Avrupa'yı Keşfi, Çatışan Kültürler: Keşişler Çağında Hristiyanlar Müslümanlar Yahudiler* gibi kitaplarında ileri sürdüğü düşünceler ile bu kitapta serdedilen fikirler birbirinin aynı. Kitabın ilk iki makalesi olan ve kitabın üçte birini oluşturan "Avrupa ve İslam" ve "Gayr-i Müslim İdareci Altındaki Müslüman Nüfusların Konumu: Hukuki ve Tarihî Düşünceler" *Müslümanların Avrupa'yı Keşfi* adlı kitabının uzun bir özeti sayılabilir. "Vatan ve Özgürlük" başlıklı makale ise *Modern Türkiye'nin Doğuşu* kitabındaki bir bölümün başta Mısır olmak üzere diğer İslam ülkelerindeki gelişmelerin dâhil edilerek yeniden düzenlenmiş hâli sanki.

Bunlardan daha önemlisi ise Lewis'in önkabul ve fikirleri. "Ön kabul" ya da "fikir" olarak tanımlayabileceğimiz iki izlegi bu eserde de yakalamamak mümkün değil.

Bunlardan biri tarih boyunca Müslümanların Hristiyanlara karşı hoşgörüsüne karşın Hristiyanların Müslümanlara karşı hoşgörü-süz-lüğü. Müslümanlar cizye vermek koşuluyla hâkimiyetleri altına aldıkları Hristiyanların -aynı şekilde Yahudilerin- can emniyeti ve din özgürlüklerini garanti altına aldılar. Bunun bir sonucu olarak Arap yarımadasının dışına çıkan ilk Müslümanların Bizans'tan devraldığı Asya ve Afrika topraklarındaki Hristiyan cemaatler günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Avrupalı Hristiyanlar ise Müslümanlara karşı bu şekilde davranmayarak birbirinden farksız üç seçenek sundular: "ölüm, din değiştirme ya da sürgün". Malum, sadece Sicilya ve Endülüs gibi yerlerde değil, XIX. yüzyılda Hristiyan hâkimiyetine giren Yunanistan Krallığı'nın kurulduğu Mora'da dahi Müslüman nüfusun yerinde çoktan beridir yellere esiyor. Numune olsun diye, vev bir tek kişiye dahi yaşama hakkı verilmemiştir. Lewis bu durumu şöyle açıklıyor: "Hristiyanlık İslamiyet'ten daha eski bir dindir. Bundan dolayı bu dini kökünden reddetmesi teolojik bir zorunluluktur. İslam için Hristiyanlık ise -nesh edilmiş olsa da- bağrında hakikat unsurlarını da taşır. Bundan dolayı birbirlerini karşı tutumları da farklıdır. Nitekim Hristiyanlar Müslümanlara yaşama hakkı tanımazken Yahudiler -zaman zaman ağır baskılara maruz kalsalar da- en azından Eski Ahit'e inandıkları için hoşgörüye mazhar olabilmişlerdir."

Bu açıklama iki açıdan sorunludur: Birincisi klasik oryantalist, dolayısıyla da özcü bir bakıştır bu. Söz konusu hoşgörü-süz-lüğü açıklama örneğinde olduğu gibi tarihi, dinî inançlara indirgenerek izah etmenin yetersizliği açıktır. Aynen vaktiyle F. Braudel'in

İspanya'dan Müslüman ve Yahudilerin sürgün edilmesine karşın II. Bayezid'in tam aksine onları kendi topraklarına kabul etmesinin salt "nüfus" yoğunluğu ya da azlığına indirgerek açıklaması gibi.

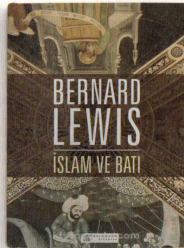
Lewis'in iddiasının aksine genelde Yahudilerin de hoşgörüyü mazhar olmadığı da bilinmektedir. Bundan dolayı kendi dışındakine yaşama hakkı tanımayan bu horgörüü Batılı kültürlerin yapısal bir özelliği olarak okumak daha doğru olur. Aksi halde anti-Semitizm ve Holokost'u açıklamak mümkün olmayacaktır. Ya da yapılan açıklama Alman burjuvazisinin iki savaş arasında kendini güvende hissetmediği fikrine bağlamak (Eric Fromm) tezi gibi sathi olacaktır. Kısacası Batı hoşgörüsüzlüğü Hristiyanlığın İslam'dan daha eski bir din olmasına bağlayarak açıklamak ikna edici değildir. "Anti-Semitizm Alman Hristiyanlarının sevgi dini adına muhafaza ettiklerinden başka bir şey değildir." (Adorno) Dolayısıyla Avrupa-Hristiyan hoşgörüsüzlüğüne sadece Müslümanlara yönelik bir durum olduğu (Yahudileri kapsamadığı) tezi gerçeği yansıtmaz. Keza Lewis'in zikredilen teolojik açıklamaları -mantıklı görünse de- Yahudilikle ilgi hâkim anlayışı yansıtmadığı ve aksi yönde yorumların olduğunu da belirtmeliyiz.* Ancak bu istisnalaştırmanın Müslümanlara/İslam dünyasına karşı, en başta Evanjelizm olmak üzere Hristiyan-Yahudi ittifakının ihtiyaç duyduğu meşrulaştırmaya hizmet ettiği ise ihtahtan varestedir.

Diğeri ise Avrupalıların nerdeyse baştan beri Müslümanları merak etmesi ve onlarla ilgili malumat toplamaları, çeşitli dilleri öğrenmelerine rağmen Müslümanların Avrupa'yı hiç merak etmemesi, hiçbir Batılı dili öğrenmeye gerek görmemeleri, hatta zamanla Avrupa dillerini öğrenmeyi zül addeden bir kültür geliştirmeleri. Lewis bu basit bilgiyi "ötekisi" üzerinden Batı'yı tanımlamak için kullanıyor adeta. Zira böylece İslam dünyasının ataletine karşın "Batı" dünyasına egemen olan tatmin edilmesi güç araştırmacı ruhuna dikkat çekmektedir. Oysaki bizzat onun makale ve kitaplarında verdiği bilgiden hareketle dahi bu realitenin nedenini anlayabiliriz. Müslümanların Bizans dışındaki Avrupa kültürleriyle ilgilenmemeleri basit bir nedene dayanıyordu. Kendisinin de çeşitli defalar zikrettiği gibi Müslümanlar için Ortaçağ'da Avrupa XIX. yüzyıl Avrupa'sından Afrika'nın görüldüğü gibi görünüyordu. Müslümanların onlarla ilgilenmelerini veya Avrupa dillerini öğrenmelerini gerektirecek bir neden yoktu. XV. yüzyılın başında vefat eden İbn Haldun sadece Arapça biliyordu. Başka bir dili bilmesini zorunlu kılacak bir durum da yoktu. O dönemlerde -bilim dili Arapça olduğu için- bu durumun Avrupa için

sözkonusu olmadığı ise açıktır. Keza Avrupalıların dini nedenlerle Yunanca, İbranice, Aramice gibi bazı dillerle hasır neşir olma zorunluluğu vardı. Gene mütemadiyen geri çekildikleri ve geri oldukları İslam karşısında Arapça ve Türkçe gibi dillere merak sarmaları doğaldır. Aynen Müslümanların kayıtsızlığı gibi. Dolayısıyla Doğu ve Batı'da oluşan farklı kültür, farklı tarihlerin doğal bir sonucudur. Hâl böyleyken kaygan zeminde hareket ederek spesifik bir bilginin genel şarkiyatçı/oryantalist tezleri (tembel ve meraksız Doğulu, çalışan, meraklı ve araştırmacı Batılı) doğrulayan bir araca dönüştürülmesi kabul edilebilir değildir.

Tam burada o malum meseleye temas etmiş oluyoruz: *Şarkiyatçılık*. Nitekim sözkonusu ettiğimiz kitapta (*İslam ve Batı*) hem Edward W. Said'e hem de genel mânâda oryantalizme yöneltilen eleştirilere cevap verdiği "The Question of Orientalism" (1982) adlı makalesinin çevirisi de var. Lewis bu makalede Şarkiyatçıların elde ettikleri ya da ürettikleri bilgiyi Doğu üzerinde tahakküm kurmanın bir aracı olarak kullanıldığı fikrini kabul etmiyor. Önemli olan kullanılan yöntem ve üretilen bilginin tek başına doğru olup olmadığıdır ona göre. Bir tahakküm aracı olarak söylem diye bir şey de yok zaten. Michel Foucault diye birinin hiç yaşamadığını da söyleyecek nedeysen ama dili varmıyor. Nedense? ■

* "Hristiyanlık ile Yahudilik arasındaki belginin farklılığı -ki bunlardan birisi Oğul'un takipçileri tarafından Baba'nın nefretini besler- anti-Semitizm'in teolojik kökeninde yatarakızdır." Roland Boer, *Genetin Ziyafeti*, Çev. Melih Pekdemir, İstanbul: Ayın, 2013, s. 506

İslam ve Batı
Bernard Lewis
Çev. Çağdaş Sümer
Akıl Çelen Kitaplar

EVSIZLİK ÖYKÜSÜ

Merve Akbaş

@merveakbas

Midilli Adası'nın ıssız tepelerinde, kendi haline bırakılmış, tavanı çökük, duvarları yıkık bir cami. Cami avlusunda bir zeytin ağacı. O ağaca yaslanmış yaşlı bir adam. Halis zeytinyağından sabunlar, taş kırma yeşil zeytinler, bal kovanından yeni alınmış biraz bal ve sisli bir akşamüzeri denizin karşı yakasından gülmeyen Ayvalık. Güzide Ertürk'ün yeni öykü kitabı *Kaplumbağa Gölgesi*'nden bahsediyoruz. Ama hikâyemizin kahramanları sadece bunlar değil. Biraz Halep, biraz İstanbul, çokça Portland da var satırların içinde. Ertürk, kıyıya vuran mülteci botlarından, Ümrân'dan, ölü bedenlerden, ucuz hayatlardan da haber getiriyor bize. Sonra da hunharca soruyor okura: "Annen öldü, hangi dilde söylenir?"

Ertürk, Türk edebiyatının genç öykücülerinden. Bir yazarın "genç" öykücü olmaktan "öykücü" olmaya giden yolu kaç kitaptan geçiyor, bilemiyoruz. Bunun bir sayıyla belirlenebileceğini söylemek de mümkün değil tabii. Yine de belirelim, elimizde tuttuğumuz kitap Ertürk'ün dördüncü kitabı. Bunlardan üçünde okura öykülerini sunmuş. Belki de artık duymaktan sıkılmış olabileceği bir ayrımı da var kendi hikâyesinde: Genç öykücümüz yazarlık atölyelerinin edebiyata kazandırdığı isimlerden.

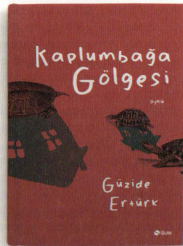
Ertürk uzun soluklu öyküsü *Kaplumbağa Gölgesi*'nde bize yaşlı ve huysuz hemşire Melina ile anlatıcı arasındaki mektupları sunuyor. Karakterlerimizin hepsi evini kaybetmiş, kendine yeni bir yuva bulmaya çalışan veya bir eve sahip olmaktan çoktan vazgeçmiş kişiler. Bir kaplumbağa gibi, evleriyle birlikte yaşıyorlar. Bu ev bazen bir tekerlekli sandalye, bazen de bir lağım oluyor. Birbirlerine yazdıkları mektuplar da bir sığınak oluşturuyor. Gözlerini kapattıklarında gördükleri hayali ev de bunun parçası. Evsiz kalanlar, kovulanlar, evsizliği tercih edenler yazarın gurbette oluşunun bir yansıması olabilir pekâlâ.

Kitabın en keyifli taraflarından biri, anlatıcı ve Melina'nın arasındaki söz duelloları. İlk bölümlerinde bireysel özellikleriyle ön plana çıkan bu iki karakter bir süre sonra iki yakın arkadaşşa, dert ortağına dönüşüyor. Biri Portland'da, sığınak çadırında memleketini özleyen bir Türk, diğeri ise huysuz, yaşlı hemşire. Birbirinden çok farklı bu iki insanı ayrı ayrı konuşuyor yazar. Bize fiziksel özellikleri anlatılmıyor. Ama kelimelere öyle yansıyor ki karakter yapıları, gözümüzün önünde yüzleri de beliriyor.

Hikâyeye dönecek olursak, her şeyden kaçmak uzaklaşmak isteyen hemşiremiz önce bir sığınagin

küçük çadırından, sonra da Midilli'de gönüllü sağlık çalışanlarının içinde selam ediyor bize. Anlatıcıyla mektuplaşmaları böyle başlıyor. Birbirlerine, kendi hikâyelerini anlatıyorlar. Tam 11 bölüm boyunca anlatıcının içinde bulunduğu girdaptan çıkıp çıkmayacağını düşünüyoruz. Melina'ya ne olduğunu, Ümrân'ın Ümrân bebekle bir bağı olup olmadığını ve tabii Arılar Kraliçesi Vasilisa'yı... Hikâyenin içinde gizemli, hayali öğeler bulmak da mümkün. Bu belki de yazarın alametifarıkası.

Önce Portland, sonra Midilli, biraz Halep Çarşısı... Sayfalar ilerledikçe biz bu seyahatlere şaşırmamaya başlıyoruz. Sonunun nereye varacağını bir türlü kestiremedigimiz hikâyeler kimi zaman şaşırtıyor, kimi zaman da bir acının içine sürüklüyor. Ertürk verdiği eski bir röportajda tam böyle bir cümle kuruyor: "İnsan, yazdıkça nereye varacağını seziyor ve yolun sonuna gelmeden hiçbir şeyi tam mânâsıyla bilmiyor." Bu cümle, yazarın karakterlerini okuma serüveni için de kurulabilir pekâlâ. İlk sayfalarda tanıştığımız karakterler yavaşça başka kimselere, hiç tanımadığımız ruhlarla dönüşüyorlar. Biz tanımıyoruz ancak onlar birbirlerini hayli iyi tanıyor. Biraz da birbirlerine dönüşüyorlar. Aslında tam da bu kısmı okur için can sıkıcı. Üzerinde daha farklı biçimde çalışılsa roman tadı verecek uzun bir öykü bu. Her karakteri akılda kalıcı. Keyifli bir üslup da demeyelim buna. Çünkü hem keyifli hem de incelikli bir üslup satırlardaki. Şansımız bu. ■

Kaplumbağa Gölgesi
Güzide Ertürk
Şule Yayınları

"MASTER ALGORİTMA": YAPAY ZEKÂNIN GELECEĞİ

Fırat Demirel

@firatdemirel

"Uygarlık, üzerinde hiç düşünmeden gerçekleştirilebileceğimiz önemli işlemlerin sayısının artmasıyla ilerler."

Arka Kapak / Alfred North Whitehead

İster yaratılışa ister doğanın kendini yarattığına inanın, insan ırkının on binlerce yıl içinde çarpıcı bir ilerleme kaydettiği reddedilemez bir gerçektir. Bu ilerlemenin tarihi ise insanoglunun makine icat etme yeteneğiyle paralel bir seyir izler. Whitehead'ın yukarıdaki sözü de sınıırım tam olarak buna işaret ediyor. Yani dünyaya tahakküm etme hevesinden vazgeçmeyen insanoglunun işleri otomatize etme konusundaki azminin devam edeceğine ve hatta devam etmesi gerektiğine...

Sibernetiğin (canlı ve cansız tüm karmaşık sistemlerin denetlenmesi ve yönetilmesini inceleyen bilim dalıdır) başlangıcı El Cezeri ile 12. yüzyıla kadar uzansa da Sanayi Devrimi mekanik ilerleyişimizin en keskin dönüm noktası oldu. Son 20-30 yılda ise bilgisayarların getirdiği güç, insanoglunun yazılım ile yapabileceklerinin sonsuz bir derinliği olduğunu gösterdi. Bir zamanların popüler tarayıcısı Netscape'in kurucusu ve bugününlerin önemli teknoloji yatırımcısı Marc Andreessen'in "Yazılım dünyayı yutuyor." sözü de yine bu bağlamda yerine oturuyor. Hiç düşünmeden gerçekleştirilebileceğimiz önemli işlemlerin sayısı hızla artıyor.

Bu ilerleyişin günümüzde geldiği son noktaya baktığımızda ise yapay zekâ ve makine öğrenmesini diğer bir değişle yapay öğrenmeyi görüyoruz. Kendi kendine öğrenen sistemler doğal olarak insanoglunun hiç düşünmeden gerçekleştirilebileceği önemli işlemlerin sayısını hızla artırıyor. Bu hızlı ilerleme Ray Kurzweil gibi isimlere göre ilerleyen yıllarda "tekilik dünyası"nın kapısını mutlak surette aralayacak ve makine zekâsının insan zekâsını geride bırakacağı noktaya, Turing Noktası'na ulaşacağız. Bu noktada biraz solumlandığımızda karşımıza iki bilinmeyen çıkıyor; ilki bu noktaya ulaşış ulaşamayacağımız, ikincisiyse bu kırılma noktasının insanoglunun geleceği için bir tehdit olup olmadığı. Washington Üniversitesi'nde Bilgisayar bilimi profesörü olan Pedro Domingos da bu

ilk sorunun peşine düşüyor ve *Master Algoritma* adlı kitabıyla yapay öğrenmenin hayatımızı nasıl değiştireceğine ışık tutuyor. Yapay öğrenme konusunda tutkulu bir bilim insanı olan Domingos, "Harika şeylere açsanız yapay öğrenme tam bir entelektüel ziyafettir." diyerek kapıyı aralıyor ve bizi Turing Noktası'na götüreceğini söylediği "Master Algoritma"yı nasıl inşa edeceğimizi anlatmaya başlıyor.

Domingos'a göre "Master Algoritma", her türden alandaki veriden bilgiye ulaşmak için kullanılabileceğimiz genel amaçlı bir öğrenici ve mutasyyonlarla kendini sürekli yenileyen kanser hücrelerini yenmekten, birebir kopyamız olacak robotlar inşa etmeye kadar birçok şeyin kapısını bu öğrenici aralayacak. Kitabın büyük bölümünde "Master Algoritma"nın nasıl modellenebileceğini anlatmaya çalışan Domingos, beş farklı bilimsel yaklaşımın temsilcilerini (sembolistler, benzeşimciler, bayesciler, bağlantıcılar ve evrimciler) buluşturduğu bir çalışma şemasıyla hedefe ulaşabileceğini söylüyor. Domingos her ne kadar bu işe inanarak iddialarını savunsa da, kitabın son bölümünde bu işin pek kolay olmadığını itiraf ediyor. İnsan-bilgisayar-tanrı özneleri etrafında bir zihin inşa etmenin sancısını dışa vuruyor. Kitabın sonunda yapay öğrenme konusunda çalışanların "Master Algoritma"nın geliştirilmesine destek vermesini isteyen Domingos'u ilerlemeci bir iyimser olarak tanımlamam sınıırım yanlış olmaz. Hatta bu iyimserliğini robot askerlerin geliştirilmesini mantıklı bulacak kadar ileri taşıyor.

Eğer herhangi bir şekilde yapay zekânın ilerleyişine ilgi duyuyorsanız *Master Algoritma*'yı okumanızda fayda var. Zira Pedro Domingos'un önerileri tamamen yanlış olsa bile "Master Algoritma"ya giden hatalı yollardan biri daha keşfedilmiş demektir. ■

Master Algoritma
Pedro Domingos
Çev. Tufan Göbekçin
Paloma Yayınevi

HEGEL İDEALİZMİ VE DİN FELSEFESİ

Alper Gürkan

Felsefi yönden en genel anlamıyla idealizm, gerçekliğe dair bakış açısında kavramsal veya tinsel olanın maddi olana karşı önceliğini savunan düşünceleri imler. Idealist bakış açısı itibarıyla dış gerçeklik olarak algılanan maddesel dünyanın zihinden bağımsız olarak var olmayacağı değerlendirilir. Bu yönden idealizm ile genel olarak maddeci düşüncenin zıddı bir felsefeye gönderme yapılır. Antik Yunan doğa filozoflarından sonra gelen Platon ve Aristoteles gibi isimler tarafından temel savları sistematik biçimde yapılandırılmışsa da, idealist felsefe onlarla sınırlı kalmamış ve varlık, oluş, töz, kavram gibi metafizik meseleleri sürekli ile alakarak her dönemde yeni açılımlara erişmiştir.

İdealist felsefenin modern dönemde bilhassa önemli hâle geldiği Alman felsefesi etkileri bugüne dek uzanan bir geleneğe sahiptir. Kant, Fichte, Schelling gibi isimlerin ele alıp tartıştıkları özne, nesne, idea, mutlaklık, sonsuzluk gibi kavramlar arasında insan ve bilgisi üzerine sayısız izah yollarına gidilmiştir. Alman idealist geleneği sadece felsefe alanında değil, daha sonrasında sanatsal ve hatta siyasi düşünce ve yönelimleri de karakterize eder. Metafizik düşünceden fazla olarak Marx gibi maddeci felsefenin düşünce uğraklarında da bu geleneğin izleri belirgindir. Bilindiği üzere Marx'ın tarihsel materyalizmi ve diyalektik metodunu biçimlendiren esin, filozof Hegel'den gelir. Bugün de devam eden gerçeklik tartışmalarında hâlâ onun geliştirdiği mutlak idealizmin ve diyalektik yöntemin etkilerini gözlemlemek mümkündür.

Hegelci idealizm özü itibarıyla felsefeyi üç kısım olarak kurgular: mantık bilimi, doğa felsefesi ve tinsel felsefesi. Bu kapsamda var olma, mutlak ideayla veya kavramların kavramı olarak adlandırılan "tanrı" idesinden hareketle açıklanır ve önce doğa ile en sonda da tinsel ile mutlak ideanın bir gerçeklik olarak kendini dışa vurduğu düşünülür. Hegel'in ismiyle beraber sıkça kullanılan tın kavramı, en kaba anlamıyla insanın tarihsel ve kültürel varlığıyla doğaya kattığı her şeyi ifade eder. Bu sebeple tın, son amaç olarak varlığa çıkma veya kendini dışa vurma eylemini insan aracılığıyla yapar. Bu yönden insan, Hegel felsefesi için Tanrı'nın akıl üzerinden kendini bilmesinde bir araç olarak tasvir edilebilir. İnsan akıl vasıtasıyla doğanın bilincsizliğini aşmakta ve tinsel bir varlık olarak duyumsama, tahayyül ve kavramaya sahip bir canlı olmaktadır. Böylece insanın sanat, din ve felsefe ile tinsel gelişmeye eriştiği düşünülür.

Hegel'e göre algı ve duyumsamanın verimi sanatken, kavrama gücü felsefe ile gerçekleşmekte, tasarımlama

ya da tahayyül melekesi de din ile ilgilidir. 1821-1831 yılları arasında Berlin Üniversitesi'nde verdiği derslerin derlemesinden oluşan *Din Felsefesi Dersleri*'nde dine atfettiği insanî tasarımlama gücünü aynı zamanda felsefeyle de bütünleşik olarak değerlendirir. Felsefi olarak ele aldığı Mutlak Tın'ı, dinî anlamda tanrısal bir içerik olarak belirler: Din içinde bilinebilir olan Tanrı, kendinden dolayı ve kendisi için varlığıyla mutlaktır ve bu sebeple esasen din ve felsefe de aynı konuyu, Tanrı'yı ve onun açıklanmasını ele alan iki yöntemi ifade ederler. Felsefenin içeriği, ihtiyacı ve ilgisinin dinle tamamen ortak olduğunu yazan Hegel'e göre felsefe ebedi hakikat olan Tanrı'ya yönelerek dinî açıklar ve böylece kendini de açıklamış olur. Felsefeyi dünyevî olmayanın bilileşik bilgisi olarak tanımlayan filozof, din olgusunun felsefedeki yerini belirledikten sonra onu, Aydınlanma dönemi sonrasındaki anlamı, tanrı kavramı ve törellikle ilişkili mit ve kült gibi olgular etrafında tartışır. Bu tartışmalar büyük ölçüde Tanrı tasavvurunun, yüksek kavramsal çerçeve ile törel ve özel gerçeklik arasındaki anlamlarının keşfine odaklanmıştır.

Şu not edilmelidir ki, Hegel'in özellikle Hristiyanlık ve devlet kavramına dair düşünceleri, hem yaşadığı dönemde hem de sonrasında eleştirilmiş ve felsefesi bazıları bir meşrulaştırma düzeneği olarak da görülmüştür. Bunun başlıca sebebi, varoluşsal durumu mantıksal gerekçilikle özdeş olarak açıklamasıdır. Ona göre gerçeklik sahasına çıkan bir olgu, ancak akli bir gerekliliğin sonucu olarak, yani tinsel bir belirlemenin olarak ortaya çıkar. Bu bakış açısının, Prusya devletinin politikalarına hizmet ettiği ve Protestan inancını rasyonalize etme amacı taşıdığı değerlendirilmiştir. Ancak her hâlikârdâ Hegel, ortaya koyduğu idealizm ve felsefi metodolojisiyle modern felsefede büyük düşünsel etkiler yapmış bir filozof olarak belki de felsefenin esas meşalesine, soru sorma sanatına hizmet etmiştir daha ziyade. ■

Din Felsefesi Dersleri
Georg W.F. Hegel
Çev. Doğan Naci Kadioğlu
Pinhan Yayıncılık

HAYATINI İKİYE BÖLEN BİR YAZAR: GEORGES PEREC

Nihal Yormaz

Georges Perec, 7 Mart 1936'da Paris'in işçi sınıfı mahallesi olarak bilinen Belleville bölgesinde doğdu. Polonyalı birer Yahudi olan ve Fransa'ya 1920'lerde göç eden İcek Judko ve Cyrla Peretz çiftinin tek oğluydu. Perec henüz 4 yaşındayken İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransız ordusunda asker olan babası, savaşa aldığı bir yaraya zamanında müdahale edilememesi yüzünden öldü. Annesinin ölümü ise biraz daha şaibeliydi. Anne Cyrla Peretz, Nazi soykırımı sırasında ortadan kaybolmuş ve onun önce Drancy'ye, sonra Auschwitz'e gönderilerek orada öldürüldüğüne inanılmıştı. Fakat işin aslı hiçbir zaman net olarak öğrenilemedi. Ancak ailenin kalan üyelerinin de diğer Nazi kamplarında öldürülmüş olduğunun bilimesi bu teoriyi doğru çıkarıyordu. Hem annesini hem babasını kaybeden Perec, halası ve eniştesi tarafından önce himaye altına alınmış sonrasında ise onlar tarafından resmi olarak evlat edinilmişti.

Yatılı bir Katolik okulundan mezun olmasının hemen ardından Sorbonne'da Tarih ve Sosyoloji okumaya başlayan Perec bir yandan öğrenimine devam ederken bir yandan da eleştiri yazıları ve makaleler yazmaya başlamıştı. Bu süreçte ünlü yazar ve sosyolog Jean Duvignaud'da felsefe dersleri almış ve Duvignaud da Perec'i yazması için teşvik ederek ona akıl hocalığı yapmıştı. Perec, iki yıl askerlik yaptıktan sonra bir öğretmen olan Paulette Petrasla evlenerek bir yıllığına Tunus'a gitmiş fakat sonrasında Fransa'ya geri dönmüştü. 1961 yılında Saint-Antoine Hastanesi'nde arşivci olarak çalışmaya başlayan Perec, çok düşük bir ücretle çalışıyor olmasına rağmen geçim sıkıntısı sebebiyle 1978 yılına kadar burada çalışmaya devam etti. 1967 yılında bir edebiyat grubu olan Oulipo'ya katıldı ve burada başyapıtı olarak kabul edilen *Yaşamı Kullanma Kılavuzu*'nu yazdı ve bu eseri dünyanın en saygın ödülleriinden biri olan Medici Ödülü'nü kazandı.

Yazın hayatı boyunca edebiyat dünyasına birçok değerli eser kazandıran Perec'in önemli eserlerinden biri olan *W ya da Bir Çocukluk Hatırası*, hayal kurmanın, umut etmenin koca bir gereksizlik olduğunu acı gerçekleri yüzünüze vura vura anlatırken daha da ileri giderek umudun nasıl bir felaket olduğunu tüm gerçekliğiyle anlatıyor. Kitabın başlığındaki "W"

harfi Fransızca'daki "vie" yani "hayat" anlamına gelen bir kelimenin baş harfi olan v'yi iki kez kullanmak suretiyle bir insanın hayatının barındırdığı iki farklı hikâyenin ikili anlatım yöntemiyle anlatılmasına gönderme yapılması sebebiyle özellikle seçilmiş bir harf. Bu da kitabı daha başlığından itibaren ilginç kılıyor.

Kitaptaki ilk anlatı biyografik olarak nitelendirilirken Perec'in çocukluk anılarına, fotoğraflarına ve yaşamışlıklarına değinen oldukça içsel bir metin. İkinci anlatı ise, Perec'in II. Dünya Savaşı sırasında annesinden nasıl ayrı düştüğünü anlatan fakat daha kurgusal bir alt metin aslında. Anlatının bu kısmında Ateş Ülkesi'nin bir adasından bahsediliyor. Bu adada sadece sporla meşgul olan bir topluma ve bu toplumun hayatından sahnelerle son derece ütöpik bir dünya betimlemesi eşliğinde yüz yüze geliyoruz. Ancak başta ütöpik gibi gözükken bu dünya betimlemesinin altında aslında sporcuların hayatını acımasız kurallarla yöneten ketum ve diktatör bir hükümetle karşılaşılır ve verilen ipuçlarıyla buranın bir Nazi toplama kampı olduğu gerçeğiyle sarsılıyor.

Kitabın kelimenin tam anlamıyla Georges Perec'in kimlik arayışının bir yansıması olduğunu söylemek mümkün. Nitekim kitabın otobiyografik kısmında çok küçük yaşta kaybettiği ailesiyle ilgili anlatıldığı hikâyelerle; hafızasında yer alan boşlukları yeni hikâyeler ekleyerek tamamlamak istemiş olması, bu arayışın bir ispata olarak kabul edilebilir. Perec'in diğer distopya yazarlarından açık ara farklı öne geçtiği bu eseri, sorgulamaya itiyor ve hatta hayatın anlamını aramanın çoğu zaman bir işe yaramadığı düşüncesiyle baş başa bırakıyor. ■

W Ya da
Bir Çocukluk Hatırası
Georges Perec
Çev. Söi Dolanoğlu
Metis Yayınları

ÇOCUK KİTAPLARI İLE GÖRSELLİK

Adnan Saracoğlu

Yedi Yirmi Dört Açık Dayanışma Hattı

Paşa paşa yirmi yıllık borca harca girip beton daire sahibi olmaya ram olmak varken hayatını şempanzelerle adamak da neyin nesii? Evet insanların medenileştirme hamlesinden nasiplerini almış olabilirler ve evet avcıların mutlaka gerekli kurşunlarıyla anneleri öldüğünden öksüz kalmış da olabilirler. Altı üstü hayvan değil mi, her yer onlarla dolu değil mi? İnsanlara daha çok şehir, bina, teknoloji lazım değil mi? Hadi ben sükt edip topu taca attım diyelim Dr. Jane Goodall'a göre; "Hayır kazın ayağı hiç öyle değil!"

Alan Marks'ın müthiş tekniği ve ifade gücüyle resimlediği ve gerçeklere dayanan *Rickie ve Henri* adlı kitabında, insanın kiydığını gene insanın karşı çıkışını ama önünde sonunda hayvanın hayvana ve doğaya ihtiyacı olduğunu gözler, gönüller önüne seriyor. Yıkan insandan yapan insana iltica eden şempanzenin hüznü bulunmuş öyküsü mutlu ve umutlu, öte yandan hepimize düşen doğa ödevleriyle bitiyor.

Julie Litty'nin grafik romana daha yakın duran ciddi resimlemesiyle hepimize yorucu bir hastane mesaisi yaşatan *Doktor White* adlı kitabında ise mevzuata, prosedüre karşı mücadele veren kendisi kulaktan kuyruğa şifa olan adı gibi bembeyaz köpeğin maceralarını kucaklıyoruz. Hasta çocukların yanına kıvrılarak değme şifacının, uzmanın ancak hayal edebildiği sağlık pınarlarını fışkırtıyor tüyleri arasından. Onlarca vakada hasta çocuklarla kurduğu sevgi bağıyla onlara hekimlik yapan, dahası dostluğunu sunan köpeğin asgari hijyen standartları sağlanmak kaydıyla hastanenin daimi ve neşe saçan personeli olabileceğini ve insandan hayvana, hayvandan insana güzel bir dayanışmanın kendilerini de aşarak nice türün ömrüne bereket kattığını ele güne duyuruyor Jane Goodall.

Doktor White
Jane Goodall
Çev. Sima Özkan
Bir Kitap Yolla

Rickie ve Henri
Jane Goodall
Çev. Sima Özkan
Bir Kitap Yolla

Çarpık Olandan Doğru Olana Transparan Geçiş

Çocuk edebiyatında sadece yazının değil resmin de merkezi bir rol taşıdığını neredeyse bilmeyenimiz kalmadı. Gene de "yaziya resim eklenmesi" mantığı zihnimizde savuşturulması zor bir çökelti olarak duruyor. Resmi de bir kenara bırakın kitabın malzemesinin, biçiminin, kokusunun bile Voltran'ı -afedersiniz- metni oluşturan ana unsurlar olduğu feza da yankı bulalı nicedir. Oldukça kötü resimlerin, araya sıkıştırılmış metinlerin boy gösterdiği çarpık ortamda MEAV'ın "Bir Kitap Yolla" markası altında yayımladığı kitaplar, estetik sorunları aşmış olmasının yanı sıra büyük bir sosyal ve ekolojik sorumluluk projesinin sac ayağını oluşturuyor.

Doğanın talanına karşı çocuk kalbiyle mevzilenen Patrick George imzalı *Hayvan Kurtarma* kitabı, şeffaf sayfalarıyla rahatsız edici resmi doğrultarak komşu kâğıt sayfaya aktarıyor. Ayaklar altına alınmış kaplan postunu hemen sola kaydırduğumuzda sevimli kaplan capcanlı hale geliyor. Spotların kendisine çevrildiği zavallı sirk fili hoooooop anacığının kuyruğuna yapışarak savanadaki bereketli yürüyüşüne devam ediyor. Ne idüğü belirsiz avcının salon dekoru olan geyik başı ormanın kavuşuyor ve ağaçların arasından bize kocaman kocaman bakıyor.

Çok canlı renklerle güçlendirilen İki resmin ahlaki kontrastı üç yaşındaki bir çocuğun doğal olan ile yıkım getiren insan müdahalesi arasında kolayca tercihte bulunabilmesini sağlıyor. Transparan sayfanın sağ ve soldaki kâğıt sayfalarda konaklaması süresince neleri kaybettiğimizi ya da kaybedebileceğimizi daha iyi fark ediyoruz. Bir sayfa çevrimi ritmiyle düzelmesi mümkün olmayacak büyük sorunların, küçük gövdeli ve büyük basiretli çocukların temiz olana, güzel olana, doğal olana yatkınlığının sürdürülmesiyle, kedi-köpeğin, kurdun-kuşun ısıran ve tırmalayan değil de seven ve bağ kuran güzel dostlarımız olduklarının çocuklara hatırlatılması ortadan kaldırılacağına tüm kalbimizle inanıyoruz. ■

Hayvan Kurtarma
Patrick George
Çev. Dila Altındiş Balcı
Bir Kitap Yolla

BİR DÜNYA FİKİR İLE BİDİGAGO'YA YOLCULUK

Elif Konar Özkan

“Bir varmış bir yokmuş... Günlerden bir gün çocuklardan biri hiç bitmeyen bir oyun bulmaya karar vermiş. Sevgili çocuklar, bu kitapta bir sürü oyun oynayacağız. Bir dünya fikirle, aklımızın sınırlarını zorlayacağız. Her biriniz benzersiz oyunlar üreteceksiniz.” der 2012 yılından bu yana yaratıcı zekâ alanında çalışmalar yapan Eda Albayrak.

Albayrak, Medya ve İletişim Sistemleri bölümünü bitirdikten sonra Reklam Tasarımı alanında yüksek lisansını tamamlar. TÜBİTAK'ın medya içerik çözümleme sistemi projesinde yer alır. Daha sonra The Toren's Tests of Creativity Thinking Figural and Verbal Forms eğitimi alır. İlköğretim çocuklarına yönelik yaratıcı zekâ atölyeleri yapmaya başlar. Aynı zamanda ebeveynlere yaratıcı düşünme eğitimleri ve seminerleri vermeye devam eder.

Yaratıcı düşünmeyi geliştirici oyun ve etkinlikleri kapsayan “Bidigago Bir Dünya Fikir” ve “Bidigago'ya Yolculuk” ile; farklı, özgün ve esnek düşünme, hayal kurma, keşif yapma, inceleme, kurgu yapma hedeflenir. Yaratıcı düşünme egzersizleri ile yaratıcı zekâ gelişimi, akılcı ve esnek düşünme, birden fazla çözüm üretme ve derslerde başarı artışı öngörüldür. Ayrıca bu sayede çok sayıda fikir üretimi ile günlük hayatta problemlere çözüm bulma olasılığının artacağı garantisi de cabası.

“Bidigago Bir Dünya Fikir”, 4-7 yaş çocuklar için ebeveyn ve öğretmen eşliğinde; “Bidigago'ya Yolculuk”, 7-12 yaş aralığı çocuklar için, ebeveyn ya da öğretmen eşliğinde veya bireysel olarak uygulanacak şekilde hazırlanmış. Yalnız bu çalışmalar o kadar eğlenceli ki yetişkinleri bile etkisi altına alabiliyor. Yani aslında “oyun” ve “düşünme”ye dair heyecan duyan herkes için Bidigago dünyası.

İlk kitabında, “Bu kitapta bir dünya fikirle, aklımızın sınırlarını zorlayacağız.” diyen Eda Albayrak, ikinci kitabında da “Kullan aklını, oluştur hikâyeni!” diyerek yüreklendirir çocukları/okurları ve yazarları. Zira Bidigagolar sadece okunup geçilecek, bir kenara kaldırılacak kitaplar değil. Günlük şeklinde tasarlanmışlar dolayısıyla elde kalemle süreçte yayarak okunacak hatta üzerinde fikir yürütüp

hayal kurarak yazmaya, çizmeye mecbur bırakacak türden kitaplar.

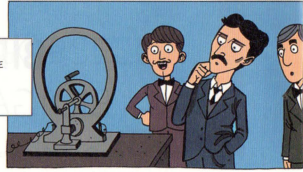
Belli bir kurgu dâhilinde ilerleyen kitaplar, “yaratıcı düşünme” ve kurgu açısından pek çok alıştırmaya rehberlik edeceğinden göz ardı edilmemesi gereken eserlerden, hem düşünme becerileri hem de yazma/çizme/anlatma/okuma becerileri açısından. Kurgudaki çocuklarla birlikte Bidigago dünyasındaki sınıfin içine dâhil olmamız ve uygulamalara kendimiz olarak eşlik etmemiz bizden beklenen. Kahramanımızla birlikte biz de bir günlük tutacağız. Sonra cevaplamamız gereken sorular, tamamlamamız gereken çizimler, keşfetmemiz gereken sözcükler/cümleler, çözmemiz gereken şifreler olacak bu dünyada. İlk kitaptaki egzersizlerle aslında düşüncelerimizi resimleyerek ve resimleri yorumlayarak şekilsel düşünmeyi keşfetmiş ve uygulamalar yapmış olacağız. Hatta kendi alfabemizi oluşturup yeni bir dil üretmeyi bile tecrübe edeceğiz. İkinci kitapta ise düşünmeyi ve kendimizi, düşüncelerimizi uygun kelimelerle, kavramlarla ifade edebilmeyi keşfedeceğiz adım adım. Görsel, simgesel okuma ile yaşadığımız dünyayı, nesneleri, varlıkları okuma alıştırmaları yapacak, soru sorma ve sorulara uygun cevap verme konusunda kendimizi test edecek ve keşiflerimizi kelimelere dökmeye çalışacağız. Böylece yaratıcı düşüncenin hem şekilsel/görsel hem de sözel alanlarını desteklemiş olacağız. Bu arada pek çok oyun oynarken kurgu yapıp, hikâyeye, öykü ve masal yazacağız. Yani Bidigagolar, farklı bir göstergebilim, düşünme ve okur yazarlık atölyesine katılmı vaadi adeta. Üçüncü kitabı merakla bekliyoruz. ■

Bidigago & Bidigago'ya Yolculuk
Eda Albayrak
ABM Yayınları

Bidigago & Bir Dünya Fikir
Eda Albayrak
ABM Yayınları

ÇALIŞMALARIMIN İKİNCİ YILIYDI, PARİS'TEN BİR GRAMME DİNAMOSU GELMİŞTİ. BAĞLANTISIYI YAPILDI VE ÇEŞİTLİ ETKİLERİ GÖSTERİLDİ.

NIKOLA TESLA

GELECEĞİ GÖRMEK

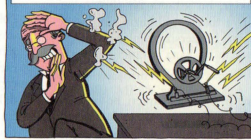
BAY TESLA ÇOK BÜYÜK İŞLER BAŞARILABİLİR AMA BUNU ASLA YAPAMAYACAKTIK.

BU KÜTECEKİMİ GİBİ DOĞRUSAL BİR KUVVETİ, DAİRESEL BİR HAREKETE ÇEVİRMEK KADAR ZOR.

BU "DEVİRDİAİM MAKİNESİ", İMKÂNSIZ BİR FİKİR.

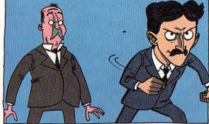
PROFESÖR POESCHLIN'İN SUNUMU ESNASINDA, MAKİNE MOTOR MODUNDA ÇALIŞIRKEN, FIRÇALAR SORUN ÇIKARIP ÇOK KÖTÜ KIVILCIMLAR SAÇARKEN...

...BİR MOTORUN BU ÇİZELER OLAMADAN DA YAPILABİLECEĞİNİ GÖZLEMLEDİM. AMA O BUNUN YAPILAMAYACAĞINI SÖYLEDİ.

BİR SÜRE TAVİZ VERDİM, KENDİMİ PROFESÖRÜN OTORİTESİ TARAFINDAN BASKI ALTINDA HİSSETTİM. AMA KISA SÜREDE HAKLI OLDUĞUMU ANLADIM VE GENÇLİĞİMİN VERDİĞİ SINIRSIZ ÖZGÜVEN VE TUTKUYLA İŞE ASILDIM.

İLK OLARAK ZİHNİME DOĞRU-AKIM MAKİNESİNİ TASAVVUR EDEREK BAŞLADIM. HAYALIMDE ONU ÇALIŞTIRIP ARMATÜRDE AKIMLARIN DEĞİŞEN AKIŞLARINI TAKİP ETTİM.

SONRA BİR ALTERNATÖR HAYAL ETTİM VE BENZER ŞEKLİDE YÜRÜTÜLECEK SÜREÇLERİ ARAŞTIRDIM.

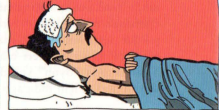

ARDINDAN MOTORLARI VE JENERATÖRLERİ İHTİVA EDEN SİSTEMLERİ GÖZÜMEDE CANLANDIRDIM VE ONLARI ÇEŞİTLİ METOTLARLA ÇALIŞTIRDIM. GÖRDÜĞÜM RESİM BANA GÖRE MÜKEMMEL BİR BİÇİMDE GERÇEK VE SOMUTTU

GRATZ'DA GERİ KALAN TİM DÖNEMİM BU ŞEKLİDE YÖĞÜN AMA SONUÇSUZ ÇABALARLA GEÇTİ...

...VE ARTIK NEREDEYSE PROBLEMİN ÇÖZÜMSÜZ OLDUĞU SONUÇUNA VARMAK ÜZEREYDİM.

SORUNA TEKRAR SALDIRIRKEN, PES ETMEKTEN PİŞMANLIK DUYDUM.

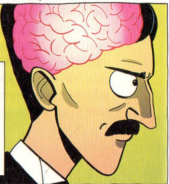
BU BENDE KUTSAL BİR YEMİNDİ, BİR ÖLÜM KALIM MESELESİYDİ.

EĞER BAŞARISIZ OLURSAM MAHYOLACAĞIMI BİLİYORDUM.

ŞİMDİ SAVAŞI KAZANDIĞIMI HİSSEDİYORDUM...

ÇÖZÜM ORADA, BEYNİN DERİN GİRİNTİLERİNDE GİZLİYDİ, AMA HENÜZ ONU DIŞARI İFADE EDEMEMİŞTİM.

ANILARIMDA HÂLÂ
TAZEDİR, BİR AKŞAMÜSTÜ,
ARKADAŞIMLA ŞEHİR
PARKINDA YÜRÜYÖRÜK
VE ŞİİR OKUYÖRÜK.

BUNLARDAN BİRİ
DE GOETHE'NİN
FAUSTU'U İDİ.

GÜNEŞ HENÜZ BATIYORDU VE BU BANA
O MUHTEŞEM DİZELERİ HATIRLATTI:

KAÇIYOR AKŞAM GÜNEŞİ,
GEÇTİ, BİTTİ GÜN,
ALELCELE KAYBOLUYOR,
YENİ HAYATLAR PEŞİNDE,
AHI KESEMİYOR HIÇ BİR KANAT
YERDEN AYAKLARIMI,
İZİNİ SÜREBİLMEM İÇİN, SEMAYA.

MUHTEŞEM BİR RÜYÂI
GÂİB OLUP BATIYOR,
HEYHÂT, HAYALİMİN GÜÇLÜ
KANATLARININ YERİNİ TUTAMAZ
HIÇ BİR GÖVDENİN KANATLARI *

BU İLHAM VERİCİ KELİMELER
DUDAKLARIMDAN
DÖKÜLÜRKEN FIKIR, BİR
YILDIRIM PARLAMASI GİBİ
GELDİ VE BİR ANDA
GERÇEK ORTADAYDI.

KUM ÜZERİNDE BİR
ÇUBUKLA ÇİZDİM
VE ARKADAŞIM
MESELEYİ MÜKEMMEL
BİÇİMDE ANLADI.

GÖRDÜĞÜM RESİMLER OLAĞANÜSTÜ
NET VE AÇIKTILAR VE METAL
VE TAŞ GİBİ SOMUTTULAR.

* ŞİİRİ ALMANCA'DAN TÜRKÇE'YE ÇEVİREN: MURAD BAYRAKTAR

DUYGULARIMI AÇIKLAMAYA
BAŞLAYACAK KELİME
BULAMIYORDUM.

HEYKELİNİN
CANLANDIĞINI
GÖREN PYGMALİON
BUNDAN DAHA DERİN
ETKİLENEMEZDİ

KAZAYLA
KEŞFETTİĞİM
BİNLERCE DOĞA
SIRRINI BANA
VERSELER ...

... ONA KARŞILIK,
HER ŞEYE RAĞMEN
VE VARLIĞIM PAHASINA
KENDİ ELLERİMLE
SÖKÜP ALDIĞIM
BU TEK SIRRİ VERMEZDİM.

-NİKOLA TESLA

Mehmet Ali & Akşam

METİN KAYNAĞI: "İCATLARIM", NİKOLA TESLA ÇEVİREN: M. ALİ ÇALIŞKAN

VAHŞİ DOĞULU: YUKIO MIŞİMA

Kaan Murat Yanık

"Artık yaşamak gerektiğinin baskısını duydum içimde. Yaşanacak hayatımı yaşamalıyım. Baştan aşağı maskaralıktan başka bir şey olmasa da, gerçek hayatımla hiç ilgisi bulunmasa da, artık başlamanın ve çaresiz ayaklarımı harekete geçirmenin zamanı gelmişti benim için."

Yukio Mişima, geleneği modernizmle vuruşturarak ortaya dökülen şiddet, nefret, yabancılaşma, ikizleşme, aşk, bulantı hallerinden ateşli romanlar devşiren, şüphesiz Japon edebiyatı'nın en çok tartışılan kült yazarı...

Hem metinleri hem de hayatı çelişkilerden müteşekkil olan Mişima, bir samuray ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmiş. Klasikleri okumaya ve onu kuşatan dünyanın sınırlarını delmeye erken yaşta başlamış; kısacık hayatında neredeyse sanatın her dalıyla uğraşmış ve henüz hayattayken üç kez Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterilmiş. Senaryo, tiyatro oyunları yazmaktan, senfoni orkestrası yönetmeye, menkenlik yapmaktan kamera karşısında rol kesmeye, dövüş ustalığından sabun satıcılığına kadar yığınla şey yapmış. Hukuk okuyup Maliye Bakanlığı'nda memur olarak çalıştığı kısa dönemde devletin Batı'ya entegre olmak için reform hazırlığına girişi onun sağ ideolojiye bağlı aktivist yönünün belirginleşmesi açısından önemli olmuştur diyebiliriz. Zira Japon toplumunun geleneksel değerlerinin içgüdü edilmeyle başladığı yıllar, bu zamana tesadüf eder.

Mişima vatansever bir yazardır. Fakat onun hayat felsefesin merkezine yerleştirdiği vatanseverlik olgusunu başka Japon yazarlarla bulamayız. Çünkü bu duygu, modernizme karşı geleneği savunmanın ötesinde, geleneği yüceltmek uğrunda bir kurban olma arzusudur. Belki de bu arzunun tesiri ile romanlarındaki karakterlerin varoluşlarını ispatlama açlığı, katil veya maktul olmak dışında her şeyi reddeden, ya da küçümseyen dar bir eksenle sıkıştırılmıştır. Romanlarında görülen kan, şiddete, sanata ve cinsel paranoyaya olan düşkünlüğünün temelinde de, genetik kodlarındaki eğilimlerle birlikte bu arzunun yattığını söylemek mümkün. Zira Mişima, Hitler

hayranı bir ailede yetişmiştir, büyük dedesi cellatlar ve şiddet klasik Japon kültürünü özümsemiş aileler için olağan bir şeydir.

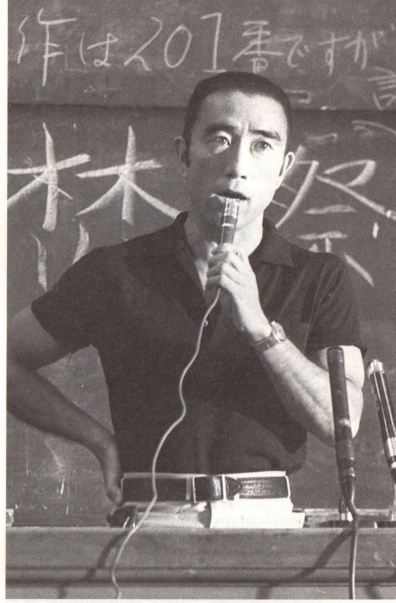
Mişima'nın huzursuzluğu, kendi ruhunu ve bedenini keşfederken başlamıştır. Modernleştiğe değişip dönüşen öz topluma bir süre sonra yabancılaşması da, bedeni ile arasındaki bu ayrık durumla benzerlik gösterir. Mişima, öz toplumun yozlaşmasını, kolektif bir kararlar köle ahlakını benimsemesini mânialandıramadıkça, yabancılaşmaya karşı verdiği mücadelenin dilini sertleştirmiştir. Bu dil, hem aktivist olarak yaptığı konuşmalara, hem de hayat-ölüm çemberinde cisimleşen romanlarının diline sirayet etmiştir. Bu bağlamda özünü yitirdiğini düşünen kendi ülkesine, ülkeyi kısıncasına alan modernizme ve kültür emperyalizmine hem fiziksel düzlemde hem de kalemiyle savaş açmıştır. İmparatorluğun tanrısal misyonunu yitirip Japonya'nın Batı'nın gölgesine girişi ve İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan yıkım sebebiyle gün yüzüne çıkan insanın sefaletini, kör noktalarını, psikolojik boyutlarını ağıtlar halinde romanlarının arka fonuna koymuştur. Ayrıca zamanı, güzelliği, aşkı, hazzı, sapkınlıkları, tarihi, ergenliği, aile kavramını ve ölümü büyük çatışım kümeleri içine sokarak, birbirleriyle karıştırıp ortaya büyük bir hafıza sığnağı çıkarmıştır.

Mişima, bizi her zaman ve her anlamda şaşırtan bir isim olduğu için onun yazar ve aydın kimliğiyle Japonya'nın modernizme direnmesini sağlamak amacıyla bir örgüt kurup solcu üniversitelerde münazaralara gitmesini veya kendine bağlı müritlerini zihin-beden-inanç üçgeninde bizzat eğitmesini de olağan karşılayabiliriz. Evet! Silahlı bir örgütün bahsediyorum. Fakat kurduğu bu minyatür ordu ile türlü eylemlere girişip şiddete başvurusu ve akabinde yine bir eylemde hitap ettiği insanlar tarafından aşağılanması neticesinde harakiri/seppuku yapıp karnınıdeşerek tıpkı bir samuray gibi intiharı, onun hayatını fantazyaya sınırlarında dolaşan bir romandan daha çekici kılıyor. İntiharın akabinde yazdığı vasiyetle tıpkı bir samuray gibi başının gövdesinden ayrılması isteği ise cabası...

Mişima'yı *Dalgaların Sesi* isimli romanıyla keşfetmiş ve Japonya'nın üçüncü bir adasında, dört yanı denizle çevrili çekik bir taşra melodramını beğenmiştim. *Dalgaların Sesi*'ni, pastoral betimler, duru bir dil ve saçaklanmayan basit bir çatışma ağı ile Kavabata, Ishiguro veya Natsume Soseki gibi durağan Japon yazarların romanlarına benzetmişim, çünkü *Bir Maskenin İtirafı*'nı henüz okumamıştım.

Sanırım onu hakkıyla idrak etmek için yarı otobiyografik romanı sayılan *Bir Maskenin İtirafı* üzerinde yoğunlaşmak gerekiyor. Roman, üslup açısından görünmez duvarlarla örülü. Okur, sürekli benliğini arayan bir karakterin bastırmaya çalıştığı dürtülerle nasıl hesaplaştığını görürken o duvara çarpıp sersemliyor. Mişima, bazen bilinç akışı tekniği ile bazen de kanlı ve erotik öğeler barındıran sahnelerle Doğu-Batı felsefesinin şekil verdiği mefhumları, açmazları yapı bozumuna uğratmaya çalışıyor. Ahlak ve türevlerini biçimlendirilmiş bir kaide üstüne oturtmak veya dolambaçlı yollardan izahata girişmek yerine, onlara kesin reddiyeler yazıyor. Mişima'nın, karakterini kanlı resimlere baktırıp belki de sado-mazoist diye adlandırılabilen bir trans haline soktuktan sonra ölümle nihilist düzlemde bir hesaplaşma yaptığını da söylemek mümkün. Bunları yaparken boşluğun, saflığın, lekelerin ve arasında özel bir bağ kurduğu eşyaların detaylarına odaklanıp bazen metafiziksel imalarda bulunuyor. Mişima'nın detaylara odaklanması ve baş döndürücü cümleleriyle soyut kavramları derinleştirmesi, onun kimi zaman duru kimi zaman da türlü renkleri birbirinin içinde eriten anlatımına özgün ve harika bir esinti katıyor. Mişima'nın hemen her kitabında kullandığı kıskırtıcı çerçeveyi bu romanında da görüyoruz. Bu çerçevenin içine konulan her çatışım, her hayat, her karakter bu çerçevelerin alevleriyle tutuşuyor. Fakat *Bir Maskenin İtirafı*'nda, *Bahar Karları*, *Meleğin Çürümesi*, *Denizini Yitiren Denizci* eserlerinden farklı olan esas ve en önemli nokta, romanın otobiyografik izler barındırmasının yanında sessiz bir manifesto özelliği taşıması; ölümü, aykırı bir cinselliği, şiddeti ve felsefeyi tersten bir okumayla yeniden var etmesi.

Bunlarla birlikte Mişima'nın hem hayata bakış açısı hem metinlerinin vahşiliği hem de kimi araştırmacıların "pateit" olarak adlandırdıkları ruh hali, bilhassa Batılı yazarlara çok ilginç gelmiştir. Marguerite Yourcenar, *Mishima Ya da Boşluk Algısı* isimli eserinde onu tarif etmeye çalışırken: "Bu meşrutiyetçi İmparator'a bağlılığı ile saçgıdır, mazlum ve aç köylülerle bağlılığıyla da solcudur. Hapishanede sürekli dayak yiyen komünistlerden daha iyi muamele gördüğü için utanır." der.

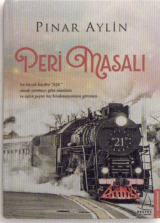
Thomas Bernard ve Gunter Grass ise Mişima'nın her kavramı elinde büyüteç ile inceleyip yazması meselesine, yani detaycılığı ve disiplinli olmasına odaklanırlar. Zira haksız da sayılmazlar, çünkü öleceği günün hemen öncesinde yayıncısının beklediği metni bitirip teslim etmeyi ihmal etmemiş, hamile kedisinin doğuracağı yavruya bile ismini intihar etmeden bir gün evvel koymayı unutmamıştır. Kedinin ismi Yukio Mişima'dır yani; ölümle lanetlenmiş kayıp şeytan...

Yukio Mişima'nın muhafazakâr, hatta tırnak içinde "faşist" yönü ile eşcinsel kimliğinin aynı bünyede toplanması, intiharı onu başlı başına ilginç bir yazara dönüştürüyor. Ama hayatı, ölümün hayaleti olarak yorumlayıp her şeyle derinden ama gürlütlü hesaplaşma açlığı onu benzersiz ve sarıscı bir yazar yapıyor.

"Bu dünyadaki bütün düşüşler, alçalışlar arasında en tiksindirici olan saflığın düşüşü, alçalışıdır." ■

GENÇLİK BAŞIMDA DUMAN

Aslı Tunc

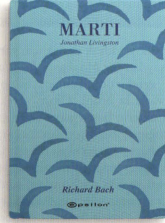
Peri Masalı
Pınar Aylin
Destek Yayınları

Bir kitapla iki ayrı yolculuğa çıktığınızı düşünün. *Peri Masalı*'nı okumaya başladığınız andan itibaren, bir taraftan çok özel bir trenle büyüleyici toplarlarda Afrika'nın kalbine doğru ilerlerken, bir taraftan da Peri Taran'ın duyguları dünyasının kapısını aralayacaksınız. Pınar Aylin'in anlatımı o kadar içten ki, Afrika'ya onunla gitmiş, bebek aslanların başını birlikte okşamış ve Victoria şalesinin sesini dinlerken yanı başındaymışsınız gibi hissedebilirsiniz.

Roman, sadece Afrika'nın dekor olarak kullanıldığı romantik bir aşk hikâyesinden ibaret değil. Kitabın kalbine yerleştirilmiş "21" sayesinde hafızanızda nefis bir tat bırakacak ve arada bir sayfalarını karıştırıp, özellikle "21" bölümüne göz atmak isteyeceksiniz. Kitabın en keyifli tarafı ise, bu bölümün hikâyesinin içine kusursuz şekilde oturmuş olması. Konusu hakkında kısa bir ipucu verebiliriz ama "21" hakkındaki merakınızı ancak kitabın kendisi giderebilir.

"Büyük şehirlerin kaosundan uzaklaşmak ve kendiyi baş başa kalmak için uzun bir Afrika seyahatine çıkan Peri, bu yolculuğun sürpriz bir tanışma ve beraberinde getireceği bir duyguya seline gebedolu olduğunu bilmiyordu..."

"Tükenmeden bitmek zorunda kalan aşklara..." diyen Pınar Aylin'in kalemini çok sevdim ve sıradaki kitapları için şimdiden sabırsızlandığımı söyleyebilirim. Sizler de tatil planlarınıza *Peri Masalı*'nı ilave edin. Yazarın kelimelerine dokunup ve yüreğiyle tanışın.

Martı Jonathan Livingstone
Richard Bach
Çev. Kader Ay & Aslı Tümerkan
Epsilon Yayınları

Bir yeni kitaplar var, bir de her daim yeni kalanlar... Bunlar öyle kitaplardır ki, birden fazla kez okunmak istenir, okundukça tazelenir ve hayatınızın hangi döneminde elinize alırsanız alın her seferinde çok farklı bir haz yaşatır. Bu kitaplar için belki de en güzel tanımlama "zamansız" olmaları.

Zamansız kitapların en iyi örneklerinden biri, okuyan herkesi kendisine hayran bırakan, başucu kitabı olarak saklanan *Martı Jonathan Livingstone*'un hikâyesi olmalı. Sürüden kovulmak pahasına, öğrenme ve özgürleşme tutkusunun peşinden giden bir martının macerası, felsefi boyutu ile okurlara üzerinde düşünmek gerektiği hissini uyandırıyor.

Martı Jonathan, sıradan martılar gibi balıkçı teknelerinin peşinden gitmek ya da avlanmak yerine bütün zamanını uçmayı öğrenmek için harcayan ve kendi sınırlarını aşmak için yanıp tutuşan bir martıdır. Bu tavrı sebebiyle sürüsünden ayrılmak zorunda kaldığında, kendisi gibi dışlanmış diğer martılar Sullivan ve Chiang ile tanışır. Chiang oldukça tecrübeli bir martıdır ve Jonathan ondan çok şey öğrenir. Diğer martıların da uçabiliyor olmanın yarattığı özgürlük hissini tatması için kendileri gibi uçmaya hevesli martılara uçmayı öğretirler...

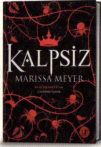
Kendini bulma, sınırları zorlama, başarıya giden yolda tutkuyla ve cesaretle hareket etme gibi pek çok ana fikir barındıran *Martı*, herkesin mutlaka okuması ve hayata dair çıkarımlar yapması gereken bir kitap.

GEORGE R.R. MARTIN

Roma, Ben Geldim!
Pınar Gencal
Ephesus Yayınları

İsminde Roma, kapağında sevimli bir motor ve fonda güzeller güzeli şehrin silüeti var. Kitabı ilk gördüğünüz yerde elinize alıp, sayfalarını karıştırmak bence yeter de artar bile. Kitap en basit deyişle, aşkın ve komedinin iç içe geçtiği bir kaçış öyküsü olarak tanımlanmış. Hayatı beklenmedik şekilde alt üst olan, erkek arkadaşından ve işinden olan bir Türk kıızı, yepyeni bir sayfa açmak için hayallerinin şehri Roma'ya gider. Burada aksi ve suratsız patronuna tutulunca işler bir anda hiç de beklenmedik şekilde gelişir. Romantik komedi sevenler için güzel bir tercih olabilir.

Kalpsiz
Marissa Meyer
Çev. Deniz Evliyagil
Artemis Yayınları

“Alice Harikalar Diyarında” efsanesinin öncesine gitmek ister misiniz? Kötü bir nam salmış olan Kupa Kraliçesi, eskiden sadece aşık olmak isteyen genç bir kızdı. Kupa Kralı'nın kıymetlisi Catherine'in ise en büyük tutkusunu tatlıları ve en büyük hayali en yakın arkadaşı ile birlikte bir pastahane açmaktı. Catherine, krala karşı gelmek pahasına saray soytarısı Jest'e aşık olup kendini bu aşka bırakınca kader de bu gizemli diyarda kendi oyununu sahnelemeye hazırlanıyordu... Marissa Meyer, Ay *Günlükleri*'nden sonraki ilk bağımsız romanında okurları büyüleyici bir maceraya davet ediyor.

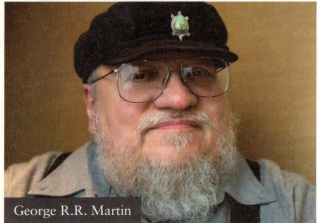
Dünyada ve ülkemizde *Taht Oyunları* serisi ile çok sevilmiş ve geniş hayran kitleleri yaratmış olan George RR Martin, 20 Eylül 1948 tarihinde içi bir babanın oğlu olarak New Jersey'de dünyaya geldi. Çok küçük yaşlardan beri yazmaya meraklı olan ve lise çağlarında yazdığı fantastik öyküleri satmaya başlayan yazar kısa sürede küçük bir hayran kitlesi edinmeyi başardı. 1970 yılında henüz 21 yaşındayken ilk profesyonel çalışması *Hero* tamamlandı ve 1971 yılında basıldı.

Gazetecilik, satranç hakemliği, öğretmenlik ve yarı zamanlı yazarlık yaptıktan sonra 1975 yılında Gale Burnick ile evlendi ve bu evlilik 1979 yılında sona erdi. Çocuk sahibi olmayan çiftin ayrılığı ile aynı yıl Martin, tam zamanlı olarak yazmaya ve profesyonel anlamda eserler vermeye başladı.

Hollywood'a yerleşmesinin ardından, burada dizi ve filmler için çalışmalar yaptı. Senaryo ve hikâye danışmanlığı gibi görevler üstlendikten sonra senarist ve yapımcı olarak pek çok önemli esere katkıda bulundu.

2011 yılında, Times tarafından yılın en etkili 100 kişisinden biri seçilen Martin, yaşamını Mexico Santa Fe'de sürdürmektedir. Yazarın kronolojik sıra ile eserleri aşağıda yer almaktadır.

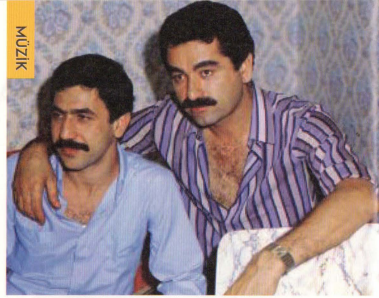
Taht Oyunları / Ağustos 1996
Kralların Çarpışması / Şubat 1999
Kılıçların Fırtınası / Kasım 2000
Kargaların Ziyafeti / Kasım 2005
Ejderhaların Dansı / Temmuz 2011

George R.R. Martin

BÜYÜK ŞARKICILARIN BESTECİSİ: BURHAN BAYAR

Selçuk Küpçük

İbrahim Tatlıses'in 1980 sonrası müzikal dönüşümü ve arabesk müzik üzerinden farklı popülerlik kazanmaya başladığı zaman dilimini merkez alan *12 Eylül Şiddeti ve Arabesk* (Akın Ok) isimli kitabın müzik sosyolojisi açısından kıymetli bir eser olduğunu düşünmüştür hep. Çünkü toplumsal değişimlerle müziğin teknik dönüşümü arasında senkronik bir ilişki vardır ve kitap bu ilişkiye dair önemli veriler sunuyor bize. Ok'un tespitiyle, 1970'ler arabeskin ilk dönemi olarak kategorilendirilirken, bahsettiğimiz toplumsal değişim ardından 80'lerde bu türün yeni bir evreye geçtiği gözlemlenir. Bu ikinci dönemin bir tarafında 70'lerin ağır politik ortamından sıyrılmış, yeni göç dalgası ile metropollere akın etmiş, yaşama biçimini hızlandırmış dinamik bir toplum varken, diğer tarafında Özal'ın getirdiği göreceli özgürlük ortamı sayesinde yurt dışından ithal edilen yeni stüdyo, enstrüman ve kayıt teknolojisi-nin imkânlarını buluruz.

80 sonrası toplumsal, müzikal değişimine eşitirel yaklaşan kitap, birbirinden değerli sanatçı, aranjör, enstrümanist, besteci, söz yazarlarının söylediklerinden meydana gelmesi ve bahsettiğim öneme rağmen bence dönemin en simgesel ismi olduğunu düşündüğüm Burhan Bayar'a yer ver(ile)memesi açısından eksik kalmış bir çalışmadır. Gerçi kitabın sunuş metninde ismi anılıyor (s.16), ilerleyen sayfalarda yine çok önemli bir besteci, yorumcu, aranjör olan kardeşi Uğur Bayar ile gerçekleştirilen bir söyleşiyi okuyoruz ancak, Burhan Bayar'sız bir dönem çalışmasının her açıdan fotoğrafın bütününe görmeyi zorlaştıracakmış söylemeliyim. Kaldı ki Tatlıses-1980 sonrası ilişkisini konu edinen bir kitabın Burhan Bayar'sız olması meseleyi kavramayı temel den güçleştirir. Çünkü İbrahim Tatlıses'in 80'lerde geniş kitlelere ulaşip, milyonları aşan albüm satışları yakalamasının en önemli sırrı Burhan Bayar ile ortak çalışmasıdır.

Salt Tatlıses için değil, Müslüm Gürses'ten Gökhan Güney'e, Emrah'tan Bergen'e kadar döneme damgasını vurmuş sanatçıların albümlerini hazırlayan isim olmasının dışında Kibarîye'den, Bülent Ersoy'a, Burhan Bayar besteleri okumayan neredeyse kimse yok gibidir o yıllarda. Ki sonraki zaman dilimlerinde de piyasanın Bayar'ın bestelerine yönelik ilgisi hiç durmadan devam etmiştir. Dolayısıyla bütün bu önemli albümlerin müzik yönetmenliğini yapan, orkestrasyona verdiği ruhu ile dönemin müzikal atmosferini biçimlendiren, besteleri üzerinden 80 sonrası bir bireysel ve toplumsal duygu haritasını ortaya koyan bir isim olarak Burhan Bayar'ın müzik sosyolojisi açısından öneminin giderek daha da anlaşılacağı tahmin etmek güç değil.

Ben 1980 sonrası müzikal değişimimizin en simgesel albümünün İbrahim Tatlıses'in "Mavi Mavi"si olduğunu düşünüyorum. Ve Bayar Müzik etiketi ile yayımlanan "Mavi Mavi" baştan sona Burhan Bayar imzasını taşıyan tarihsel bir çalışmadır. Albümün A yüzü bir eser hariç ("Bırak Gitsin"-Uğur Bayar şarkısı) Burhan Bayar bestelerinden oluşmakta, B yüzü ise anonim türküler ve türkü formunda bestelenmiş eserlerden meydana gelmektedir. Ayrıca A yüzünün aranjisini Burhan Bayar'ın, B yüzünün aranjisini ise Arif Sağ'ın yaptığını not düşelim. Albümlerin bir yanında arabesk eserlerin, diğer tarafında türkülerden seçilen repertuar şeklindeki formun artık Burhan-Uğur Bayar imzasını taşıyan çoğu albümde bir tarz biçiminde çoğaldığını görürüz. 1985 yılında çıkan bu önemli çalışmanın hemen ardından yine Burhan Bayar yapımı halinde sunulan "Gülüm Benim" (1986) için de benzer değerlendirmeyi yapmak gerekli. Bu iki albüm de artık arabesk müziğin kült eserleri haline gelen ve hepsi Burhan Bayar bestesi olan "Mavi Mavi", "Sevmek", "Yalnızım", "Gülüm Benim", "Gülümse Biraz", "Yıkılmışım Ben" gibi efsane şarkıları vardır.

Müslüm Gürses'in 80 sonrası daha geniş dinleyici kitlesine ulaşmasında da yine Burhan Bayar'ın etkisinden söz edebiliriz. 1986'da Bayar Müzik etiketi ile yayınlanıp baştan sona yine Burhan Bayar besteleri ve aynı zamanda onun müzik yönetmenliğinde hazırlanan "Küskünüm", arabesk müzik tarihinde klasikleşmiş bir çalışma olarak yerini çoktan almıştır. Gürses'in hepimizi etkileyen o melankolik okuyuşu ile yorumladığı çoğu şarkının yer aldığı albüm kartonelerini açıp okuduğumuz zaman, tercih ettiği bestecilerin başında Burhan Bayar ismini görmek de şaşırtıcı değildir. Ki bugün Müslüm Gürses şarkıları olarak belleklerde yerini alan ve başta "Küskünüm"deki eserler dâhil, "Hasret Rüzgarları", "Anlatamadım", "Çekemez Oldum", "Ecele Sitem", "Seni Yazdım Kalbime", "Seni Kalbime Gömdüm" gibi birçok şarkının Burhan Bayar imzası taşıdığını düşündüğümüzde bu iddiamızın haklılık payı tartışma götürmez. Yine 1991'de Bayar Müzik etiketi ile çıkan ve beşi Burhan Bayar bestesi olan "Bir Bilebilsem" albümünün Gürses'in kendi müzikal süreci açısından önemli bir yerde durduğunu, sanatçının bu albüm ile 90'larda da ağırlığını koruduğunu söylemek mümkün.

Burhan Bayar'ın hem besteleri hem de aranjelerini yaptığı albümler dikkate alındığında "Mavi Mavi" ile başlayıp bugünlere ulaşan ve imzasını taşıyan her yapımda hiç durmayan müzikal bir arayış ve kendisini aşma çabası fark edilir. Bu aşma çabası neticesinde, 70'lerde klasik formunu bulmuş ve kendini tekrar etmeye başlamış arabeskin 80 sonrası teknik anlamda yenilenmesini belirleyen birçok isimden birisi olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz. Tabi bu geniş müzikal bilincin tarihsel kazısını yaptığımızda, mimarlık okumak için İstanbul'a geldiği vakit Türkiye'nin önemli müzik üstadlarından cazcı Burhan Tonguç'un evinde yaşadığı deneyimi bulmak mümkün. Çünkü o eve geldiği giden ve cazdan arabeske birbirinden farklı türler icra eden müzisyenlerle karşılaşmak, mutlaka sonraki yıllarda kendi üreteceği besteler, aranjeler için bir fikir vermiştir. Türlerin katı sınırlarını aşan bu kavrayış genişliği sayesinde toplumun arzu ettiği müzikal dönüşümü yakalayabildiğini, gerekli müdahaleleri "Mavi Mavi" albümünde olduğu gibi geliştirebildiğini gözlemliyoruz. Bu belirleyicilik sadece bestecilik ve aranjörlük anlamında değil, bizatihi Bayar Müzik olarak yapımcı biçiminde (kardeşi Uğur Bayar ile birlikte) dönemi tanımlayan nitelikli ve müzikal altyapı bakımından öncü albümlerin çıkışını da sağlamıştır. Kastettiğimiz bu müzikal öncülüğün daha dinamik bir altyapı, yerli-Batılı enstrüman zenginliği ile türler arası geçişkenliğe kapı aralayarak zengin bir sound üretmek olduğunu iddia edebiliriz.

2000'lere gelindiğinde arabesk müzik açısından yeni bir dönem başlamış, klasik arabesk dönemi kapanmak zorunda kalmıştır. Bu kapanışın simgesel ürünü Müslüm Gürses'in pop müzik sanatçısı Teoman'ın eserini yorumladığı "Paramparça" albümüdür bence. "Paramparça"nın arkasında da isim olarak Burhan Bayar vardır. Nasıl "Mavi Mavi" 1980'lerin müzikal ve toplumsal dönüşümünü taşıyan tarihsel bir çalışma ise aynı şekilde "Paramparça" da 2000'lere gelindiğinde artık arabesk müziğin form değiştirmesi gerektiğini ilan eder ve teknik yaklaşımı ile yeni bir dönemi aralar. Çünkü 1970'lerden 90'lara sarkan sosyolojik "çevre", 2000'lerde ekonomik, politik anlamda "merkez"e yönelmiş, bu yönelim doğal olarak üretilen müziğin dilini dönüştürmeye zorlamıştır. Burhan Bayar'ın bu toplumsal dönüşümü çok iyi okuduğunu fark etmek mümkün değil. Hatta hip-hop ve arabeskin iç içe geçtiği albümlerin çoğaldığı zaman diliminde Bayar'ın yönettiği "Paramparça", zamanın ruhunu yakalayan anılamlı çalışmadır diyebiliriz. Oradan adeta müziğimize geçişken yeni bir alan açılmıştır. Bunun en büyük ispatı, 90'larda pop müziğin patlama sürecinin etkin isimlerinden Levent Yüksel'in 2017 yılında baştan sona arabesk bestelerden oluşmuş "Hayatıma Dokunan Şarkılar" albümüdür. Yüksel'in on şarkı okuduğu albümde beşinin Burhan Bayar bestelerinden seçilmesi artık tesadüf değil. Yine Zara'nın "Derin Aşk", Sibel Can'ın "Arabesque" isimli ve Burhan Bayar bestelerinin tercih edildiği albümleri, yeni bir müzikal sürecin açıldığını işaret etmekte. Bu süreci doğru okuyabilmek için en isabetli adres yakın tarihte yayınlanan ve Bayar'ın, Türkiye'nin en önemli gitaristi Erdinç Şenyaylar, yene önemli aranjör ve bağlamacı Ahmet Koç ile hazırladığı "Burhan Bayar Besteleri" albümüdür. Sayısız Burhan Bayar şarkıları arasından seçilen ve dillere düşmüş eserlerden meydana gelen bu albüm, bir vefa ürünü olmasının ötesinde 80 sonrası müzikal ortamına damgasını vurmuş bir bestecinin büyüklüğünü yeniden hatırlatması bakımından da arşivlik çalışmadır. ■

AZ BİLİNEREN FANTASTİK FİLMLER

Tuğba Güner

LABİRENT (1986): Sarah, klasik bir ergenlik dönemi geçiren, küçük sorunları dahi büyüten bir karakterdir. Arkadaşlarıyla geçireceği vakti kardeşi Toby'e bakmakla harcamak ona hiç tercih edilesi gelmez. Severek okuduğu kitabı *Labirent*'teki gibi kardeşinin Goblinler tarafından kaçırılmasını hayal eder. Bunu o kadar içten düşünür ki hayali gerçeğe dönüşür ve Toby bir anda yok olur. Durum böyle olunca kardeşini kurtarmak için o da sihirli labirente doğru yol alır. Büyücü kralın şatosunda esir ettiği kardeşini kurtarmak için türlü yaratıklarla mücadele etmek, bilmeceler çözmek zorundadır. Eski bir film olmasına rağmen sanat yönetimi ve kurgudaki ustalığı ile teknolojik yetersizliği hissettirmeyen, efektleri ve görselliği ile yeni yapımlara ders niteliğinde. Tiz bir çalışma ile yaratıcılığın iç içe geçtiği sıcak bir film. Filmde gördüğünüz kuklaların tek tek üretilmesini, Hoggle'lerin içinde cücelerin bulunduğunu, her küçük ayrıntının üzerinde büyük emek harcadığını da belirtebiliriz. Dâhil olduğu her filme enerjisini veren David Bowie'yi eşsiz performansı ve şarkıları ile Goblin Kralı rolünde izliyoruz. Onun etkisiyle film, müzikal bir fantastik yapıma dönüşüyor, soundtrackler kulağımıza kazınıyor. Filmde gördüğümüz küçük kızımız ise daha o zamanlar çok başarılı bir oyuncu olacağının sinyallerini vermiş olan, Jennifer Connelly. Öz *Büyücüsü*'nü sevdiyseniz bu filmi de sevmeye ihtimaliniz çok yüksek. Çocuklar *Labirent* ile hayal güçlerinin sınırlarını zorlayabilirler ve siz bir zamanlar Trt'den sıkça yayınlanan *Labirent*'i çocukken izlemeyisiz eğer, geç kalmış sayılmazsınız.

MÜREKKEP (2009): Bu film için tanımlamalarda bulunmak zor ama izleyen herkesin hemfikir olduğu bir şey var ki; fazlasıyla sıra dışı olduğu. Rüya ile kabusların çatıştığı bir dünyada olan baba ve kız; John ve Emma. John işine çok düşkün, başarılı ama mutsuz ve alkolik biridir. Eşini kaybettiikten sonra hayat onun için iyice çekilmez hale gelir. Emma ise babasının dünyasında yer bulmaya çalışan, onun sevgisine aç bir kızdır. İyi ve kötü düşünceler üzerinde gidip gelen, kaderi fantastik bir şekilde betimleyen *Müreккеp* için şiirsel, fantastik, dramatik ve etkileyici tanımlamalarını rahatça kullanabiliriz. İyiler güzel ve renkli kıyafetlerle sergilenirken, karabaşanlar simsiyah ve kabuslarımızda yer bulacak ürkütücülükte karşımıza çıkıyor. *Donnie Darko*, *Kelebek Etkisi* ve *Dark City* gibi filmlerden izler gördüğümüz *Müreккеp*'te bilim kurgu öğeleri de baskın. Hollywood'un en sağlam senaryolara bile ne kadar bütçe verdiğini düşünürsek, düşük bütçesiyle adını pek duyuramamış bu filmin ve böylesi sıra dışı bir senaryonun hak ettiği değeri göremediği aşikâr. Ego, sevgi, para, kader, din, korku... Yaşadığımız dünyada öncelik verdiğimiz değerleri sorgulatacak yapımda işlenen o kadar çok konu var ki. Bazı replikler ise felsefi metin niteliğinde. Filme başladığımızda sizi hemen içine çekmeyebilir ama biraz bekleyin ve devam edin. Büyüklere masal kıvamında olan yapımın müzik, kurgu ve senaryosunun tadına vardıkça hiç bitmesin, devamı çekilsin isteyeceksiniz.

THE FALL (2006): Bu filmi az bilinenler listesine almak istemedik zira *The Fall* izleyenler için özel bir yerde duran, özellikle fantastik severler tarafından hâlâ keşfedilmemiş olması kayıp olarak nitelendirilebilecek bir yapımdır. Bu duruma gişede umduğunu bulamaması, reklam yapmadığı için popüler olmaması ve ülkemizde vizyona bile girmemiş olması da birer sebep. Film çekimi sırasında sakatlanan ve yataktan çıkamayan Roy ile küçük bir kız olan Alexandria'nın hastanede yaşadıkları olağandışı sevgiyi izliyoruz. Adam ve kız hastanede geçirdikleri zaman boyunca kendi aralarında intikam peşindeki beş kahramanla ilgili bir masal uydururlar. Bu masalda birbirinden farklı karakterler vardır. Maskeli bir kabadayı, Afrikalı bir köle, Hintli bir mistik, İtalyan bir anarşist ve bir doğa bilimci. Roy, Alexandria'ya masalı öyle gerçekçi anlatır ki kendisi de şimdiki zamanla masal dünyasını ayırt etmekte zorlanır. Görselliği, renkleri ve sanat kullanımı ile filmin izleyiciyi içine çekmemesi, hikâyeye dâhil etmemesi mümkün değil. Çekimlerinin 18 ülke, 26 farklı gerçek mekânda (aralarında Ayasofya da var) gerçekleştirildiği *The Fall* filminde hiç özel efekt kullanılmadı. Yönetmenin titizliği sonucu çekim ve post-produksiyon aşaması tam dört yıl sürdü. İzlerken o büyüli dünyaya çoktan girmiş olduğunuzu fark edecek ve aklarınızdan kolay silinmeyecek bir yapıyı arşivinize eklemiş olacaksınız.

WILLOW (1988): Eski bir film olmasına rağmen efektleri görünce "Vay be!" diyebilirsiniz çünkü zamanın teknolojisine göre görselliği ile şaşırtıcı bir yapımdır. Yaşayan en büyük yönetmenlerden olan, *Star Wars* ve *Indiana Jones* gibi serilerin yaratıcısı George Lucas bu filmin hem yapımcısı hem senarist koltuğunda. Filmi yönetmen Ron Howard'a emanet ettiğinde hâlâ bir şeylerin eksik olduğunu düşünüyor ve 1.07 boyundaki İngiliz aktör Warwick Davis ile tanışmasıyla taşlar yerine oturuyor; Willow'daki ana karakter bulunmuş oluyor. Filmde Nelwynler yani "buçukluklar" var. Bu buçukluklardan biri olan çiftçi Willow'un kutsal bir bebeği kötü kalpli kraliçeden kurtarmasının serüvenini izliyoruz. Kâhinlerden biri kraliçeye yeni doğmuş bir kız çocuğunun kendi krallığını yıkacağını söyleyince kraliçe bütün yeni doğan kız bebeklerini öldürür ve geriye bir tek Willow tarafından kurtarılan bebek kalır. Filmin konusu biraz *Lord Of The Rings*, biraz da bizim eski hikâyelerimizi çağırıyor. Val Kilmer'ı uzun saçlı ve genç haliyle görmek, George Lucas'ın imzasının olduğu ilginç bir film izlemek ve efekt konusunda bazı ilklerin yaşandığı sahneler için bile bu yapımdan zevce alabiliriz. Eğlenceli ama bir o kadar da sürükleyici olan Willow'un üzerinden otuz yıl geçmesine rağmen hâlâ keşfedilmeyi bekliyor.

SUCKER PUNCH (2011): Müzik klipi havasında, gerilimli ve bol aksiyonlu bu filmde zaman ve mekân birbirine karışıyor. Annesinin ölümüyle akıl hastanesine kapatılan Babydoll buradan kaçmak ve özgürleşmek için ölümü bile göze alır. Kendisi gibi düşünen arkadaşlarıyla birlikte baskıcı yönetime karşı mücadele ederken hayatta kalabilmek adına neler feda etmesi gerektiğiyle yüzleşir. Ejderhalar, dev samuraylar, robot ninjalar, Naziler gibi farklı öğelerinin olduğu filmin her karesi fantastik çizgilerle bezenmiş. 300, *Watchmen* gibi önemli işlere imza atmış ve kendi türünün alanında bir numaralı isim olan Zach Snyder'ın yazarı yönettiği filmin senaryosunun çok katmanlı ve kafa karıştırıcı olduğunu da hatırlatalım. Seyir zevkinin yanında, görselliği ile ön planda olan bu filmin müziklerinden bir kaçına da playlistinizde sürekli yer vermek isteyebilirsiniz.

KAYIP ÇOCUKLAR ŞEHİRİ (1995): Krank, rüya göremediği için erken yaşlanmaktadır. Çocukların rüyalarını çalarak bu durumdan kurtulmak ister. Ama kaçırdığı ve makinelere bağladığı her çocuk ondan korktuğu için güzel rüyalar değil, kâbuslar görür. Bu yüzden Krank hiçbir zaman rüya kavramının aslında ne kadar güzel bir şey olduğunu bilemez. Ta ki çok cesur küçük bir kıza kaçırana kadar... Dekorlar, kostümler, görsel efektler ve karakterler ile macera dolu bir hikâye. Bilim kurguyu da hissedebileceğiniz bu filmin senaryosu sınırsız hayal gücünün ürünü adeta. Film *Amelie* ile adını sık duyduğumuz, farklı yapımlara imza atan Jean-Pierre Jeunet'in imzasını taşıyor. Birbirinden ilginç karakterleri göreceğimiz film fantastikseverler ve ilginç hikâyeler arayanlar için kaçırılmaması gereken bir yapımdır. Sıra dışı, zaman zaman huzursuz edici bu filmin benzerini görebileceğinizi sanmıyoruz. ■

MAYMUNLAR CEHENNEMİ: SAVAŞ

Serinin diğer tüm filmleri gibi bu film de ciddi bir gerilim barındırıyor. Sosyal medya üzerinden milyonlarca kez tıklanan fragmanını da hesaba katarsak yaz dönemine damgasını vuracak bir başka film olacak gibi...

In War for the Planet of the Apes filminde Sezar ve onun takipçileri insanlarla acımasız bir savaşta karşı karşıya gelirler. Fakat tüm inancına ve hırsına rağmen Sezar'ın ordusu büyük kayıplar verir. Kendisini, ordusuna ve halkına karşı sorumlu hissedən Sezar, Colonel ile birebirde yüzleşmek için yola koyulur. Şimdi iki ırkın da geleceğinin kaderi bu yüzleşmeye bağlıdır...

Filmin senaryo ve yönetmenliğini bir kez daha Matt Reeves üstlenirken, senaryoda ona ikinci filmnden Mark Bomback eşlik ediyor. Kadroda yer alan başlıca isimlerse Andy Serkis, Woody Harrelson, Steve Zahn, Terry Notary ve Karin Konoval...

2017 | BİLİMKURGU - AKSİYON - MACERA | İNGİLİZCE | 14 TEMMUZ 2017

DUNKIRK

Çekse de izlese de dediğimiz dünya çapında bir yönetmen... Tarihi bir olayla karşımızda... Evet, tanıtım videosu bile yaklaşık on ay önce sadece bir dakikalık olarak paylaşılan "Dunkirk" filmi niyayet ülkemizde vizyona giriyor.

Film, Nolan'ın tüm sinema kodlarını barındırıyor. Bilindik bir hikâyeyi kendince yorumlayarak sinemaya dair usta bir bakışınm olduğunu bir kez daha kanıtıyor.

Christopher Nolan'ın 2. Dünya Savaşı'nın kaderini belirleyen olaylardan biri olan "Dunkerque Tahliyesi" ile ilgili olacak olan filminin başrollerinde Mark Rylance, Kenneth Branagh ve Tom Hardy yer alırken, filmin kadrosunda Jack Lowden, Aneurin Barnard ve ilk kez film deneyimini yaşacak olan Fionn Whitehead ile Harry Styles da yer alacak. Filmi kendi senaryosundan uyarlayacak olan yönetmene yapımcılık koltuğunda da Emma Thomas eşlik edecek.

2017
SAVAŞ
İNGİLİZCE - TÜRKÇE ALTYAZI/DUBLAJ
21 TEMMUZ 2017

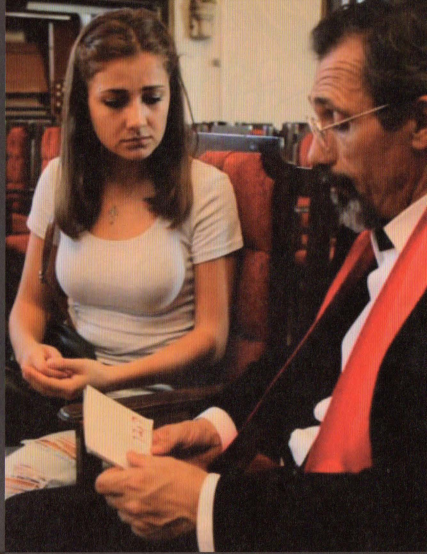
BEZM-İ EZEL

Değerli sinefiller, korku filmi sezonu açılıyor. Temmuz ayında gösterime girecek bir başka film de Türk korku filmi *Bezm-i Ezel*... Film, diğer korku filmlerinde olmayan bir hikâyeyle karşınıza çıkıyor.

Yasemin ve Mustafa farklı dinlere mensup olmalarına rağmen birlikte olmayı başarmış bir çifttir. İzmir'de birlikte yaşayan çiftin sakin hayatı günün birinde Yasemin'in gördüğü korkunç bir kâbus ile sarsılır. Yasemin'e çok tehlikeli bir cin kabilesi musallat olmuştur ve bunun kaynağı babası İshak'tır.

Ebru Eker, Berkan Tutu, Buğrahan Kirişoğlu, Hakan Tutu, Hüseyin Başlı, Talat Yavaş, Ceylan Ay ve Nilüfer Başlı'nın rol aldığı *Bezm-i Ezel* filminin yönetmen koltuğunda Aykut Can Demirel oturuyor.

2016
KORKU
100'
TÜRKİYE
21 TEMMUZ 2017

HİZMETÇİ

2016
DRAM - ROMANTİK - GERİLİM
151'
GÜNEY KORE
28 TEMMUZ 2017

Takipçileri tarafından eleştirilen usta yönetmen bu kez kendine ait bir hikâyeyle çıkıyor karşımıza. Hollywood rüzgarına kapılmadan önce çektiği filmlerle sinema camiasına bomba gibi düşen Chan-wook Park, eski hikâyelere dönüş sinyalleri veriyor.

1930'lar da geçen hikâyede kendisini Kont olarak tanıtan bir dolandırıcı gizemli ve saf görünen Japon varis Leydi Hideko'nun zenginliğini ele geçirmek için onu kendisine aşık etmeyi planlar. Sook-hee'yi ise ona yardım etmesi için Leydi'ye hizmetçi olarak kiralar. Ancak bu hizmetçinin her şeyden habersiz hanımefendisine delicesine aşık olması işleri karıştıracaktır...

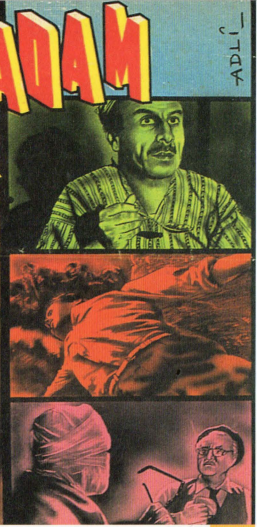
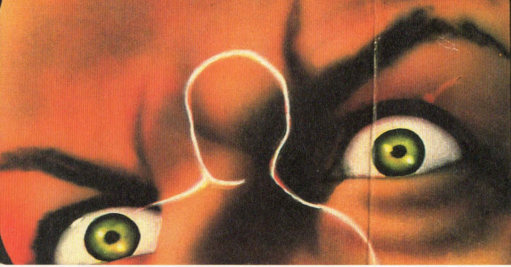
Film, Sarah Waters'ın *Fingersmith* adlı romanının modern bir Kore uyarlamasıdır. Filmin yönetmenliğini Chan-wook Park üstleniyor. Oyuncu kadrosunda ise Jung-woo Ha, Min-hee Kim, Jin-wong Jo ve Tae Ri Kim gibi isimler yer alıyor.

Mehmet Ali & Akşamsefası

GÖRÜNMEYEN ADAM

İSTANBUL'DA

FANTASTİK TÜRK SINEMASININ METAFİZİĞİ

Ayşe Yılmaz

kevirtaksimi@gmail.com

TÜRK SINEMASI ARAŞTIRMALARI

tsa.org.tr

Tarih 19 Ekim 1907.

Ve olay Selânik'teki Olimpiya adlı bir kahvehanede geçiyor.

Uzun uğraşlar sonunda kahvehaneye bir sinema-tograf getirilir. Bu sayede bütün halk, hatta belki de çoluk-çocuk, merakla gelip kendilerine seyrettirilecek kordelaların büyüüne kapılarak kim bilir ne fanteziler kuracaklardır. Ne yazık ki beklenen gerçekleşemez. Çünkü izletilecek filmler, anarşistliğe dair cinayet olaylarından ibarettir. Asıl sorunsu polis idaresinin tüm bunlara, bile isteye göz yumması. Bu yüzden işin hakikatinin öğrenilmesi ve böyle zararlı gösterimlerin yapılmamasının gereği vurgulanmakta. Tam yüz on yıl öncesi. Acil evraklar arasında.

Halka cinai filmlerin seyrettirilmesinin zararları... Anarşistliğe teşvik de var tabii.

Şimdiden bakıldığında ne kadar da entipiften bir olay değil mi? Hatta bugün zararlı görülmekten çok, bir türün içinde kabul edilip değerlendirilen bir duruma dönüşmedi mi bu tarz filmler? Ticari tutumlar dışarıda bırakılırsa Türkiye söz konusu olduğunda, başlarda daha çok çocuklar veya sadece eğlencelik düşüncesinden hareket eden ve bir türlü bu topraklarda tutunamayan bir türün içinde hem de... Bir tür olarak Yılmaz Atadeniz, Metin Erksan, Lütfi Akad ve Ertem Göreç gibi parmakla sayılacak denli az sayıda yönetmenin ilgilendiği ve ürün vermeye gayret ettiği bir alanın... Fantastik sinemanın...

Bir Garip Fantastik 'cileyin

Fantastik sinemanın Türkiye'deki seyrini her zamanki Türk tavrına yakın bir duruş saglıyor. İyi başlayıp kötü biten işlerine bir yenisinin daha eklendiğini söylemek için biraz daha beklemek mi gerekir yoksa? *Görünmeyen Adam İstanbul'da*, *3 Dev Adam*, *Badi*, *Drakula İstanbul'da*, *Kilink* yapımları, sonraki dönem *Alaaddin'in Sihirli Lambası* ve *Keloğlan* gibi masallı film furyaları, süper kahramanlar serisi, çizgi roman ve *Adızsı Cengâver*, *Turist Ömer Uzun Yolunda*, *Dünyayı Kurtaran Adam*, *Şeytan* gibi neredeyse bütün kareleri taklitte boğulan uyarlamalar da bu gerçeği değiştirmiyor. Bütün bu filmlere ilâve edilen millî unsurlar da, hem Doğulu, hem de Batılı adlandırmalarının ikisini birden dışlayan bir mizah ve güldürünün kapılarını araladığıyla kalıyor. Zira bu yapımların amacı ne bir bilim kurgu ortaya koymak ne de bir tür olarak fantastik sinemaya katkı sağlamak. Geriye kalansa sadece bir absürd komedinin ötesine geçmeyi bile düşlemeden, eklenen Türkî unsurların içinde hapşolan bir gayret. Sonuç ne olursa olsun, bir sis bulutu şahnesi için ekipten otuz-kırk kişinin ağzına saymadan sıkıştırılan sigaralardan, çekim boyunca yere yatarak duman üflemleri istenmesi gibi, dönemin buna benzer birçok imkânsızlıkları içinde yine de takdire şayan bir çaba. Hem de kısıtlı bütçelerle çekilmeye çalışılan filmlerin, gösterilecek salon bulamaması ve hiç tanınmaması pahasına...

Bu hâlin nedenleri Scognamillo'nun *Fantastik Türk Sineması* kitabında ifade ettiği birkaç cümlede aranabilir belki. Ona göre bu tür, kaynağını Batı'dan almış, henüz Türk Sineması'nda kendi yerini bulamamış ve Türk izleyicisi de metafiziğe pek eğilimli değilmiş. Haksız da sayılmaz. Özellikle de Türklerin metafiziğe eğilimsizliği ve seyrincinin fantastik sinemaya ilgisizliği hususunda... Ama yine de kaynağını Batı'dan alıp almadığı üzerinde durup düşünmekte fayda var. Bunca masalı, destanı ve sözlü geleneği yedeğine alan bir tarihin evlatları nasıl olur da bir düşün, bir hayalin ve bir fantazyanın ürünü, fantastiği Batı'dan ithal eder? İthal edilen düş mü, yoksa kurmaca mı? Filmlerin ürettiği fantazyanın ortaya çıkardığı düşsel rahatlamayla kendi özel fantezi alanının örtüşmemesi ve bu sebeple de yeniden üretilmemesi mi asıl sebep? Yoksa Türk insanının gerçekle kurduğu ilişkide mi aranmalı tüm bu açmazların sebepleri?

Düş, Gerçeğin Pençesinde

İlk zamanlar bu alanda ortaya konmaya çalışılan yapımlar, sonraları yerini daha çok komedi ve kadınların cinselliklerinin istismarına yol açan tercihler bırakıyor. Yine cinayet, şeytan, cin, korkunç yaratıklar, felâket vs. filmleri yapılmaya devam edilmekle birlikte, günümüzde ne yazık ki daha çok din merkezli başarısız korku filmleri Türk fantastik sineması deyince ilk akla gelen örnekler.

Mehtap Ali & Akşamsefası

Muhsin Ertuğrul ve tiyatro döneminin sona ermesinden sonra, hemen hemen 50'lerde başlayan bu türün, sinemanın geldiği nokta açısından teknolojik donanım neredeyse düşlenen her şeyi, en uç noktalardaki hayalleri bile görüntü hâline getirebildiği bir çağda, Türkiye'de hâlâ esamesinin okunmadığını söylemek yanlış olmaz. Demek ki imkânsızlıklardan kurtularak çağdaş teknolojiyi elde etmenin de ötesinde, üstesinden gelinmesi gereken farklı bir eksiklik söz konusu.

Türkiye'de bugün her ne kadar korku türünde eserler verilmeye devam edilse de, fantastik sinema gerçeğin, başka bir deyişle oyunun dışına itilmiş durumda. Henüz kendi içinde birçok cevapsız soruyla baş başa bulunan Türk Sineması'nın bir alt tür olarak düşünüldüğünde, birbirlerinden ayrı ele alınamayacağından fantastik Türk Sineması, hem aynı sorunlarla ve metafiziğin, fantastiğin ortaya çıkışındaki payı ile kurmaca ve düşün birbirinden ayrılmazlığı gerçeğiyle yüzleşmek zorunda hem de bir dış sinemasına kavuşmak için gerçekle irtibatındaki sahiliğe ulaşmak... İsmarlama veya pazarlama hayalleri değil, kendi gerçeğinden hareket eden sahibi bir yaratımla ancak yeniden dirilebilir. Gerçeğin varlığı ve algılanışı bizatihi fantastiği var kılmakta çünkü. ■

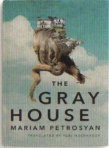
tsa
Türk Sineması
Arastırması

Bilim ve Sanat Vakfı
Türk Sineması Araştırmaları
birimi tarafından hazırlanmıştır.

ORADA BİR KİTAP VAR UZAKTA

Berrak Sıral

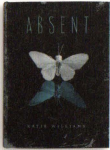
rights5@kalemagency.com

The House That...(The Gray House):
Mariam Petrosyan

The Gray House başkalarının sorumluluk addedebileceği konuların nasıl güce dönüşebileceğinin müthiş hikâyesi. Tekerlekli sandalyelere bağlı ya da prostat organlarla yaşayan engelli öğrenciler başkalarının göz

ardı ettiği kendi mitlerini ve kurallarını yaratan "Ev"de yaşarlar. Kuşkusuz ulusal edebiyat sınırlarını aşan bu roman, armoni ve yoğunluğu ile kendini gösteriyor; dilin ritmi, karakter gelişimi müthiş bir şekilde uyumlu. Yazın aklıyor ve hipnotize ediyor. Etkisi derin biçimde duygusal. Entelektüel ve duygusal açıdan ödüllendirici bu romanın sonu fantastik romanın inkâr edilemez gücünü kanıtıyor. Belki de edebiyat eleştirmenleri, kendinden önceki bunca yazarı anıyor: Salinger, Golding, Faulkner, Ken Kesey, Lewis Carroll, Ruben Gallego, Haruki Murakami, Philip K. Dick, John Steinbeck.

Absent
Katie Williams

Paige 17 yaşında ve ölü. Fizik dersi sırasında kazara çatıdan aşağıya uçtu. Şimdi bir hayalet olarak sonsuza kadar okul duvarları arasına hapsoldü. Aynı kazada ölen Evan ve Brooke'un hayaletleri ona eşlik ediyor.

Artık okuldaki herkesin sırlarını öğrenebiliyor ama bir gün hiç de eğlenceli olmayan bir şey duyuyor. Okulun en popüler kızı, herkese onun çatıdan kazara düşmediği, kasıtlı olarak atladığını söylüyor. Paige bu dedikoduyu durdurmaya kararlı, fakat ne yapabilir? İşte tam bu sırada bir şey keşfediyor. Onun hakkında düşündüklerinde insanların bedenine girebiliyor! Hatta istediği her şeyi yaptırabiliyor! Paige bu yeteneğiyle dedikoduların önüne geçebilecek mi? Katie Williams'ın bu romanı, sürükleyici olay akışı ve ince esprileri her sayfasında okuyucuda merak uyandırmayı başarıyor.

I, a Duck (Moi, Canard):
Ramona Badescu,
Fanny Dreyer

İşte size Andersen'in *Çirkin Ördek Yavrusu* masalının muhteşem bir uyarlaması: dört sahneden oluşan bir monolog. *I, a Duck*, roman ve oyun arasında geçiş yapan bir kitap. Yavru ördek büyürken yaşamda

yerini buluyor: Bir kuğuya dönüşüyor! Bu büyüme ve kendini bulma öyküsü özgürlüğe kavuşma temasını yüceltiyor ve okuyucuları, kurulu olan düzeni sorgulamaya teşvik ediyor. Klasik tasarımın aksine kitap, birçok yazılı sayfayı illüstrasyonlarla süslüyor. Fanny Dreyer'in renkli ve muhteşem sulu boya illüstrasyonları bize doğanın çeşitli yüzlerini gösteriyor. Aynı zamanda bu illüstrasyonlar yavru ördeğin bakış açısını yansıtıyor; bol bol çiçekler, taşlar ve çimlerle süslü. Bu kitap, *Çirkin Ördek Yavrusu*'na yeni ve etkileyici bir ses kazandırıyor. Çocuklar ile okuma saatleri daha da keyifli geçecek.

Diary of a Carpenter (En snekkers dagbok)
Ole Thorstensen

Norveçli usta marangozdan gerçek zanaatkarlığa övgü: Düzgün yapılan bir işin anatomisi nasıl olur? Bir çatı katının dönüşüm hikâyesi gibi duran bu kitap, iş ve kişilik, zanaatkarlıktaki

işbirliği ve gurur, insanın elleriyle ortaya çıkardığı bir işin tüketim çılgınlığı arasındaki yerine de değiniyor. Usta bir marangoz ve yapı ustası olan Thorstensen'in otuz yıllık tecrübesiyle, bir müşterinin sipariş verişinden yeni bir yaşam alanının oluşturulması sürecine kadar, *Diary of a Carpenter* projenin her adımını gözler önüne seriyor, en verimli planı gerçekleştirmek için yapılan ince müzakerelerle büyük bir ekibin işbirliği yapması, malzemelerin idare edilmesi ve bir işin düzgün yapılması için harcanılan emek. Bütün pratik detaylarıyla, sizlere işçilik dünyasını basit ve açık bir felsefeyle sunuyor.

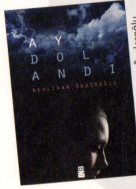
Her şeye inat, direnen gencin edebiyatı...

İNSAN KENDİNE DE İYİ GELİR
Ahmet Büke

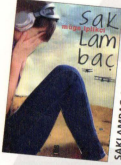

VAR MİSİN? YOK MUSUN?
Guido Sgardoli

AY DOLANDI
Neslihan Önderoğlu

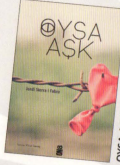
"Ben de varım!" diyenlerin edebiyatı...

SAKLAM BAC
Müge İplikçi

BENİ BEKLERKEN
Sibel Oral

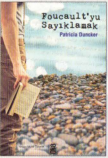

OYSA ASK
Jordi Sierra / Fabra

GEZGIN
Sevgi Saygi

Berberer yürümek için yeni öykülerin edebiyatı...

FOUCAULT'YU SAYIKLAMAK
Patricia Duncker

UZAKTA
Mine Soysal

YÜRÜYEN KENTLER
Philip Reeve

Dizinin sinema uyarlaması,
Yüzüklerin Efendisi'nin
yönetmeni Peter Jackson'dan!
YAKINDA!..

Öykü, deneme ve düşünce yazılarıyla
#ON8Blog yürümeye devam ediyor...

NESLİHAN ÖNDEROĞLU Cin Atı
AHMET BÜKE Sosyal Ayrıntılar Ansiklopedisi
SEVİN OKYAY Zamanlı Zamansız
KUTLUKHAN KUTLU Mürekkep Kuşu
ECE İREM DİNÇ Düş Kazanı
HALİL TÜRKDEN Kismet Büfesi
IRMAN ZİLELİ Bozuk Saat

BLOG

on8kitap.com/blog

on8@on8kitap.com
facebook.com/on8kitap
twitter.com/on8kitap
instagram.com/on8kitap

ON8, bir Güneşli Kitaplığı markasıdır.

on8kitap.com

KİTAP VİTRİNİ

Esra Nur Akbulak

Sonsuz Dikkat Dağınıklığı
Dominic Petmann
Çev. Yunus Çetin
Sel Yayıncılık

İnternet ve sosyal medya aracılığıyla yaratılan yeni dünyanın bireysel irade karşısında kazandığı zaferi mesele edinen Petmann, yeni toplumsal örgütlenme biçimlerini ve kamusal ağ ilişkilerini de bireyin yeni pozisyonu üzerinden mercek altına alıyor.

Seyir Hali
İzel Rozental
Kırmızı Kedi Yayınevi

"Bir mizahçıyla dünyayı gezmek" mottosuyla çıkan *Seyir Hali* kitabı, İzel Rozental'in mizahıyla okurlarına refakat ettiği bir anı ve gezi kitabı. Baktığı şeyleri görme biçimleriyle okur dimağında yer edinecek yazar, çizimleriyle de kendi görme hallerine yine okurlarını ortak etmekte.

Tılsım: İstanbul
Hakan Aytac,
N. Oğuz Toklu
Aya Kitap

Hz. Süleyman'ın eşi tarafından İstanbul'un yedi tepesine gizlenmiş, zarar gördükleri takdirde büyük felaketlerin müsebbibi olacak tılsımlarla dolu bir serüven rotası... Rüyaların ve şifrelerin peşine düşecek okuru İstanbul'un sokaklarında, büyüli gerçekçiliğin sınırlarında adım adım gezdirecek bir roman.

Akıntıya Karşı
Isaiah Berlin
Çev. Emre Erbatur
Profil Kitap

Yirminci yüzyılın önemli düşünürlerinden Isaiah Berlin, döneminde akıntıya mukavemet gösterebilmiş ve kendi fikriyle var olabilmış düşünürlerin özgün ve muhalif seslerini *Akıntıya Karşı* kitabında bir araya getiriyor.

Platon'un Kamerası
Paul M. Churchland
Çev. Murat Can Mutlu
Alfa Yayıncılık

Evreni algılamak için Platon'un söz ettiği gibi önceden sahip olunması gereken soyut kategoriler üzerine bir tartışma yürütüyor Churchland. Bu soyut kategorilerin var olabilmesi için gerekli çerçevelerin ne şekilde inşa olunduğunu kavramaya çalışan düşünür, *Platon'un Kamerası*'nı yeni bir tartışmaya doğru çeviriyor.

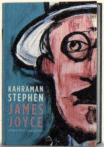
Ortadoğu'nun Son Yüzyılı
(1901-2017)
Yusuf Yazar
Büyüyen Ay Yayınları

“Tek kutuplu dünya”, “Tarihin sonu”, “Büyük Ortadoğu Projesi” ve “Medeniyetler İttifakı” söylemlerinin ardında yatan Ortadoğu tartışmalarını Yusuf Yazar kendi okuması ve öngördüğü projeksiyon ile masaya yatırıyor ve “her hesabın şaştığı yer” diye ifade ettiği bir Ortadoğu panoraması çıkarıyor.

Merak Çağı
Richard Holmes
Çev. Mehmet Doğan
Boğaziçi Üniversitesi
Yayınevi

Bilimin nesnel olması gerekliliği fikrini reddeden Holmes, öznel romantizm ve bilimsel nesnellğin “merak” kavramıyla bir uzlaşa sağlayabileceği iddiasıyla yola koyuluyor ve bilimin devamlılığı için üç şarttan söz ediyor: Kişisel merak duygusu, umudun gücü, dünyanın geleceğine dair canlı ama sorgulayan bir inanç.

Kahraman Stephen
James Joyce
Çev. Merve Tokmakçıoğlu
Aylak Adam Yayınları

James Joyce'un yirmi farklı yayıncı tarafından “müstemcen” olduğu gerekçesiyle reddedilen ve *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi* kitabının ilk taslağı olan *Kahraman Stephen*, Aylak Adam Yayınları tarafından Türkçe'ye çevrildi. Joyce'un özyaşam öyküsü sayılan kitabın çevrilmesi, edebî birikim için de eşsiz bir değer.

Mehmet Ali & Akşamsefası

Niçin Büyüyeyim
Susan Neiman
Çev. Nagehan Tokdoğan
İletişim Yayınları

Gerçek yetişkinliğin her türlü kısıtlayıcı ve tecrübeye ket vurucu hükümlerlikten azade olabilmekle mümkün olabileceğini ifade eden Neiman, özgürlüğü ve sorumluluğu tecrübe edebilecek bir reşitliği umut ediyor bu kitabında.

Aşık ü Maşuk: Ermenice Kaynaklardan Kürt Ermeni Aşk Masalları
Der. Sarkis Saropyan
Aras Yayıncılık

Saropyan'ın bambaşka coğrafyalarda; Anadolu'da, Mezopotamya'da ve Dersim'de yaşayan Ermeni ve Kürt halklarının hayatlarını masallarıyla bir araya getirdiği kitaba Zeynep Öztalay da çizgileriyle hayat veriyor. Bir kültürün potasında eriyen ölümsüz ve imkânsız aşklar bu derlemeyle beraber okurlarıyla buluşuyor.

Eşeğin Gölgesi
Haldun Taner
Yapı Kredi Yayınları

İlk kez 1965 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda sahnelenen *Eşeğin Gölgesi*, Abdalya adlı hayali bir ülkede yaşanan ilişkileri bürokratik, politik veçheleriyle taşıdığı gerekçesiyle uzun süre yasaklanan bir oyundur. Politik tiyatronun ender örneklerinden biri olan *Eşeğin Gölgesi*, YKY vasıtasıyla okurlarıyla yeniden buluşuyor.

13
HAZİRAN

BU SERGİYE KÖPEĞİNİZLE GEBİLİRSİNİZ

Hazırlayan: Elif Kurt

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nden şehrin iki ayaklı sakinlerine ve en az onlar kadar şehrin sakini olan köpeklerle davet var. "Dört Ayaklı Belediye: İstanbul'un Sokak Köpekleri" sergisini sadık dostlarıyla birlikte gezmek isteyen ziyaretçilere yaz boyunca kapılarını açan enstitü, sosyal ve kültürel alanlarda evcil hayvanlara da yer açmak adına bu çalışmayı düzenledi. Kürtürölüğünü Ekrem Işın'ın, danışmanlığını Catherine Pinget'nin üstlendiği sergi, sokak köpeklerinin dini, şifası ve sosyolojik dönüşümlerle değişen serüvenine ışık tutuyor. İstanbul köpeklerinin en az insanlar kadar şehir hayatının toplumsal dinamiğine katıldığını ifade eden Ekrem Işın, tarih boyunca şehri ziyaret eden Batılı gözlemcilerin, hayvanları bile toplumsallaştıran bu kültürün detaylarına merakla yaklaştığını aktarıyor. Sergi, 19. yüzyıldan 20. yüzyıla uzanan süreci anlatan fotoğraflar, seyahatnameler, kartpostallar, dergiler ve gravürler eşliğinde yeni bir rota sunuyor ziyaretçilere, hayvan dostlarıyla birlikte.

Tarih: 2 Mayıs - 16 Eylül 2017 | Yer: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü

BUYRUN
UÇURTMA MÜZESİ'NE

Ülkemizin ilk ve tek, dünyanın ise 22 ucurtma müzesinden biri Üsküdar'da kapılarını açtı. 2008 Yılında Kültür Bakanlığı'nın başlattığı "Çocuk Dostu Müze Projesi"ne uygun konseptiyle, Üsküdar Belediyesi Mehmet Naci Aköz Ucurtma Müzesi 3 yaş itibarıyla ziyaretçilere hitap ediyor. 2 ayrı mekân salonu, 3 ayrı atölye bölümü ile aynı anda 200 öğrenciye hizmet verebilecek çocuk dostu müze, 2 bin 500 parçaya yaklaşan koleksiyonu ile sadece çocuklara atölye çalışmaları düzenlemiyor, ucurtma kültürünü daha yakından tanımak veya benzeri çalışmalar yapmak isteyen yetişkinlere, amatör veya profesyonel araştırmacılara da tüm imkânları sunuyor.

Tarih: 19 Ocak 2018'e kadar ziyaret edilebilir.

Yer: Ucurtma Müzesi, Üsküdar

CAZIN
ÇOCUK HALİ

Festival bu yıl çocuklar için de keyifli bir atmosfer oluşturuyor. Dünyaca ünlü klarinet virtüözü ve doğaçlama ustası Oran Erkin, çocuklarla buluşmaya hazırlanıyor. Erkin, caz enstrümanlarının hikâyesini eğlenceli bir biçimde özel bir konser ile anlatacak. Oran Erkin'e vokalde Deniz Taşar, davulda Riccardo Marengi, tubada Ertan Şahin ve piyanoda Barış Mert Peker eşlik edecek. Oran Erkin'in çocuklarla en az klarinetle kurduğu kadar iyi ve samimi iletişim kurabilmesi, etkinliği çocuklar için oldukça cazip hale getiriyor. Konserler ve atölyelerle çocukların hem müzikal yönlerini keşfedeceği hem de eğleneceği dolu dolu bir gün sizi bekliyor.

Tarih: 8 Temmuz 2017

Yer: Sakıp Sabancı Müzesi the Seed

YILDIZLAR
BULUŞMASI

24. İstanbul Caz Festivali kapsamında etkileyici bir Doğu-Batı buluşması seyircilerine hazırlanıyor. Ülkemizin en köklü caz topluluklarından TRT Hafif Müzik ve Caz Orkestrası topluluğun şefi Kamil Özler, usta bas gitarist Christian McBride ve ABD'li caz saksofoncusu Joshua Redman ile buluşuyor. Geçtiğimiz yıllarda da Türk seyircisiyle buluşan Grammy ödüllü Christian McBride, kontrbas sanatçılarının günümüzündeki en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul ediliyor. Alanlarının parlayan isimleri olan bu sanatçıların beraber sahne alarak gerçekleştireceği etkileyici gece, dinleyiciye eşsiz bir sentez keyfi sunmayı vaat ediyor.

Tarih: 11 Temmuz 2017, 21:00

Yer: Zorlu PSM - Ana Tiyatro

THINK TANK EDİTÖRÜ NE YAPAR?

Mehmet Akif Memmi | SETA Yayınları

Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı... SETA daha çok yayınladığı perspektif, analiz ve raporlarla biliniyor. Bununla beraber özellikle son dönemde pek çok kitap yayımladı.

Türkiye'yi karalama kampanyasının uluslararası dayanaklarından basın özgürlüğü ile ilgili alternatif bir okuma sunan *Türkiye'de Basın Özgürlüğü: Mitler ve Gerçekler* kitabıyla başlayan SETA'nın kitap yayınında hızlandığı süreç yani başımızda kanayan bir yara Suriye konulu *Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejisi* ile devam etti. Sadece Suriye'de değil diğer pek çok ülkede faaliyet içerisinde olan İran'ı daha iyi anlamak için İran'ın Bölgesel Faaliyetleri ve Güç Unsurları başlıklı kitabımız yayınlandı. 15 Temmuz'daki milletin muhteşem direnişi ve dirilişini *Milletin Zaferi 15 Temmuz* kitabıyla kalıcı hale getirmeye çalıştık. O meşum gecenin ardından başlayan demokrasi nöbetlerini saha çalışması yaparak *Demokrasi Nöbetleri* ile kayda geçtik. Peşinden gelen ve Türkiye'de yeni bir dönemin başlangıcı olan 16 Nisan referandumunu *Türkiye'de Siyasal Sistemin Dönüşümü ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi* kitabıyla karışladık. Daha sonra "Strateji Araştırmaları Serisi"nin ikinci kitabı *Ulusal Güvenlik Stratejisi* çıktı.

Şimdilerde editörün masasında 15 Temmuz'un daha iyi anlaşılması ve gelecek nesillere aktarılması için üzerine çalıştığımız –inşallah yıl dönümüne yetiyecek– kitaplar var. Yine AK Parti'nin 15. senesi çerçevesinde bir dizi kitap yayınlamayı planlıyoruz. Bunların yanında *Ortadoğu'da Ordu ve Siyaset*, *Naynıy Yeniden Düşünmek ve Mısır: Devrim ve Karşı Devrim* başlıklı kitaplar mutfakta.

Şüphesiz SETA gibi bir kurumda yayın süreçlerinde yer almanın bazı zorlukları ve kolaylıkları var. SETA büyesindeki direktörlükler (siyaset, dış politika, ekonomi, toplum ve medya, hukuk ve insan hakları, enerji, Avrupa, güvenlik, strateji, eğitim ve sosyal politikalar) araştırma ajandaları çerçevesinde perspektif, analiz, rapor ve kitap yayınlıyor. Bu nedenle yayınevlerindeki meslektaşlarımız gibi sık sık

"Şiir kitabı basıyor musunuz?" sorularıyla muhatap olmuyoruz. Veyahut dosya göndermişim hâlâ geri dönüş yapılmadı sitemlerini iştmiyoruz. SETA'da editör olmanın en önemli avantajı belki de bu.

Zamanlamanın önemi

Think tanklerin iki temel amacı kamuoyunu yönlendirmek ve karar alıcılara yol göstermek. Bu çerçevede herhangi bir konuyla ilgili zamanında yayın yapabilmek çok önemli. Bu yüzden SETA'da belirli bir zaman diliminde –seçim, önemli bir ziyaret ya da bir terör saldırısı sonrası gibi– ilgili konuya odaklanan çalışmanın yayına yetişmesi en kritik hususlardan biri. Burada fuara yetişecek çalışmalar dışında nadiren bu duruma düşen yayınevlerinin aksine online yayınlarımızın olması editöryayı zaman yönetimi ve editörya içerisindeki unsurların –editör, tasarımcı ve muhahhik gibi– koordinasyonunu çok kıymetli kıyor.

Tabiatı gereği SETA'da acııcı romanlarla ya da edebî özellikleri ön plana çıkan öykülerle ilgilenmiyoruz. Siyasal sistemler, enerji politikaları, çatışma çözümleri, büyük güçlerin bölge stratejileri ve benzeri konular çalışmamızın merkezinde. Bu metinlerle ilgilenirken de birkaç önceliğimiz var. Öncelikle yazarlarımızın çoğunun akademik kariyeri var. Bu nedenle pek çokları için sıkıcı olan konuları kuru akademik dilden ve fazlalıklarından arındırıp derdini tam anlatan metinlere dönüştürmek gerekiyor. Yine metinler fazlaca veri odaklı olduğu ve grafikler ile haritalar içerdği için bunların düzgün bir biçimde yayına taşınması kıymetli. Yani gündemdeki meseleyle ilgili analizi acııcı bir dil ve estetik bir görünümle okuyuculara sunmak editöryaya düşen bir görev.

Tabii ki sadece acııcı bir dil kadar içerik de önemli. Türkiye'nin en büyük think tanki olması nedeniyle ciddiyle takip edilen SETA'nın yayınlarında yanlış anlaşılacak bir kelime kriz doğurma potansiyelini taşıyor. Bu yüzden editöryanın gündemde olup biteni sıkı takip etmesi ve SETA'nın pozisyonunu net bir şekilde bilmesi gerekiyor. ■

HİKÂYÂT-Tİ TİFLÎ EFENDİ

İdris Mahfi

“Raviyan-ı ahbar ve nakılan-ı asar ve mukallidan-ı devr-i silsile-i ruzigâr şu güne ve şu yüzen şöyle bir şirin-sergüzeşte-i kelim hikâye ederler ki; ol şehin-şâh-ı âlem ve güzide-i benî Âdem, âb-ı rüy-i güruh-ı Osmânî, ser-levha-i ceride-i hakânî, yâni Râbi Sultan Murad Han Gazi rahmetullahu aleyhi rahmet-i vasia hazretlerinin zaman-ı hümayunlarında Asitan-ı aliyede, bedesten kapısında Sahaf Tifli Efendi demekle meşhur bir zât vardı.” diye başlar meddahların piri Tifli Ahmet Çelebi’nin ilk hikâyesi.

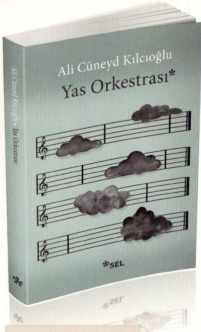
Bir evvelki “Kırk Paralık Hikâyeler” başlıklı yazımızda, bir sekiz yüz ellilerden sonra matbuat âleminin Anadolu’da bilinen meşhur halk hikâyelerini keşfedip hikâyelerin bir hayli ragbet gördüğünden bahsetmiştik. Halkın her kesiminin zevkine, idrakına ve seviyesine münasip bu hikâyeler ekseriyetle fevkalade masallar ile harmanlanmış ve Acem diyarından Anadolu’nun içlerine kadar muhtelif mekânlarda geçmekle maruf idi. Hâlbuki hikâyelerin kitap hâline getirilip dağıtıldığı mühit payitaht, yani İstanbul’du ve İstanbul ahalisi de bildik tanıdık mekânlarda geçen, belki biraz daha gerçekçi hikâyeleri de talep etmekteydi. Arzettığımız gibi bir çoğu han köşelerinde kurulmuş matbaalar, bu talebi karşılamakta da geç kalmayıp, İstanbulluların sıfahî kültüründe, meddah geleneğinde mühim bir yeri olan Tifli Ahmet Çelebi’den müphem hikâyeleri basarak Bayezit’ta Kazancılar karşısındaki kitap sergisi, Divanyolu’nda Tönbekici Celil Âga’nın dükkânı, Bahçekapısı’nda Hasan Âğa’nın tüttüncü dükkânı veya Yeni Cami avlusu gibi pek çok mekânda satışa sundular. Meraklısı Meşhur Tifli Efendi ile Kanlı Bektaş’ın Hikâyesi, Şuarâdan Meşhur Tifli Efendi ile İki Birâderler Hikâyesi, Hikâye-i Tayyazârde, Hançerli Hikâye-i Garibesî veya Hikâye-i Cevri Çelebi gibi heyecanlı ve ibretâmiz kitapları, hacmine göre kırk paradan beş kuruşa kadar temin edebilirlerdi artık.

Bu hikâyelerin de sair hikâyeler kadar, hatta onlardan daha fazla ragbet görmesinin altında yatan en mühim sebep, şüphesiz hikâyelerin en azından kurgu olarak son derece gerçekçi olmasıdır. Hikâyelerin geçtiği mekânlar İstanbulluların bildiği mekânlardır ve kahramanlar da ya gerçek hayattan karakterler, ya da meddahlık geleneğinden aşına olunan tiplerdir. Üstüne üstlük halk hikâyelerinde rastlanmayan erotizm, müstehcenlik, cinayetler ve buna dayalı olarak polisiye olay örgüsü, hikâyelerin geçtiği

Dördüncü Murat devrinde pek de mümkün görünmeyen iştret âlemlerinin, afyon ve esrar tekkelerinin, mahbub kahveci çıraklarının boy gösterdiği kahvehanelerin olağan mekânlarımı gibi tasvir edilmesi de var ki, alâkaıyı celbeden başlıca unsurlar olarak sayılabilir. Bütün hikâyelerde mühim yer tutan padişah Dördüncü Murat, olayları mutlu sona bağlayan en üst otorite olarak, tarih kitaplarında nakledilenin aksine afyonkeşlere, iştret düşkünlerine ve hatta katillere son derece müsamahakâr davranışının sonlarında. Kahramanımız Tifli Efendi’nin dahi katline ferman eylese de, son tahlilde kabahatlıları affederek sohbet meclislerine dâhil eder.

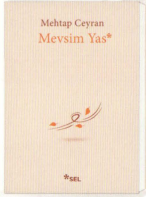
Kimi zaman bu hikâyelerin baş karakteri, kimi zaman hikâyelerin düğümünü çözen yahut neticeye erdiren yan karakter olarak boy gösteren Tifli Ahmet Çelebi, iyi bir şair ve edip olmakla beraber daha çok meddahlık yani ile bilinen edebiyat dünyasında. Çocuk denemek yaşlarda boyundan büyük şiirler yazdığı için “tifil” kelimesinden müphem Tifli mahlası ile meşhur olan Trabzonlu Ahmet Çelebimiz, Dördüncü Murat devrinde şiirleri kadar tatlı dilyle anlatıldığı hikâyeleri ile hem padişahın hem de çevresinin alâkasını celbetmiş, kendinden sonra gelen meddahlar tarafından “pir” olarak addedilecek derecede mahir bir meddah olarak tanınmıştır. Gerçi Evliya Çelebi bizzat tanıdığı ve uzun boyundan ötürü lakabının “Leylek Tifli” olduğunu naklettiği Ahmet Çelebi’yi, padişahın meclislerinde Nefî, Hurî gibi şairler meyanında zikreder. Lakin tezkirelerde hicretin bin yetmişinci senesinde, yani bin altı yüz altmış miladi senesinde vefat ettiği kaydedilen Tifli Ahmed Çelebi’nin şairliği övülse de, meddah ve padişah nedimi olarak şöhret bulması da ima öne çıkarılmıştır.

Bin sekiz yüz ellilerden başlayıp, Cumhuriyet devrinde de bazı değişikliklerle pek çok kez basılan, hatta bazıları muhtelif kumpanyalar tarafından, hayatrolarda dram olarak seyirci karşısına çıkan Tifli Ahmet Çelebi merkezli hikâyelerin, bizzat hazretin kendisi tarafından yazıya döktüğü yahut nakledildiği meçhulümü. Ama şunu söyleyebiliriz ki bu hikâyeler, gerek on yedinci yüzyıl ve sonrası Osmanlı toplum yapısına başka bir gözle bakması, gerekse Türk romancılığına mukaddime babında kendine has bir edebî tür teşkil edecek derecede özgün kurgusuyla edebiyat tarihimizde hususi bir yer teşkil etmektedir. ■

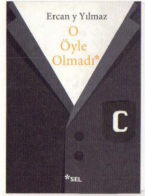

Ali Cüneyd Kılıçoğlu Yas Orkestrası

Ödüllü oyun yazarı Ali Cüneyd Kılıçoğlu'ndan
unutmak isteyip de unutamamak,
umudu ve umutsuzluğu paylaşmak, geçmiş ve
gelecekle hesaplaşmak ve nice insanlık hali
üzerine on beş öykü...

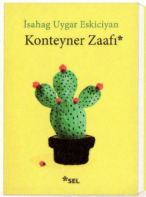
Mevsim Yas
Mehtap Ceyran

O Öyle Olmadı
Ercan Yılmaz

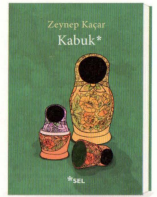
Özyurdunda Yabancı Olmak
Demir Özlü - Ferit Edgü
Mektuplaşmaları

Konteyner Zaafi
İsağah Uygur Eskiciyan

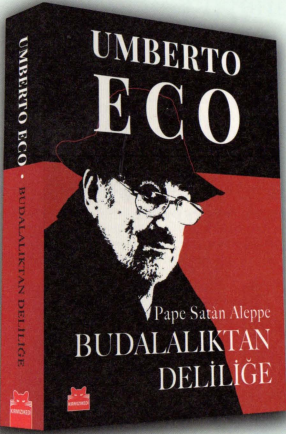

Şu Yağmur Bir Yağsa
Kâmil Erdem

Kabuk
Zeynep Kaçar

UMBERTO ECO yine muhteşem...

Ölümünden önce hazırladığı son kitap

İnsanların görünür olma tutkusundan sosyal medyanın toplumu biçimlendirmedeki rolüne, komplo teorisi çılgınlığından James Bond'un meşhur Martini tarifine, ırkçılığın yeni biçimlerinden felsefe ve kitaplara kadar Eco'nun kalemini esirgediği tek bir konu bile kalmıyor.

Budalalıktan Deliliğe, yazarın kimi zaman üzerinde pek düşünmeden geçip gittiğimiz, kimi zamansa anlamak için kafa yorduğumuz ne varsa, engin birikiminin süzgecinden geçirilerek, kendine has ironik yaklaşımıyla yorumladığı lezzetli yazılar.

Çeviren: FEZA ÖZEMRE

Fantastik edebiyatımızda
yeni bir soluk...

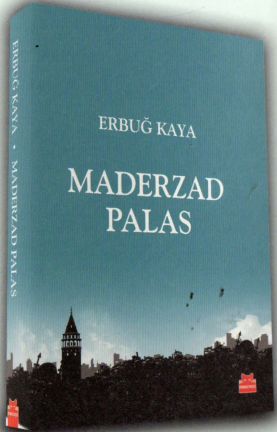
ERBUĞ KAYA

"Erbuğ yıllarla birlikte yazar olarak çok farklı bir yere geldi. Şimdiden bir sonraki kitabı bekliyorum. Maderzad Palas'ın dünyasına, sırlarını adlarında saklayan Zulmat ile Tennur arasındaki mücadeleye buyurun!"

Sevin Okay

"Erbuğ Kaya sadece bir roman yazmakla kalmamış; büyü yapmış bize. Okudukça kendimizle karşılaşacağımız, yerimizi yadırgayacağımız bir büyü. Gerisi sizin elinizde!"

Altay Öktem

NE KEDİSİZ

NE KİTAPSIZ

/kirmizikeditap

/krnzeditap

/kirmizikedyayinevi

kirmizikedi@kirmizikedi.com

kirmizikedi.com